Coperta şi viziunea artistică Radu Şteflea
Toate drepturile acestei cărţi aparţin Editury Anastasia.
*
Colecţia Caractere
CORNELIU COPOSU
<titlu>Dialoguri cu Vartan Arachelian
Editura Anastasia
*

Cap. I: *6 martie 1945 – <titlu>Instalarea comunismului în România*

Vartan Arachelian: Domnule Corneliu Coposu, vreau să vă amintesc că v-am cunoscut cu câţiva ani în urmă, când v-am fost prezentat de bătrânul meu prieten, regretatul Leon

Kalustian. Atunci am aflat că dumneavoastră, împreună cu domnul Carandino, aţi anunţat în străinătate că P.N.Ţ.

Continuă să existe. La câteva săptămâni a urmat chemarea domnului Carandino la Securitate, unde a trebuit să declare cui a dat manuscrisul de la volumul al II-lea al amintirilor sale.

A fost o întreagă tevatură cu cei care i-au citit manuscrisul.

Dar altceva vreau să vă mărturisesc, faptul că am fost atunci şocat de îndrăzneala pe care aţi avut-o, căci nu credeam că vom ajungeîntro bună zi în care dvs. Să fiţi preşedintele recunoscut al PNŢCD. În sfârşit, de curând, am avut privilegiul să vă ascult până noaptea târziu, depănând amintiri din vremuri de altă dată, laolaltă cu analize foarte exacte asupra fenomenului politic actual şi să fiu realmente încântat – a câta oară?

— De miraculoasa generaţie de intelectuali şi oameni politici căreia-i aparţineţi. Sub această impresie am propus o emisiune la TV. Domnul Răzvan Theodorescu mi-a promis, după aceea mi s-a transmis prin secretară, că domnul

Emanuel Valeriu a avut această idee, ca şi cum e o idee originală să-ţi propui să faci un interviu cu un şef de partid şi, deci, e dreptul luietc. Etc.

Mă rog, cred că mica mea revanşă este această carte pe care vreau să o fac cu dumneavoastră şi dacă Dumnezeu ne va ajuta, sper să ajungem la capătul ei în câteva întâlniri ca cea din astă seară.

Întâmplarea face, iată, să începem această suită de convorbiri în ziua de 6 martie 1991. Unde vă aflaţi şi ce făceaţi la 6 martie 1945?

Corneliu Coposu: Când s-a constituit guvernul Petru

Groza eram lângă Maniu de câteva zile, după o serie întreagă de convorbiri, de conversaţii, de întâlniri infructuoase care s-au soldat, în cele din urmă, cu aducerea la guvern a primei echipe comuniste.

În prealabil, Groza a încercat, cu spiritul lui de speculaţie, să antreneze în această guvernare şi membri ai partidului nostru. A avut conversaţii repetate cu Aurel Dobrescu, Aurel

Leucuţia, cu mine, încercând să-şi asigure colaborarea unor reprezentanţi ai Partidului Naţional Ţărănesc în echipa

Guvernamentală pe care voia să o constituie. Echipă care s-a constituit, aşa cum se ştie, prin presiunea exercitată în discutarea acestei formule guvernamentale în două moduri:

Pe cale amiabilă, mijlocită de Petru Groza, şi prin presiune morală, prin ameninţări exercitate de Vîşinski. Vîşinski era în ţară, a avut două audienţe la rege. La ultima audienţă, conţinutul căreia ne-a fost comunicat imediat, Vîşinski a avut o atitudine brutală, plină de ameninţări şi a dat un ultimatum regelui, ca în termen de o oră să-i răspundă dacă este de acord sau nu cu numirea lui Groza ca prim-ministru şi cu schimbarea echipei guvernamentale. Faţă de ezitările regelui a insistat, prevalându-se de dreptul lui de a impune o echipă guvernamentală prietenă a Uniunii Sovietice, aşa cum se preconizase în prealabil în convenţiile dintre marii aliaţi; furios de ezitările regelui a plecat trântind uşa de asemenea manieră încât zidul de deasupra canatului uşii s-a crăpat. La o oră după plecarea lui Vîşinski, mergândia Palat, e vorba de palatul de lângă Arcul de Triumf, Palatul Elizabeta, unde era reşedinţa regelui, am văzut cu ochii mei urmele gestului violent făcut de Vîşinski.

V. A.: Fostul procuror general al Uniunii Sovietice în anii

’30, anii execuţiilor staliniste în masă.

C. C: Vîşinski era marele tartor, el are pe conştiinţă sutele de mii de victime, pentru că, în calitate de procuror general şi în calitatea de exponent al puterii represive a regimului stalinist a fost mâna înarmată, ca să spun aşa, a regimului. Era de o duritate deosebită; a fost fără niciun fel de reticenţă şi milă împotriva adversarilor politici. A fost un fel de călău nu numai al poporului rus, dar şi al naţiunilor care au ajuns sub stăpânirea şi controlul Uniunii Sovietice.

V. A.: De data aceasta era în Bucureşti în calitatea lui de ministru de externe al Uniunii Sovietice?

C. C.: Nu, ministru de externe era Molotov. El a fost în calitate de trimis special al guvernului, era ministru adjunct al ministerului de externe şi, bineînţeles că a impus regelui acest guvern. Regele nu a avut altă soluţie şi a trebuit să-i dea un răspuns afirmativ. Astfel ne-am pomenit cu acest

„Guvern de largă concentrare democratică", prezidat de Petru

Groza, în care, pentru aparenţe, au fost incluşi şi nişte disidenţi din partea Partidului Liberal şi ai Partidului Naţional Ţărănesc.

V. A.: Aş vrea să facem o mică paranteză şi să-mi spuneţi de când îl cunoşteaţi pe dr. Petru Groza. Cum era Petru Groza în intimitate, ce reprezenta el ca personaj politic?

C. C.: Da, era un om simpatic, aproape neserios în toate

Manifestările lui. Îl cunoşteam de foarte multă vreme, am fost în casa lui de nenumărate ori, aş putea spune că în conversaţiile lui şi în viaţă era un şarmant, dar nu avea linie de conduită, era capabil de orice fel de compromis şi marşa pe abilitatea lui de a face manevre, de a împăca lucrurile.

Chiar şi în preajma formării guvernului prezidat de el a încercat câteva manevre, destul de iscusite, ca să păcălească pe interlocutorii lui. Nu se putea avea încredere în ce spunea.

Era departe de a avea vederi comuniste; convingerile lui, însă, erau fluide şi cum a beneficiat şi de încrederea ruşilor…

V. A.: în anii '30, ce reprezenta el ca personalitate politică în România?

C. C.: în anii '30 nu reprezenta prea mult. A avut la un moment dat inspiraţia să constituie un fel de partid ţărănesc, pe care l-a numit „Frontul plugarilor". El avea câţiva oameni de casă, devotaţi şi pe care şi-a întemeiat organizarea acestui front, o poveste destul de interesantă.

Groza deţinea o bancă în Deva, o bancă populară, care avea drept preocupare asistenţa financiară dată populaţiei, cu împrumuturi şi credite mici, limitate, garantate pe proprietăţi, pe poliţe ş.a.m.d. După perioada de penurie şi criză internaţională care a afectat şi ţara noastră, şi în special situaţia ţăranilor, la un moment dat a făcut convocarea tuturor debitorilor şi de o manieră spectaculară a luat toate poliţele ţărăneşti şi le-a dat foc. Cu această ocazie a fondat acest faimos Front al plugarilor. Era în perioada de criză, mare lucru nu a făcut, fiindcă era vorba de nişte debite în fond pierdute, care erau

nerecuperabile, dar a făcut un gest care i-a adus o oarecare popularitate şi care i-a dat posibilitatea să înfiinţeze această formaţiune politică care era subvenţionată din

„Ajutorul roşu”.

Nu a avut o foarte mare audienţă la început, totuşi a reuşit să-şi înfiinţeze o organizaţie specială în judeţul

Hunedoara. A încercat să se extindă şi în alte judeţe. Avea în apropierea lui pe Zăroni şi alţi câţiva oameni de casă, care-i făceau propagandă. Această propagandă nu s-a soldat cu rezultate concrete. Dar se ştia de existenţa unui partid de stânga care reprezenta interesele ţăranilor. La un moment dat, la alegerile parţiale din ’37, care au avut loc la Hunedoara, când partidul nostru a candidat împotriva partidului guvernamental, susţinut de guvernul liberal, Groza s-a prezentat, oferindu-şi suportul electoral al formaţiei sale de partid. Deci, în aceste alegeri parţiale, partidul nostru a mers împreună cu acest front al plugarilor. Cu ocazia campaniei

Electorale, care a precedat aceste alegeri, am fost la el acasă, găzduit în vila lui. Atunci am fost şi la Zăroni. Avea o gospodărie chibzuită.

V. A.: Am auzit că era un fermier.

C. C: Era un chiabur de mâna întâi şi nu era un om lipsit de instruire; avea patru clase gimnaziale făcute la un liceu german, citea curent în limba germană, avea o bibliotecă impresionantă pentru un ţăran, am găsit la el acasă cam 7 – 800

De volume de cultură generală şi de cărţi politice. Fusese delegat şi la un congres internaţional agrar care avusese loc la Praga.

În ce priveşte pe Groza era un om abil care-şi supraaprecia abilitatea considerându-se înarmat cu o şmecherie care să înfrângă toate rezistentele şi să depăşească vigilenţa şi atenţia interlocutorilor. Altfel în societate era foarte simpatic, avea o familie serioasă. Soţia lui era o matroană ardeleană în afară de price fel de critică, care a făcut eforturi să-şi crească copiii în mentalitatea clasică a tradiţiilor transilvănene, în sfârşit, din punct de vedere politic, Groza nu pricepea mare lucru, dar încerca să suplinească prin abilitate şi prin videşug anumite carenţe de informaţie şi orientare politică.

Orientarea lui de stânga era de suprafaţa. dat fiind şi situaţia lui materială apreciabilă, în Deva era aproape stăpânul oraşului, avea în proprietatea lui hotel, uzină electrică, restaurant, prăvălii… Chiar vila

lui preferată era făcută pe un teren al oraşului concesionat pentru o sută de ani de către primărie. Deci era un om înstărit. Sigur că pentru situaţia lui, buna lui stare i-ar fi indicat altă orientare decât o orientare de stânga. În această orientare de stânga el vedea o posibilitate de a se afirma. Fără îndoială a făcut multe servicii partidului comunist, poate unele dintre ele le-a făcut inconştient. De fiecare dată în convorbirile nenumărate pe care le-am avut pe vremea când el era prim-ministru al unui guvern comunist, în discuţiile cu mine vorbea despre comunişti calificându-i

„Ăştia!... Când scăpăm de ăştia. Facem tot posibilul... Lasă că o să fie bine, îi ducem noi cu zăhărelul". Asta era conversaţia lui şi limbajul pe care îl întrebuinţa.

Nu pot să cred niciun moment că ar fi fost sincer devotat cauzei de extremă stingă şi comunistă. Poate la un moment dat s-a considerat ca persoană providenţială menită să treacă printr-o perioadă de aspiraţii şi de confruntări, şi să-şi bată pieptul cu gloria de a fi fost un element util şi salvator pentru burghezia românească. Că de fiecare dată accentua că are el

Grijă şi va veni vremea când se vor normaliza lucrurile şi că ceea ce a făcut el este desigur în favorul suprastructurii din

România.

V. A.: Mie mi se pare că a fost un personaj absolut insolit pentru lumea politică din Ardeal. Această şmecherie era mai degrabă comună în Vechiul Regat decât în Transilvania.

Mi-aduc aminte că prima oară când am fost la Deva, nişte vechi prieteni mi-au arătat fosta casă a lui Groza, o casă cu terasă, de fapt nu se vedea acoperişul acela tradiţional al zonei şi mi s-a povestit o legendă locală: într-o zi au venit datornicii lui

Groza să-l roage să le mai facă nişte împrumuturi şi atunci el a ieşit în faţa casei şi le-a spus: „Fraţilor ţărani, s-a plâns el.

Groza, nu am bani nici eu, nu vedeţi că n-am reuşit să-mi pun acoperiş la casă?!" S-au uitat ţăranii şi au văzut că într-adevăr nu era acoperişul acela în şarpantă, şi şi-au zis: săracul de el, bancherul nu are nici el bani. Şi s-au lăsat convinşi. Avea această şmecherie. Nu-i cunosc originea. E adevărat, cum spuneţi şi dumneavoastră, a avut nişte copii crescuţi excepţional, probabil că este meritul soţiei lui. A apucat să fie în Parlamentul României?

C. C.: Da, pe vremea guvernării Averescu. Partidele politice din

Vechiul Regat au căutat să polarizeze în jurul lor simpatii şi în Transilvania. Propaganda lor nu a avut prea mare rezonanţă şi elementele capturate de către partidele din

Vechiul Regat au fost elemente marginale, de multe ori compromise.

Atunci când la aceste partide româneşti vechi au aderat ardelenii, adeziunea lor a produs senzaţie, au fost oameni plictisiţi de aşteptare şi de opoziţia permanentă la care-i condamna Partidul Naţional Român din Transilvania (care era intransigent în anumite direcţii şi refractar la orice fel de compromisuri), deci, văzându-se aceştia în situaţia de a se eterniza în opoziţie, au răspuns unor invitaţii ispititoare făcute de puterea politică. A fost un gest colectiv al aşa-zişilor

„Fripturişti". Fripturişti i-a botezat Iorga, pentru că s-au lăsat atraşi de friptura oferită de guvern.

V. A... – Iorga, deci, a lansat expresia...

C. C.: Au fost câteva nume răsunătoare care au aderat la guvernarea lui Averescu printre care a fost şi Petru Groza.

Petru Groza nu a ocupat niciun fel de demnitate şi nu a avut nicio funcţie în cadrul Partidului Naţional Român din

Transilvania, fiind socotit, în epoca de dinainte de Unirea din

1918, ca făcând parte din tagma colaboraţionişti lor. Nu în sens rău colaboraţionism, în Ardeal existau categorii de români

Care erau adepţii unor relaţii amiabile cu stăpânirea şi care socoteau că politica cea mai cuminte pe care trebuie să o facă românii din Ungaria e de a practica raporturi bune cu stăpânirea pentru că pe linia unor relaţii amicale şi personale să poată obţine ce nu se putea obţine pe linia luptei politice.

De altfel într-o asemenea atitudine s-a complăcut

Partidul Naţional Român între 1869 şi 1905, adică o politică necombativă faţă de regimul care nu recunoştea drepturile fundamentale ale poporului român.

Această pasivitate, care a fost doctrina oficială a partidului, a fost ruptă abia în 1905. În intervalul acesta lumea se manifesta în raporturile cu guvernul, fie de o manieră de colaborare, fie de o manieră de toleranţă şi de reţinere. Din categoria aceasta a pasiviştilor, care a supravieţuit şi după schimbarea oficială de atitudine a Partidului Naţional Român, au rămas o mulţime de transilvăneni, unii

dintre ei oameni integri, de bună credinţă, cum era marele filantrop Ion Mihu.

Au fost români de prestigiu cărora nu li se poate reproşa nimic, a fost dr. Loga care a adoptat sistemul ăsta de conciliere cu oficialitatea.

Groza făcea parte din categoria acestora. Nu i se poate contesta calitatea lui de român, dar gândirea lui politică era necorespunzătoare de-acum cu atitudinea fermă pe care o luase conducerea partidului care reprezenta în mare majoritate populaţia românească. De la atitudinea oficială a partidului au făcut excepţie numai câţiva reprezentanţi proeminenţi ai clerului – care justificau ţinuta lor prin datoria de a apăra biserica pe care o reprezentau – şi o parte a intelectualităţii. Oamenii aceştia erau blamaţi de conducerea partidului pentru că nu au luat parte la o luptă destul de grea, la o confruntare obositoare şi cu riscuri, dusă tot timpul cu guvernările reacţionare şi oprimatoare.

Groza nu a făcut parte din conducerea Partidului Naţional

Român, totuşi la Adunarea naţională de la l decembrie 1918

A fost şi el prezent, deci nu poate fi socotit nici renegat, niciun om care a făcut compromisuri cu ideea naţională. Vreau să remarc că aţi făcut o observaţie foarte justă: printre ardeleni se găsesc puţine exemple de oameni de compromis, oameni care să aibă calitatea de a face nişte înţelegeri prin concesiuni, de a face retuşuri la principiile ferme de manifestare ale unor oameni integri, aşa cum s-au manifestat în general oamenii politici din Ardeal înainte de război şi în epoca constituirii

României Mari.

Deci, Groza nu a făcut parte din conducerea Partidului

Naţional Român, nu a luat parte la instanţele constituite la

Adunarea de la Alba Iulia, însă fiind disponibil a fost racolat de către Averescu, care nu avea sprijin electoral în Ardeal şi nu se putea întemeia pe adeziuni; el l-a făcut ministru în guvernul său. Se pare că rotunjirea averii lui s-a făcut în timpul acestui ministeriat, care a pus în aplicare reforma agrară şi care dădea infinite posibilităţi, mai mult sau mai puţin oneste, de făcut avere.

V. A.: Cum a ajuns Vîşinski să aducă la guvernare pe Petru

Groza. El a făcut servicii comuniştilor prin „Ajutorul roşu”?

C. C.: El a beneficiat de o consideraţie oarecare şi ca urmare a

fost susţinut şi de uneltele locale ale ocupanţilor;

Se poate afirma că partid comunist în România nu a existat înainte de ocuparea sovietică a ţării. Ceea ce se spune azi că era partidul comunist, e o exagerare: numărul adepţilor a fost sub 1.000, şi erau cunoscuţi la Siguranţa statului ca elemente alogene cu idei comuniste, căci aceştia – majoritatea dintre ei erau maghiari şi evrei, comunişti, probabil, prin convingere;

Ei nu reprezentau un partid propriu-zis. Ambasadorul Novicov, ministru sovietic la Cairo, cu care opoziţia din România a dus tratative pentru încheierea armistiţiului cu România, a avut ideea de a sugera integrarea în opoziţia unită, condusă de

Maniu, constituită până – atuncea de Partidul Naţional Ţărănesc.

Partidul Naţional Liberal şi Partidul Social-Democrat şi pe comunişti. La această sugestie Maniu a răspuns „că nu avem în ţară un partid comunist de care să se ţină seama şi că prezenţa lui într-o conspiraţie ar putea reprezenta numai dezavantaje".

Novicov a fost de acord că partidul comunist e inexistent în România dar a făcut sugestia că pentru ca opoziţia să fie reprezentativă în faţa străinătăţii ca o coaliţie antihitleristă şi antidictatorială, ar fi bine să fie reprezentate toate orientările politice. Vreau să fac o mică paranteză. Aceste schimburi de telegrame s-au făcut sub cifru şi absolut clandestin, noi fiind sub ocupaţie germană şi sub o guvernare dictatorială, sub guvernarea lui Antonescu.

V. A.: Am avut o lungă conversaţie cu domnul Vişoianu la Washington, anul trecut şi-am înregistrat-o.

C. C.: Vişoianu se menţine foarte bine, e de o luciditate deosebită, am primit o scrisoare de la el şi scrie foarte lizibil, fără să demonstreze prin grafia lui bătrâneţea şi are şi o judecată foarte bună.

V. A.: E formidabil la 94 de ani!

C. C.: E de o luciditate deosebită.

V. A.: O să discutăm şi despre acest lucru, dacă o să putem, deci, totuşi de ce s-au oprit ruşii la dr. Petru Groza?

Nu e întâmplătoare întrebarea aceasta, căci, iată, zilele trecute am primit un telefon de la un prieten din Deva, care mi-a spus că ei n-au dărâmat statuia lui Groza din centrul oraşului.

C. C.: Groza avea o oarecare audienţă în mediile

Kremlinului datorită serviciilor făcute înaintea războiului, acceptând voluntar să fie cutia poştală a „Ajutorului roşu" venit de la

Moscova şi destinat câtorva dintre fruntaşii comunişti, sau hai să generalizăm, mişcării comuniste din România, în calitatea asta, bineînţeles că el îşi crease deja legături cu anumiţi exponenţi ai PCR. Exista partid comunist interior şi partid comunist care se găsea la Moscova; fără importanţă numerică şi unul şi celălalt.

V. A.: Ca să spunem aşa, aripa românească condusă de

Gheorghiu-Dej, aripa moscovită condusă de Ana Pauker.

C. C.: Gheorghiu-Dej a intervenit târziu, Pătrăşcanu era liderul de aici. Existau aceste două organizaţii în permanent conflict. Bineînţeles, Kremlinul şi Kominternul agreau pe exponenţii de la Moscova, care erau fideli şi nu ieşeau din cuvântul lor.

Aici, în România, conducerile comuniste, care s-au succedat după Cristescu, au fost compuse din elemente străine, unii nu aveau nicio contingenţă cu România.

V. A.: Unii dintre ei nu ştiau o boabă româneşte.

C. C: Bineînţeles.

V. A.: A fost şi un bulgar printre ei, secretar general al partidului.

C. C: Bulgar, ucrainean şi un evreu ungur, în sfârşit… Dar ei judecau prin prisma orientărilor date de Komintern, iar

Kominternul era dirijat de interesele sovietice, în situaţia asta în România propriu-zisă…

V. A.: Iertaţi-mă, mai fac o paranteză: Printre comuniştii plecaţi la Moscova se afla şi tatăl actualului prim-ministru?

C. CrWalter Roman s-a evidenţiat în războiul din Spania, după care s-a dus la Moscova şi a venit în ţară având printre altele sarcina de a organiza, după model sovietic, Securitatea românească. Este, cum am zice, tatăl securităţii româneşti.

V. A.: Nu numai tatăl prim-ministrului de azi.

C. C.: Da. Am avut ocazia să-l cunosc. Era un om inteligent; iniţial fusese funcţionar de bancă, la Banca ardeleană din Oradea, de unde a dispărut fără urmă la un moment dat, atunci când – am aflat mai târziu – aplecat voluntar în războiul civil din Spania.

V. A.: Când l-aţi cunoscut, înainte sau după al doilea război?

C. C.: Nu, nu, târziu, după război, când el avea sarcina să verifice nişte mărturii asupra evenimentelor politice din timpul războiului şi din preajma loviturii de stat de la 23

August. Fusese însărcinat de către Gheorghiu-Dej să strângă mărturii de la fruntaşii comunişti pentru a reconstitui evenimentele

premergătoare armistiţiului de la 23 august;

Fiindcă circulau fel de fel de versiuni şi de minciuni; el m-a rugat să citesc o seamă de declaraţii pe care le luase de la aşa-zişii protagonişti ai acţiunii comuniste pentru schimbarea de la 23 august. Şi m-a întrebat: „domnule, ce spuneţi de declaraţiile astea?" Eu i-am răspuns destul de brutal: „toţi mint". „Exact, asta e şi concluzia mea".

Deci el ajunsese la concluzia că toţi cei interogaţi acolo, o serie întreagă de fruntaşi comunişti, între care Pârvulescu.

Constantinescu-Iaşi, Iosif Rangheţ – nu mai vorbesc de ceilalţi care aveau un rol în conducere: Bodnăraş sau Foriş – fiecare încerca să tragă spuza pe turta lui, exagerând şi inventând departe de realitate. I-am spus foarte cinstit care este opinia mea. Printre altele, era destul de nedumerit de declaraţiile făcute de Bodnăraş. Bodnăraş reuşise să inducă în eroare lumea prietenilor lui, invocând un mandat pe care l-ar fi primit din partea Kremlinului, ca să organizeze aici P.C.R. La ora aceea singurul responsabil numit de Kremlin sau de

Komintern, cum doriţi, era Foriş, dar Foriş era retras în ilegalitate şi trăia ascuns.

Bodnăraş, care nu venea de la Moscova, ci ieşise din închisoarea de la Caransebeş, unde ispăşise o pedeapsă de cinci ani, după rejudecarea procesului lui de trădare, prin care a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă, căci în momentul în care părăsise România avea calitatea de ofiţer activ de artilerie…

V. A.: Dezertase…

C. C: Aruncându-şi hainele pe ţărm şi trecândânot Nistrul.

V. A.: Deci, când se-ntâmpla, înainte de-al doilea război?

C. C.: Da, sigur. El a fost trimis din nou în ţară şi

< însărcinat cu anumite sarcini de partid. A fost arestat.

! I s-a rejudecat procesul de trădare în care a fost condamnat în contumacie. El, deci, ieşise din închisoarea din

1 Caransebeş şi în mod surprinzător nu a fost trimis după obiceiul timpului în domiciliu obligatoriu, că aşa se întâmpla cu cei cărora le expirau pedepsele şi erau eliberaţi din închisoare. Se pare că a contractat un angajament cu

Siguranţa Statului ca să livreze anumite informaţii, privind, să zic, mişcarea comunistă. Angajament pe care nu l-a respectat. El s-a refugiat de la Bucureşti la Galaţi, unde avea un frate, pe Manole Bodnăraş, care i-a găsit acolo o casă conspirativă şi de unde a apărut

mult mai târziu, şi anume în primăvara lui ’44. Având cunoştinţă de animozitatea dintre

Foriş, pe de o parte, şi de Pârvulescu şi Iosif Rangheţ pe de altă parte – amândoi în duşmănie cu Foriş – Bodnăraş a intrat în complicitate cu ei. Trinitatea aceasta l-a căutat pe Foriş; ei aveau posibilitatea să detecteze locul unde se afla ascuns – lucru pe care Siguranţa Statului nu era în măsură să-l facă – şi au ajuns la el, l-au agresat, l-au legat şi sub ameninţarea cu pistolul l-au obligat să le predea arhiva şi toate secretele organizatorice ale partidului. L-au ţinut în postura aceasta de arestat, pe Foriş, în timpul ocupaţiei germane, de la 2 aprilie

’44, şi până în toamna anului ’44, deci arestat de ei, în timpul dictaturii lui Antonescu şi al ocupaţiei germane. L-au ţinut acolo până la sosirea exponenţilor Kremlinului, deci după ocuparea sovietică a României.

În momentul când reprezentanţii autentici ai

Kominternului – Ana Pauker, Vasile Lucai-au luat la întrebări pe fruntaşii comunişti despre ce s-a întâmplat cu Foriş, care era ultimul secretar general al partidului, cei vinovaţi, ca să nu se expună la anumite sancţiuni din partea conducerii moscovite a partidului pentru atitudinea adoptată faţă de

Foriş, lucru care constituia o abatere de la disciplină şi o nerespectare a consemnului dat de Internaţionala Comunistă, l-au luat pe Foriş, care continua să fie ţinut sub supraveghere

— Era un fel de arestat al partidului comunist – l-au dus la o şedinţă unde l-au căsăpit, l-au omorât cu răngile. Cu acest prilej a fost ales Gheorghiu-Dej.

V. A.: Despre Gheorghiu-Dej v-aş ruga să vorbim într-un capitol special. După această lungă paranteză să ne întoarcem la dr. Petru Groza, dacă credeţi că sunt lucruri definitorii de adăugat.

C. C: Vreau să vă spun un amănunt care este oarecum definitoriu pentru Petru Groza. Eu am continuat să am relaţii foarte bune cu Petru Groza şi cu toată familia lui. Şi în timpul când a fost prim-ministru i-am făcut câteva vizite, unele interesate. La un moment dat mi-a fost luată maşina cu care îl transportam pe Maniu şi m-am dus la el ca să obţin scoaterea maşinii de sub confiscare. A luat măsuri ca să mi se restituie maşina care de altfel era abuziv confiscată, fără nicio îndreptăţire. (Maniu n-a avut în viaţa lui maşină, s-a

Servit de prieteni pentru deplasările pe care le avea de făcut.)

Aş vrea să vă relatez o întâlnire pe care am avut-o după ce

Groza a reuşit să fie primit de Stalin. Aveam o problemă administrativă care trebuia soluţionată de Groza. Nu mai ştiu exact dacă nu era vorba cumva de o arestare abuzivă a unui prieten politic pentru care încercam să intervin. De altfel, fac o paranteză, puterea lui Groza era minimă, nu putea realiza mare lucru, decât dacă reuşea să se explice faţă de fruntaşii comunişti; uneori, dacă era vorba de o problemă minoră reuşea; încolo prezenţa lui era pur formală în fruntea guvernului, în sfârşit, mi-a povestit la întrebarea mea, „ei, cum a fost la Moscova?" audienţa lui la Stalin.

V. A.: Avea umor?

C. C.: Da. Mi-a spus că ajuns în anticameră, după ce i se fixase audienţa şi la un moment dat s-au deschis uşile, a ieşit o secretară care l-a anunţat: „Poftiţi la Generalissim". „Şi am intrat acolo – vă reproduc cuvintele lui – m-am apropiat de el, el stătea pe un soi de cotineaţă, ceva mai înaltă decât podeaua, m-am aruncat în genunchi, i-am sărutat picioarele şi i-am spus: «în sfârşit, mi-am atins idealul meu de mic copil. Ziua asta va fi cea mai frumoasă zi din viaţa mea». Stalin, vădit impresionat, m-a luat de braţ, m-a ridicat, m-a îmbrăţişat, îi făcuse o impresie deosebită circul meu, şi pe urmă am stat de vorbă amiabil". Zicea: „cred că l-am câştigat – ţi-am spus eu că eram un teatralist fără pereche".

V. A.: Ăsta era omul!

C. C.: închid citatul şi vreau să spun că, într-adevăr, timpul a confirmat treaba asta, fiindcă la un moment dat, când

Stalin sau Kremlinul a procedat la schimbarea tuturor personalităţilor puse în fruntea ţărilor concentrate în ligheanul socialist, Groza a fost lăsat pe poziţie datorită acestei simpatii pe care a reuşit să i-o câştige lui Stalin. L-a impresionat bufoneria asta la care s-a pretat. Ăsta era omul.

V. A.: Şi să revenimla A martie 1945.

C. C.: La 6 martie 1945, în urma intervenţiei brutale a lui

Vîşinski, regele Mihai nu a avut încotro şi a acceptat să-l numească pe Groza prim-ministru. În preajma numirii s-au făcut nişte încercări, s-a vehiculat soluţia unui guvern

Vişoianu, a unui guvern Ştirbei, încercări care, bineînţeles, n-au satisfăcut exigenţele ruseşti şi până la urmă Vîşinski a pretins ca să fie

numit Groza prim-ministru. A fost numit, iar el a constituit primul guvern comunist la care au luat parte şi nişte, aşa-zişi, exponenţi ai burgheziei, de care comuniştii s-au scuturat rând pe rând în preajma alungării regelui:

Tătărăscu a fost eliminat în toamna anului 1947, Anton

Alexandrescu a fost păstrat de formă – Anton Alexandrescu făcuse o sciziune naţional-ţărănistă lipsită de importanţă – l-au făcut ministrul cooperaţiei şi după aceea l-au aruncat într-o slujbă pe la Banca Naţională. Făcuse parte din tineretul naţional ţărănist. Era un om foarte ambiţios, e adevărat că a avut întotdeauna vederi de stânga, de aceea era nemulţumit de importanţa care i se acorda în partid.

V. A.: Dar şi partidul dvs. Era un partid de stânga.

C. C.: Da, dar în cadrul partidului nostru existau, concomitent, mai multe tendinţe de la centru dreapta până la centru stânga, erau oameni şi oameni, cu concepţie de stânga, ca să zic concepţii mai progresiste, dar erau unii cu concepţii mai conservatoare, însă toate hotărâriie se luau cu majoritate de voturi şi ele trebuiau respectate de întreg partidul; cei care nu se conformau erau puşi în afara lui. Deci au fost la noi oameni de stânga, au fost şi conservatori, de altfel, prin fuziunile pe care le-a făcut partidul după primul război mondial, au pătruns în partid şi conservatori autentici, moştenitori ai tendinţei conservator-democratice a lui Tache Ionescu, oameni care au intrat in corpore în partidul nostru, sau conservatori din gruparea lui Iorga care şi el a făcut fuziune cu noi iar la dezlipirea lui de partid a lăsat, totuşi, anumiţi membri în cadrul partidului nostru, membri care nu l-au urmat. Mai erau şi stângiştii lui Stere sau ai dr. Lupu; aveam tendinţe diferite dar, asta nu împiedica unitatea partidului şi respectul membrilor săi pentru hotărâri luate cu majoritate, hotărâri care erau considerate, repet, obligatorii pentru toată lumea.

V. A.: Care a fost atitudinea partidului dvs. La 6 martie

1945? Insist foarte mult faţă de această dată pentru că a fost ziua instalării comunismului în România.

C. C: Au fost proteste foarte violente pe linie internă iar pe linie externă repetate intervenţii la misiunile aliate de control ale Angliei şi Americii, nenumărate memorii adresate de Maniu acestora: vice-mareşalul aerului Stevenson pentru

Marea Britanie şi generalului Schuyller pentru Statele Unite.

În vremea aceea misiunile aveau un caracter militar, deşi aveau

în componenţa lor şi exponenţi civili ai guvernului de la Washington şi ai guvernului de la Londra. Prin aceste misiuni se cerea aplicarea acordului de la Potsdam, revenirea la normalizare şi apărarea poporului român de abuzurile şi excesele armatei sovietice de ocupaţie. Clauza stabilită de

Maniu, în numele opoziţiei, la negocierea armistiţiului de la

Cairo, care a fost acceptată de cele trei puteri aliate, ca armata sovietică de ocupaţie să părăsească teritoriul României la 60

De zile de la terminarea războiului, n-a mai fost luată în consideraţie la Moscova, unde nu s-a mai precizat nimic în legătură cu prezenţa şi continuitatea armatei sovietice de ocupaţie în România şi, bineînţeles, urmând politica sovietică armata de ocupaţie a rămas în România încă patrusprezece ani. Atunci ea a fost scoasă din ţară datorită unei şmecherii, a unei abilităţi de-a lui Gheorghiu-Dej, fiindcă în alte ţări mai există şi azi armată de ocupaţie, în ţări care au intrat în sfera de influenţă sovietică.

V. A.: Istoriografia comunistă vorbeşte de o presiune a maselor făcută înainte de 6 martie 1945 pentru instalarea guvernului Petru Groza. Care a fost realitatea politică a

Bucureştiului în acea perioadă? Au fost demonstraţii, mitinguri?

C. C.: Au fost demonstraţii organizate. Pe vremea aceea teroarea o exercita nu atât partidul comunist, ci trupele sovietice de ocupaţie. Aceste trupe intrau în alarmă în orice moment socotit critic, de exemplu, vă dau unul singur, de l decembrie ’44, s-a făcut festivitate la Ateneu, de aniversare a

Unirii. Ateneul a fost înconjurat de tancuri sovietice.

Participanţii la această festivitate au fost agresaţi de nişte oameni aduşi cu camioanele, după metoda stalinistă.

I-au întâmpinat, la ieşirea din Ateneu, cu bastoane, cu vociferări, cu ameninţări. Ei îşi permiteau luxul de a profera aceste ameninţări şi insulte şi de a exercita presiuni morale şi chiar agresiuni, fiindcă aveau la spate armata sovietică.

Manifestaţiile de stradă organizate de comunişti erau semnalate în ziare ca participări de sute de mii de oameni, în realitate erau foarte modeste, cam ceea ce puteau scoate, cu forţa, din întreprinderi şi din fabrici, pe bază de ordine şi pe bază de mobilizare făcută de activiştii de partid. Nu am văzut nicio manifestaţie care să fi adunat, să fi polarizat oameni din convingere, sau din entuziasm, ci pur şi simplu

nişte participări obligatorii pe care le organizau grupul de activişti care manipulau pe vremea aceea, muncitorimea română, intrată în panică. Deci, nu am socotit că ar fi existat vreun pericol sau vreo presiune deosebită exercitată de masele muncitoreşti. La 8 noiembrie ’45, de exemplu, când s-a făcut manifestaţia de ziua regelui Minai, în favoarea regelui, la care a participat lumea din Bucureşti cu mare însufleţire, toate încercările făcute de către comunişti de a împrăştia această manifestaţie, prin echipe de muncitori aduşi cu camioanele.

A fost inoperantă. Mai mult decât atât, oamenii aduşi cu forţa pentru a-i teroriza şi împrăştia pe manifestanţi au fost obligaţi să fugă, iar camioanele lor au fost răsturnate şi incendiate.

Nu reprezentau o forţă masivă care să poată intimida populaţia. Intimidarea era făcută de armata de ocupaţie sovietică.

V. A.: în sprijinul acestei afirmaţii, vă aduc şi eu o mărturie din Constanţa. Mi-a povestit un comunist din ilegalitate cum a fost luată prefectura din Constanţa. A fost asediată şi apoi ocupată de un batalion de ostaşi sovietici care erau îmbrăcaţi în haine muncitoreşti, în pufoaice şi purtau arma automată sub pufoaică; ei au pus mâna pe prefectură.

După aceea s-a scris atâta literatură despre luarea prefecturii de către muncitorime, s-a făcut şi un film cu o participare masivă de figuranţi; a fost un asediu făcut de fapt, de armata sovietică îmbrăcată în pufoaice muncitoreşti!

Care mai sunt amintirile dvs. Legate de ziua de 6 martie

’45?

C. C.: în ziua de 6 martie, în momentul când se constituia guvernul Petru Groza, când se aştepta rezultatul audienţei lui

Vîşinski la rege, mă aflam în casa lui Barbu Ştirbei, care acum e transformată în Muzeul sticlei. Ginerele lui, Grigore

Niculescu-Buzeşti, nu mai făcea parte din guvernul Rădescu.

Ministru de externe era Vişoianu, iar noi aşteptam sosirea lui ca să ne comunice rezultatul audienţei lui Vîşinski la rege. A

Sosit, ne-a comunicat rezultatul. Nu era o surpriză căci Maniu prevăzuse, în mare, desfăşurarea evenimentelor din România.

În repetate rânduri mi-a spus: „Trebuie să mă specializez în bridge, căci vom juca bridge pe săturate când vom fi ostateci la ruşi, fiindcă ne vor lua ostateci şi ne vor ţine până când vor ajunge la un modus vivendi cu Occidentul, când vor face schimb de ostateci”. Avea

viziunea aceasta. Nu s-a gândit niciodată că va fi trimis în judecată şi băgat în temniţă de români, însă vedea desfăşurarea în viitor *a* unei acţiuni de constrângere ruseşti, acţiune de şantaj împotriva occidentalilor, prin capturarea de ostateci.

Ne-am dat seama că hotărârea era luată, şi orice fel de proteste vom face ele, vor rămâne pur formale. Se configura de-acum, cu toate că nu se ştia cu exactitate cuprinsul înţelegerii din 1943 de la Moscova şi a înţelegerii de la Yalta, asupra târgului făcut cu privire la sferele de influenţă. Sigur că lucrurile erau ţinute în parte, încă secrete.

Acest secret a fost păstrat în mod deliberat şi de reprezentanţii diplomatici occidentali care erau în legătură

Permanentă cu Maniu, cu scopul de a nu dezarma rezistenţa românească, pe de o parte, şi pe de altă parte de a nu deconspira actul de laşitate făcut de puterile occidentale care au vândut sud-estul Europei ruşilor, prin înţelegerea asupra împărţirii sferelor de influenţă, îmi amintesc, cu ocazia punerii în aplicare *a* acordului de la Moscova, respectiv a acordului de la Potsdam, care a fost apoi perfectat la Moscova, că au venit din partea guvernelor marilor aliaţi, cei trei reprezentanţi diplomatici: Vîşinski din partea ruşilor, Clarck Kerr din partea englezilor şi Harriman din partea americanilor; fiecare a avut convorbiri secrete cu Maniu.

La convorbirea cu Clarck Kerr, la care am asistat, la întrebarea lui Maniu, acesta a negat orice aranjament făcut în dauna României. El a răspuns ambiguu, insistând asupra faptului că vor fi alegeri libere, democratice, garantate de cele trei mari puteri. Maniu i-a replicat că nu este nevoie de garanţii aşa de mari, mai ales că ştie că americanii nu vor mobiliza flota a şasea şi nici englezii nu vor aduce regimente de scoţieni pentru a garanta libertatea alegerilor din România. „Avem nevoie – a spus el – de garanţii minore, dar eficiente. Cum ar fi neutralizarea ministerului de interne şi ministerului de justiţie”.

V. A.: La justiţie era Pătrăşcanu, iar la interne era de-acum Teoharie Georgescu?

C. C.: Da, Pătrăşcanu şi Georgescu. Erau comunişti. Am văzut ulterior, mult mai târziu, memoriile lui Clarck Kerr care a avut cinismul să arate cum a trebuit el să mintă pe reprezentanţii opoziţiei, asupra intenţiilor occidentale. Iar în memoriile lui Harriman, scrie negru pe alb, că în drumul spre

Bucureşti, pentru aplicarea acordului de la Potsdam, la

Moscova, discutând cu Vîşinski, l-a întrebat: „Domnule ministru, ce procentaj „credeţi că va realiza PCR la alegerile libere?" La care, zâmbind, acesta i-a răspuns: „Dacă ar fi alegeri libere ar lua vreo 7 – 8 % ca în Finlanda, dar alegerile nu vor fi libere şi PCR va lua 80 %, fiindcă noi avem nevoie de guverne prietene. Opoziţia din România numai prietenă a U.R.S.S. Nu poate fi numită". Vîşinski a definit cu cinism care va fi atitudinea Moscovei, lucru pe care Harriman l-a înregistrat, dar nu a suflat o vorbă despre el, decât în memoriile care i s-au publicat postum…

V. A.: Domnule Coposu, totuşi de ce încercau puterile occidentale să dezinformeze opoziţia din România din moment ce ajunseseră la un târg cu Moscova?

C. C.: Puterile occidentale erau într-o situaţie penibilă.

Nu uitaţi că acest război a fost declarat pe baza principiului de etică internaţională, ori în conformitate cu această etică şi cu convenţia cunoscută sub numele de „Charta Atlanticului".

Ei au statuat că niciun stat beligerant nu va putea face expansiuni teritoriale şi, în plus, vor adopta frontierele existente de după primul război mondial.

Cu garanţia aceasta, noi aveam certitudinea că Basarabia şi Bucovina de Nord vor aparţine României, pentru că nu se admiteau niciun fel de modificări de frontieră, „Charta

Atlanticului" fiind semnată şi de Uniunea Sovietică.

Confruntată cu interdicţia de expansiune – rezultată din conţinutul „Chartei Atlanticului" – Uniunea Sovietică a invocat argumentul că nu este vorba de o expansiune, ci de un acord amiabil intervenit în 1940, între guvernul român şi guvernul sovietic, care şi-au făcut un aranjament inter partes, deci nu e vorba de violarea unui principiu şi nici de o expansiune teritorială.

Aliaţii occidentali, care ştiau că au contractat o obligaţie morală în faţa întregului univers, care a fost antrenat în acest război, erau în postura jenantă de a recunoaşte că s-au târguit asupra frontierelor şi că au vândut 200 milioane de europeni pentru a salvgarda nişte interese de moment. Dacă este să fim obiectivi, trebuie să recunoaştem, că situaţia occidentalilor devenise destul de critică, în urma colaborării contractate cu Uniunea Sovietică, americanii au continuat să livreze cu nesăbuinţă, în cadrul legii de împrumut şi închiriere.

Uniunii Sovietice, alimente, echipament de război, arme, muniţie, mijloace de transport, mult peste necesităţi, iar

Uniunea Sovietică, prin guvernanţii săi, foarte grijulii, au depozitat tot acest material şi la încheierea războiului ruşii dispuneau de echipamente militare suficiente pentru a le permite prelungirea războiului cu încă doi-trei ani. În acelaşi timp Marea Britanie era suptă de toate rezervele, iar disponibilităţile americane erau confruntate cu dificultăţile de transport pe o distanţă aşa de mare.

În acel moment Aliaţii occidentali tremurau de groază că armata sovietică nu se va opri pe Elba, ci va înainta până la Canalul Mânecii, fără a i se putea opune forţe eficiente. Nici nu ştiu de ce Stalin n-a făcut-o, pentru că putea reuşi fără prea mari dificultăţi. După ce au lichidat rezistenţa germană din jurul Berlinului, armatele de ocupaţie anglo-americane şi franceze, care erau în partea occidentală a Germaniei, nu puteau opune rezistenţă unui asalt al armatei sovietice, care dispunea de rezerve umane incomensurabile şi de material

Militar american. Armata URSS a intrat în România cu echipament american, conserve americane şi cu armament american! Până la atingerea frontierei României, când conducerea armatei sovietice a hotărât schimbarea însemnelor şi a gradelor militare, armata sovietică avea o organizare sui-generis. Gradele erau însemne geometrice, cu care era greu să te descurci: pătrate, romburi. Ştiu că politrucul, care era cel mai mare în grad din unitatea militară, avea un cerc ca semn distinctiv, iar celelalte grade nu aveau importanţă în raport cu el. Un om cu cerc, având grad de locotenent, era mai mare în grad şi avea în subordinea lui colonelul care comanda unitatea. A fost o tevatură întreagă, când, după primăvara lui

’44, s-au răspândit instructaje şi desene cu noile grade ale armatei. Au readoptat însemnele şi gradele de pe vremea ţarismului şi când au apărut prima oară în România cei mai încântaţi de uniformele astea, aşa de pompoase, erau chiar ei, militarii sovietici!

V. A.: Deci, puterile occidentale erau speriate de ursul care intrase în această menajerie de sticlă, cum fusese Europa pentru Rusia comunistă.

C. C.: Se aşteptau cu îngrijorare la nerespectarea de către

URSS a înţelegerii de întâlnire convenită pe Elba. În condiţiile acestea au fost dispuşi să facă ruşilor orice concesii.

Din literatura şi corespondenţa publicate ulterior, rezultă că

atât guvernul SUA cât şi guvernul Marii Britanii încercau, prin instrucţiuni şi explicaţii, să tempereze zelul ofiţerilor din

Comisia aliată de control, care erau dispuşi să intre în confruntări cu ruşii, în ce priveşte rosturile şi drepturile lor în cadrul acestui organism colectiv de supraveghere a ocupaţiei;

Unii militari occidentali revendicau dreptul la replică şi pretindeau a fi puşi pe picior de egalitate cu ruşii în toate problemele cu care era confruntată comisia, în timp ce ei primeau instrucţiuni, de la guvernele lor, să accepte punctele de vedere sovietice şi să stea liniştiţi. La un moment dat, un lucru care n-a fost publicat, noi îl ştim din intimitatea exponenţilor acestor Comisii aliate de control, echipele engleză şi americană au demisionat în bloc ca semn de protest faţă de situaţia umilitoare în care îi puneau guvernele lor faţă de sovietici. Au venit mediatori ca să dezamorseze scandalul şi să le arate ce impact ar produce această manifestare de insubordonare faţă de ordinele primite. Chestiunile acestea se desfăşurau printr-o corespondenţă secretă. Ceea ce am sesizat noi la ora aceea, respectiv Maniu, era un total dezacord între cei din comisii şi guvernele lor.

Maniu remarcase primul gravitatea situaţiei României, după conferinţa de la Teheran, când a fost înlăturat definitiv planul lui Churchill de debarcare. Maniu avea asigurări de la

Churchill că debarcarea aliată se va face în Marea Neagră, cu concursul Turciei antrenată în război, pe linia Nistrului, şi pe linia Kurzon până la Karelia finlandeză, întâlnirea de pe Elba ar fi trebuit să se întâmple pe Nistru! în această ipoteză, ruşii nu ar fi intrat în Europa, lucru salvator pentru ţările europene din est.

Maniu avusese aceste asigurări concrete din partea lui

Churchill, care, în paranteză fie spus, şi-a apărat cu multă dârzenie şi multă pasiune punctul acesta de vedere, însă n-a ajuns la niciun rezultat datorită solidarizării lui Roosevelt cu

Stalin, cu punctul de vedere rusesc. Aici, trebuie subliniat că

Pentagonul a determinat această solidarizare, căci în viziunea sa o debarcare aliată de pe Marea Neagră şi pe linia Nistrului continuată cu linia Kurzon ar fi fost mai dificilă decât o debarcare în Atlantic. Argumentele priveau dificultăţile de desfăşurare a frontului şi, în plus, ezitările Turciei, care era foarte greu de convins să intre în război alături de Aliaţi.

Argumente pro şi contra existau: adevărul adevărat e că

Churchill a susţinut cu încăpăţânare această debarcare şi teza sa era că ruşii trebuie împiedicaţi să intre în Europa. N-a fost să fie aşa. În momentul în care el a văzut că această concepţie nu are audienţă la Aliaţi, s-a gândit să salveze ce se mai putea salva. Fiind legat sentimental de Grecia (amintiri din primul război, când a fost vinovat de eşecul suferit în Bosfor) a ţinut cu orice preţ să se asigure de independenţa şi colaborarea grecească.

V. A.: A fost singura ţară din Balcani la care a ţinut foarte mult.

C. C.: De aceea a apăsat pedala pe susţinerea intereselor greceşti. Trebuia să dea ceva în compensaţie, mai ales că

Polonia era scoasă din discuţie, întrucât acolo ruşii nici nu voiau să audă de respectarea principiilor din cauza încălcării cărora izbucnise războiul; ruşii voiau Polonia înjumătăţită şi la totala lor discreţie, în compensarea Greciei a fost dată

România, unde s-a acceptat ca 90 la sută a intereselor să fie sovietice ŞMO la sută occidentale, adică un raport invers faţă de Grecia, în ce priveşte restul ţărilor din Est a fost un târg ca la tarabă, 50 la sută – 50 la sută, 40 la sută – 60 la sută, în orice caz s-a recunoscut primatul URSS de a controla toate ţările din sud-estul Europei.

Aşa se face că în teritoriile ocupate de sovietici – 18

România, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Albania.

Bulgaria – noi fiind cei mai apropiaţi de sovietici bineînţeles că am fost şi cei mai expuşi la procesul de sovietizare.

V. A.: Fiind şi o insulă de latinitate în marea aceasta slavă, a fost sporită presiunea asupra României.

C. C.: Evident, loial ar fi fost ca această înţelegere să ne fi fost făcută cunoscută – mai ales că eram aliaţi fideli

Occidentului – şi să fim avertizaţi la ce suntem sortiţi o perioadă de timp – adică discreţiei Moscovei – şi, deci, să nu ne cramponăm în iluzii, fin să fac aici o precizare: într-o telegramă cifrată, existentă şi azi în arhiva Pentagonului, adresată de Churchill lui Maniu prin intermediul garnizoanei militare de la Foggia, se preciza: „Încetaţi propaganda ostilă împotriva URSS la a cărei totală discreţie veţi fi foarte curând”.

Telegrama era din 1942. Era în vremea în care la noi se făcea o propagandă ostilă URSS, fiind atacat violent comunismul şi URSS.

La încheierea războiului, deci în primăvară lui ’45, în preajma joncţiunii dintre armatele aliate şi sovietice, guvernul englez şi cel

american erau obsedate de teama că armatele sovietice vor continua ofensiva până la Canalul Mânecii.

Aceste temeri se datorau concesiilor pe care le-au făcut

Churchill şi, mai ales, americanii. România a avut marele ghinion ca tocmai consilierul politic al lui Roosevelt, în care acesta avea o desăvârşită încredere, Hopkins, să fi fost cumpărat de ruşi. Nu ştiu dacă a fost cumpărat cu dolari, dar ştiu că, pur şi simplu, a fost primit la Moscova ca un împărat, i-a fost pus la îndemână tot confortul, toate avantajele, gurile rele spun că şi artistele de la Balşoi, în orice caz a raportat lui

Roosevelt nişte date absolut eronate în ce priveşte posibilitatea de adaptare la noua situaţie a URSS, lăsându-l pe Roosevelt, care era complet neinformat, să creadă că dacă se vor face concesii se va putea ajunge la o armonizare a URSS

Cu ţările răsăritene. Concepţia lui Roosevelt despre viitoarea organizare a lumii era din naştere defectuoasă pentru că era afectată de două greşeli majore, pe care preşedintele american şi-a proiectat întreaga concepţie de dirijare a lumii în perioada postbelică. Mai întâi era o ancestrală concurenţă cu Anglia; în capul lui Roosevelt stăruia ideea de dislocare a Angliei de pe poziţia de factor de căpetenie a echilibrului mondial. Politica de echilibru a Angliei, care a dat rezultate fructuoase de-a lungul a trei secole, îi apărea ca un fel de sfidare a Americii, care devenise, după primul război mondial, cea mai puternică din lume. Pe de altă parte avea marota desfiinţării imperiului

Colonial britanic, luând toate măsurile hotărâtoare, în momentele cruciale ale războiului. El avea, deci, în subconştient aceste două teze pe care voia să le realizeze, adică desfiinţarea imperiului colonial şi dislocarea de pe poziţia majoră a imperiului britanic. Ţinând seama de aceste considerente, relatările lui Hopkinsâi conveneau de minune.

Hopkins a reuşit să-l convingă ca să elaboreze o strategie, pe care de altfel a deconspirat-o şi faţă de cardinalul Spelmann şi faţă de delegaţia sionistă, care pleca la Moscova: ideea că

Europa Răsăriteană trebuie lăsată la discreţia Uniunii

Sovietice, şi chiar – el mergea mai departe – întreaga Europă să cadă sub controlul Uniunii Sovietice iar Anglia şi cu USA

Să împartă celelalte părţi ale globului. El accepta prioritatea

Uniunii Sovietice în raportul cu ţările europene şi în special cu ţările limitrofe.

Pentru el ideea de a subordona intereselor sovietice ţările din mijlocul şi estul Europei, avea o bătaie lungă, dar şi o iluzie tot atât de mare: că acest contact european cu Uniunea

Sovietică va determina o afectare a principiilor comuniste şi o reglementare a situaţiei care să ducă armonios, din combinaţia de interese dintre ţările capitaliste şi imperiul comunist, la un status quo.

Deci, în momentul în care Churchill a văzut că teza lui cu cel de-al doilea front nu e împărtăşită şi nu are nicio şansă de reuşită, a încercat să câştige ce mai putea câştiga în interesul imperiului britanic şi de aici ideea lui – pe care o avea dinainte de primul război mondial – ca să nu permită pătrunderea ruşilor în Dardanele. A avut prioritate aici şi exceptarea Greciei de la influenţa sovietică: avea nu numai un interes sentimental, dar şi un interes geopolitic pentru asigurarea poziţiei de echilibru. Datorită acestei înţelegeri, noi am fost.

Ca să folosim un cuvânt nu tocmai potrivit, dar apropiat de situaţia creată, vânduţi ruşilor.

V. A.: Sacrificaţi, la urma urmei.

C. C.: Pentru o lungă perioadă de timp fără să fim preveniţi – aici fac o paranteză – căci ştiind asta politica românească putea să se orienteze de altă manieră: occidentalii n-au avut loialitatea să ne pună în cunoştinţă de cauză cu soarta pe care ne-au croit-o. Ce am fi putut face dacă eram corect informaţi9

Se putea încerca o politică de convieţuire cu ruşii:

Uniunea Sovietică ar fi fost foarte bucuroasă ca în loc să fi întâmpinat ostilitatea partidelor politice româneşti, ar fi găsit o tendinţă de înţelegere, pentru că ei ştiau foarte bine că

Partidul comunist nu exista în România, că românii, ca mentalitate, sunt refractari ideilor marxiste, şi şi-ar fi dat seama de dificultăţile pe care le-ar întâmpina tentativa lor de a fundamenta politica externă, în regiunile orientale, pe un partid comunist fantomatic.

Pentru că, *ex nihilo nihil*, era foarte greu de presupus că vor reuşi să consolideze un partid comunist care să fie baza lor politică de expansiune, către Occidentul Europei. Cred eu, e o simplă prezumţie, că Stalin şi Kremlinul ar fi fost mult mai bucuroşi să poată colabora în condiţii oneste, făcând anumite concesii, bineînţeles cu partidele

politice din România, în loc să încerce să înfiinţeze aici un partid comunist.

S-ar putea ca în momentul acela – eu am fost tot timpul obsedat de ideea că ruşii vor să ocupe România până la

Carpaţi: nici acum nu am certitudinea momentului când ruşii au renunţat la această idee – n-a fost străină de intenţiile lui

Stalin, cel puţin în faza din urmă a războiului, ideea de a intra până în Carpaţi, să anexeze Moldova la Basarabia ocupată de-acum şi să dezmembreze România de o asemenea manieră, încât s-o poată manipula fără dificultăţi. Nu ştiu cărui fapt s-a datorat renunţarea la această idee, care nu i-a fost străină, fără îndoială, lui Stalin.

V. A.: Probabil că există şi un Dumnezeu al românilor…

C. C.: Nu, trebuie să fi intervenit ceva, pentru că e foarte greu de judecat cu elementele pe care le avem la îndemână acum, care au fost culisele care au determinat politica externă manifestată de marii aliaţi. Totuşi există acum suficiente dovezi, care sunt mai degrabă indicii, pentru a trage concluzii în domeniul acesta, dar poate, cu timpul, se vor detecta şi adevăratele motive pentru care, de exemplu, ruşii au renunţat la încorporarea Moldovei, în orice caz este o certitudine că prezenţa exponenţilor comunişti în Blocul Naţional

Democratic, care a realizat lovitura de stat de la 23 august

1944, i-a deranjat în mod simţitor pe ruşi. Lucru care, de altfel, mi l-a confirmat Pătrăşcanu, cu care eu eram amic Jdanov, cu care a avut prima convorbire, în cadrul comisiei de armistiţiu, când s-a dus la Moscova să semneze la 12

Septembrie 1944 faimosul armistiţiu i-a vorbit în acest sens.

Acest armistiţiu ar fi trebuit să fie semnat la Cairo, aşa cum se convenise anterior. Cei trei exponenţi ai guvernelor aliate.

U.R.S.S., U.S.A. Şi Anglia, aveau plenipotenţa de a trata şi semna armistiţiul cu România. Măsura de transferare a locului de semnare la Moscova – probabil că a avut darul să flateze orgoliul rusesc – a fost menită să-i aducă pe inamici acasă la

Învingători.

V. A.: De altfel delegaţia română a aşteptat la Moscova câteva săptămâni până când Stalin a primit-o şi Molotov a dictat condiţiile…

C. C.: Poate că a fost şi un interes pragmatic ca să se amâne cât mai mult ziua semnării armistiţiului, fiindcă în intervalul dintre ieşirea noastră din război şi semnarea armistiţiului, tot ce le-a căzut în drum

au luat, ca făcând parte din prada lor de război.

V. A.: Şi după ce au ocupat ţara atunci, au trecut să discute condiţiile…

C. C.: Nu, nu era toată ţara ocupată, la 12 septembrie încă erau lupte cu nemţii…

V. A.: în Ardeal. Vreau să spun că restul teritoriului era ocupat deja: în Bucureşti au intrat după multe zile de la arestarea lui Antonescu.

C. C.: Da, nici n-au avut loc lupte.

V. A.: Chiar aşa îmi şi mărturisea dl. Vişoianu anul trecut la Washington, că în momentul în care, în seara de 12

Septembrie au fost trase cele 21 salve de tun, cum obişnuia

Stalin să facă, abia atunci delegaţia noastră a fost primită la

Kremlin şi au început discuţiile pentru armistiţiu; după ce trupele sovietice au intrat în Bucureşti fără niciun fel de lupte.

Bucureştiul fiind eliberat de armata română.

C. C.: Ei au ajuns aici la 29 august 1944.

Tratativele de armistiţiu de la Cairo, la insistenţa lui

Maniu, prevedeau clauza ca armatele sovietice să nu intre în

Capitală şi să respecte un itinerariu fixat de Marele Stat Major, fără a se abate de la el, că nu vor putea introduce ruble de război în ţară, ci vor primi de la guvernul român moneda necesară pentru cheltuieli, că pe perioada trecerii trupelor guvernul se angajează să furnizeze alimentele şi mijloacele de transport necesare, în sfârşit, nişte clauze care n-au mai fost respectate la Moscova, la tratative, nu s-a mai ţinut seama de ele. La Moscova a fost o chestie cinică, aş putea să spun, dacă nu cumva se datorează unei naivităţi compromiţătoare a delegatului englez, în momentul în care, în numele delegaţilor români, Ghiţă Pop a cerut să se includă în armistiţiu obligaţia ca trupele de ocupaţie sovietice să părăsească România la 60 de zile după terminarea războiului.

Molotov, dezinvolt, a răspuns că nu este nevoie, că e de la sine înţeles, iar dl. Clark, din partea Marii Britanii, a adăugat că „francezii nu ne-au cerut să ne retragem din Franţa în 60

De zile", comparând prezenţa trupelor sovietice în România

Cu prezenţa trupelor americane şi britanice în Franţa.

În vremea aceea am scris un articol, care a fost cenzurat.

„Cinism sau naivitate". Cum se poate concepe ca un diplomat

britanic versat să poată invoca asemenea elemente de comparaţie? Nu a fost chiar naivitate, lucru care rezultă din memoriile publicate mai târziu, de acest diplomat. Părăsind

România, după ce minţise opoziţia, asigurând-o că vor urma alegeri libere cu garantarea drepturilor fundamentale ale omului, el îşi încheia jurnalul zilnic cu menţiunea că „am mulţumit lui Dumnezeu că nu m-am născut român". N-a fost vorba de cinism? Atunci ce altceva l-a făcut să-i afirme categoric lui Maniu că vor fi respectate drepturile omului, că libertatea va fi garantată, că nu avem niciun motiv de ezitare în a accepta hotărârea Convenţiei de la Moscova, ce urma să pună în aplicare Convenţia de la Potsdam?!

Bineînţeles că Maniu a ezitat şi şi-a manifestat şi la sfârşit neîncrederea în măsurile acestea şi a refuzat acceptarea hotărârii de la Moscova. A refuzat-o categoric şi i-a spus diplomatului britanic: „nu pot să-mi asum răspunderea să accept o asemenea hotărâre, dezastruoasă pentru România".

La care a urmat un fel de avertisment, destul de serios: „mă rog, sunteţi liber să faceţi cum doriţi, dar să ştiţi că este ultima şansă de a salva, ceea ce se mai poate salva, din ţara dumneavoastră".

Era vorba de acceptarea intrării în guvernul Groza a celor doi miniştri, o spoială, lipsită de bun simţ, pentru a salva aparenţele.

V. A.: Cine a participat din partidul dv. În guvernul Petru

Groza?

C. C.: Emil Haţieganu, pe care l-au acceptat. Trebuie să ştiţi că partidul nostru hotărâse, după armistiţiul de la

Moscova, să participe îaguvern Mihalache, dar a fost refuzat.

Am mai oferit alte câteva nume care au fost refuzate şi ele.

V. A.: Care era cauza pentru care au fost refuzate aceste personalităţi?

C. C.: Că nu prezintă suficiente garanţii de democraţie, de idei democratice. La Mihalache s-a spus că a fost voluntar împotriva ruşilor pe frontul de Răsărit. Atunci Maniu le-a arătat o listă şi le-a spus: „Asta este delegaţia noastră

Permanentă. Alegeţi pe care vreţi, căci oricum este lipsită de interes această prezenţă".

V. A.: Şi în guvernul de la 6 martie '45?

C. C.: N-a mai intrat nimeni.

V. A.: Numai Anton Alexandrescu ca dizident?

C. C.: Anton Alexandrescu da, dar să nu încurcăm lucrurile. Guvernul de ia 6 martie ’45 a fost guvernul comunist al lui Petru Groza, garnisit cu participarea neo-liberalilor lui

Tătărăscu şi a unui grup care se zicea al P.N.Ţ.

— Anton

Alexandrescu.

V.A.: Dl. Vişoianu îmi spunea că a refuzat să participe la acest guvern; i s-a făcut propunerea de a fi ministru de externe, dar a refuzat.

C. C.: Da, i s-a oferit, e adevărat, dar a refuzat.

V. A.: Şi-a dat seama că e un guvern comunist?

C. C.: Sigur. Intrarea în acest guvern, care s-a întâmplat un an mai târziu, în prezenţa delegaţilor marilor puteri, a fost acceptată pentru că a fost oferită după un soi de presiune ultimativă. Se ştia că nu se mai putea, pentru o perioadă de timp, realiza nimic concret în România şi că sfera de influenţă a Uniunii Sovietice, în care era integrată România, este pentru multă vreme o chestiune acceptată de către occidentali; au făcut o politică foarte neloială, pe de o parte se dădeau asigurări de susţinere a intereselor româneşti în raporturile cu Uniunea Sovietică şi pe de altă parte ruşii erau lăsaţi să-şi facă de cap în toate domeniile, ceilalţi membri ai comisiei aliate de control mulţumindu-se numai să aprobe măsurile luate de ruşi. Sau dacă le excepţionau asta o făceau numai prin rapoarte confidenţiale, adresate guvernelor lor. Pentru respectarea adevărului, repet, misiunile aliate de control au încercat să susţină interesele româneşti; vă pomenisem de demisia în bloc a misiunilor occidentale, care bineînţeles că n-a avut loc, căci s-a revenit asupra acestei intenţii, în general, ei nu făceau decât să încurajeze partidele de opoziţie şi să-i asigure pe regele Mihai că este susţinut de ei; greva regală, de exemplu, a fost urmarea unor asigurări concrete din partea englezilor şi a americanilor că atitudinea regelui va fi susţinută de guvernele respective. Lucru care nu s-a întâmplat.

De ce n-au putut s-o facă, răspunsul poate fi găsit prin prisma evenimentelor şi a posibilităţilor pe care le aveau atunci englezii şi americanii de a impune ruşilor punctul lor de vedere. Dar, în trecutul puţin mai îndepărtat, în chestiunea cu Siria, în chestiunea cu Iranul, ori de câte ori englezii şi americanii au manifestat un „non possumus” categoric, ruşii au cedat. Nu ştiu care a fost factorul care a determinat

temerea englezilor şi a americanilor că ruşii şi-ar lua răspunderea, în ipoteza unor opoziţii făcute de ei împotriva revendicărilor sovietice, şi ar rupe alianţa. De altfel aceste revendicări sovietice s-au manifestat şi în ce priveşte partajarea

Germaniei, în ce priveşte aurul descoperit în tezaurele nemţeşti, aur care nu aparţinea Germaniei, ci ţărilor care au fost jefuite de rezervele valutare. S-a dat câştig de cauză ruşilor, cu toate încercările disperate ale englezilor şi ale americanilor.

Pentru aurul descoperit, pentru anumite avantaje de ordin stric material, aliaţii occidentali au fost mai energici decât în privinţa prezervării libertăţii popoarelor din Europa

Răsăriteană.

Revin, deci, când a venit Vişoianu la noi în ziua de 6 martie

'45 şi ne-a comunicat soluţia la care s-a ajuns, Maniu m-a trimis la rege, cu un mesaj verbal de compasiune şi de fidelitate, de susţinere şi de asigurări că vom ieşi din impas.

Cu acest prilej am văzut crăpătura din zidul de deasupra uşii pe care a provocat-o ieşirea brutală a lui Vîşinski, când a plecat furios de la rege.

V. A.: Dar cu Groza aţi avut vreodată prilejul ca să discutaţi momentul 6 martie 1945?

C. C.: Da, am vorbit cu Groza ulterior.

V.A.: El era conştient de răspunderea pe care şi-a asumat-o faţă de istoria României, preluând acest guvern?

C. C.: El a fost surprins de această măsură. Adică nu se aştepta, deşi avusese conciliabule anterioare şi cu comuniştii şi cu ruşii, dar momentul în sine l-a luat prin surprindere, ca şi momentul 30 decembrie. Fiindcă decizia a venit de la

Kremlin şi nu a fost elaborată în interiorul ţării, în momentul când s-a primit dispoziţia, atât la abdicarea regelui, mai târziu, în '47, cât şi în momentul când *a* fost propulsat primul guvern comunist, ordinele au pornit de la Kremlin, iar ei au fost nişte obedienţi executanţi ai unei dispoziţii care nu răsărise din imaginaţia sau obiectivele lor. Actul de la 6 martie a fost oarecum pregătit. Adică pregătirile au durat din momentul în care Rădescu s-a refugiat la ambasada britanică. Atunci au început între ei combinaţiile şi bineînţeles dorinţa de a-şi asigura succesiunea guvernării.

V. A.: Acesta este un episod mai puţin cunoscut cu refugiul lui

Rădescu la ambasada britanică.

C. C.: Rădescu a făcut aceasta după ce a fost atacat. S-a tras în geamul lui, unde se ştia că lucrează. Se pare că cel care a tras cu mitraliera a fost chiar Vasile Luca, dintr-o maşină care a trecut în trombă prin faţa preşedinţiei şi a descărcat un încărcător în geamul biroului lui Rădescu, birou care se afla în clădirea unde acum e Senatul şi a fost Comitetul Central al P.C.R. Desigur că atunci au fost scoşi în stradă oameni, s-au făcut manifestări împotriva lui Rădescu şi Rădescu, care nu

Mai era protejat de guvernele occidentale, n-a avut altă soluţie, s-a refugiat la ambasada britanică.

După un timp a plecat, cu ajutorul britanic şi a putut să ajungă în Occident. Timpul acesta, dintre căderea lui Rădescu şi constituirea guvernului, a fost cheltuit în conciliabule şi în oferte de colaborare. Desigur că pentru ei ar fi fost un mare succes dacă puteau îngloba în acest guvern şi elemente din

Partidul Naţional Ţărănesc şi din Partidul Naţional Liberal, în afară de elementele din grupările fantomă ale acestor partide. Groza, care se pretindea a fi un excelent mediator, a încercat prin vizite repetate să coopteze pe cineva, dar n-a reuşit.

Tentativa lor de a-l îngloba pe Lupu în combinaţie a eşuat şi ea. Bineînţeles că ar fi fost acceptat cu braţele deschise de

Vîşinski în compoziţia guvernului comunist, dar a fost un vot unanim împotriva lui şi atunci a plecat furios şi a rupt cu partidul, adică a plecat din partid, chiar în preajma constituirii guvernului; cred că a fost în 4 sau în 5 martie.

Desigur că la ora aceea lumea era conştientă de faptul că Lupu este iresponsabil; ajunsese într-un grad de oboseală vecină cu decrepitudinea şi prezenţa lui în guvern nu i-ar fi incomodat pe comunişti.

V. A.: Pentru ca să încheiem acest capitol de istorie, care este extrem de interesant, ar trebui să mai facem două precizări, în primul rând dacă Maniu s-a coborât să discute cu

Groza condiţiile acestui guvern.

C. C.: Niciodată. A refuzat orice contact cu Groza. Groza a încercat să discute. Maniu a refuzat categoric să stea de vorbă cu el. Atunci Grozaa încercat pe căi ocolite să convingă pe anumiţi fruntaşi ai partidului. După ce a înregistrat eliminarea din combinaţie a lui Lupu,

a făcut apel la Gică

Măcărăscu, pe care îl considera element mai de stânga, apoi la Aurel Leucuţia, la Aurel Dobrescu, chiar şi la mine. A fost refuzat de toţi. Cred că a făcut încercări şi la liberali dar nu am date precise, deoarece toate acestea se făceau în culise, bineînţeles fără publicitate.

V. A.: Cum era primul guvern comunist, care a făcut jurământul de credinţă în faţa regelui? Mi se pare că este interesant de evocat felul în care s-a desfăşurat jurământul.

Până atunci cum îşi făcea un guvern jurământul?

C. C: Jurământul se făcea individual în faţa parohului palatului, care venea cu crucea, cu Evanghelia, îmbrăcat în odăjdii şi care, după un text constituţional, pe care îl citea fiecare, se săruta crucea şi Evanghelia şi se mergea la rege

Ca să primească felicitările.

Când a depus jurământul guvernul Groza, întâmplarea a făcut să fiu prezent acolo, datorită unui rol oarecare pe care îl avusesem în guvernele precedente. Pătrăşcanu a invocat în faţa mareşalului Curţii regale, care era Negel, reticenţa unor miniştri de a depune jurământul după formula consacrată, deoarece erau liberi cugetători. Deci, aceştia, fiind contra obscurantismului, nu le venea la îndemână să jure pe

Evanghelie şi pe Cruce în faţa poporului. Atuncea, foarte simplu, regele le-a oferit posibilitatea de a jura, cei care sunt liberi cugetători, după o altă formulă, invitându-l pe

Pătrăşcanu să redacteze una ad-hoc. Ea a fost redactată, era un jurământ pe onoare şi conştiinţă şi după ce miniştrii, care nu erau liberi cugetători, au depus jurământul îndătinat, în frunte cu Groza de altfel, la invitaţia şefului de protocol, miniştrii liberi cugetători au făcut un grup aparte şi, după ce a plecat preotul cu Evanghelia, s-au prezentat să citească formula nouă de jurământ, redactată de Pătrăşcanu. Printre cei care s-au pomenit între liberi cugetători s-a aflat şi

Romulus Zăroni, care era un ţăran cumsecade şi credincios.

V. A.: Avea şi umor oare? – fiindcă s-au pus multe glume pe seama lui.

C. C.: Da, era un tip deştept. Foarte inteligent, o inteligenţă nativă şi nu lipsit de o bază de cultură. Am rămas mirat, când am găsit în biblioteca lui lucrări de Proust. În germană.

Zăroni, când i-a venit rândul, a depus jurământul liber

cugetătorilor şi apoi, îndreptându-se spre rege, care-l aştepta să-l felicite, şi-a făcut o cruce largă, exclamând: „Doamne ajută dreptăţii!”, lucru care a produs rumoare între cei prezenţi.

V. A.: Probabil că ar fi greu să înaintăm pe un teren al supoziţiilor şi, deci, nu vom şti niciodată, doar dacă nu există vreun jurnal pe care noi nu-l cunoaştem, dacă el, Groza, a regretat ce a făcut la 6 martie ’45. Înmormântarea lui însă s-a făcut după datina creştinească. O slujbă radiodifuzată. Eraţi în închisoare sau liber atunci?

C. C: Eram în închisoare, habar n-am avut de treaba aceasta. Curiozitatea este următoarea: la ora aceea eram într-un regim extrem de sever, într-o închisoare de exterminare la Râmnicu-Sărat. Nu-mi dădeam seama de nimic, pierdusem complet socoteala lunilor, nu ştiam dacă mă aflu în ianuarie sau în februarie. Era foarte greu să detectez trecerea timpului.

Pentru că aveam celula în întuneric, cu obloane pe dinafară.

Celula era luminată de un bec de 15 W, deci era un

Semiîntuneric în celulă, de criptă, nu aveai nicio posibilitate de informare. Eram rupt complet de evenimentele care se întâmplau, însă, într-o zi oarecare, au bătut clopotele, au sunat sirenele, am avut intuiţia că a murit cineva. Nu puteam să-mi dau seama cine anume. Ştiam un singur lucru, că încă sunt comuniştii la putere. De această realitate ne dădeam seama după duritatea măsurilor luate contra noastră, pentru că regimul sever de închisoare era practic un regim de exterminare. Ni se dădea o cantitate infimă şi incompletă de alimentaţie, monocoloră, arpacaş, care nu cred că depăşea

4 – 500 calorii/zi. Lipsiţi complet de măsuri de confort igienic, lipsiţi şi de condiţii elementare de curăţenie, de posibilitatea de *a* te spăla. Cu plimbările suspendate, fără pâine. Nu e de mirare că am supravieţuit foarte puţini la acest regim, prin care, probabil, stăpânirea comunistă a urmărit să ne omoare cu încetinitorul fără să-şi asume riscul de a ne împuşca. De aceea s-au prăpădit aproape toţi aceia care au fost supuşi un timp mai îndelungat acestui regim. Sigur că nu aveam posibilităţi să luăm cunoştinţă de ceea ce se întâmplă afară.

Exista, cum v-am spus, o singură certitudine, că încă persistă comuniştii la putere.

V. A.: Deci n-aţi aflat când a murit Petru Groza?

C. C: N-am aflat nimic. N-aveam nicio ştire de ani de zile din

partea familiei, nu aveam dreptul la corespondenţă etc. etc.

V. A.: Vom discuta de închisorile comuniste. Credeţi, apropo de statuia lui Groza de la Deva, că ea trebuie să rămână pe soclu?

C. C.: Nu cred că va rămâne. Probabil că a fost vorba de un gest de curtoazie faţă de văduva lui Groza, care trăieşte în casa lui din Deva. Mi se pare că acum şi doi dintre copiii lui s-au retras la Deva. Toţi copiii lui Groza sunt reuşiţi, i-am cunoscut pe toţi de când erau copii, inclusiv Petrişor, care e profesor la Facultatea de medicină. Iar cu Mia am fost contemporan şi în relaţii foarte bune. Am fost acasă la Groza în repetate rânduri şi era o casă foarte ospitalieră, iar Groza era o gazdă foarte amabilă şi o figură amuzantă cu care se putea discuta orice, numai că trebuia să ai prudenţa să nu discuţi cu el lucruri serioase.

Cap. îi

<*titlu*>*înaintaşii*…

Vartan Arachelian.: După două săptămâni de la prima

Noastră întâlnire pentru convorbirea pe care o publicăm în această carte, cred că trebuie să ne întoarcem puţin în timp şi să vă cer să aveţi amabilitatea să-mi vorbiţi despre primul dv. Contact cu politica. Când v-aţi dat seama că printre alte multe lucruri din luma celor maturi poate să intre în universul adolescenţei politicul?

Corneliu Coposu: Cred că am intrat în politică, fiind foarte tânăr, fiind încă copil. Tatăl meu, care era senator naţional-ţărănist, era în termeni foarte buni cu Iuliu Maniu.

Se frecventau şi cu ocazia vizitei pe care tatăl meu i-o făcea lui Maniu, la locuinţa părintească din Bădăcin, mă lua şi pe mine. La ora aceea eram numai ochi şi urechi şi căutam să înregistrez tot.

Ştiam din familie de apartenenţa noastră la vechiul partid naţional. Bunicul meu. Care se numea Grigore Coposu, preot, a fost mâna dreaptă a lui Gheorghe Pop de Băseşti şi i-a făcut campanie electorală pentru elegerile de la 1905. În treacăt fie zis, cu această ocazie a mâncat şi o mamă de bătaie, de pe urma căreia a trebuit să fie internat în spital.

Tatăl meu, care era preot tânăr, începând cu 1909 a făcut politică activă alături de Partidul Naţional Român şi era în termeni foarte buni cu toţi fruntaşii săi.

Bunicul soţiei lui, adică al mamei mele, era protopop.

Gavril Vaida de Glod, un venerabil preot sălăjan, văr primar cu Alexandru Vaida-Voevod şi, la rândul lui, făcea o politică activă

românească în cadrul Partidului Naţional. Datorită devotamentului faţă de partid a organizat în comuna Bogotá două conferinţe naţionale ale acestuia, la care au participat, ca invitaţi, toţi fruntaşii politici din Ardeal şi Banat.

Cu acest prilej s-au luat şi hotărâri importante privind atitudinea şi strategia partidului; era în epoca pasivităţii. Cu prilejul unei întâlniri, care a avut loc la Bogotá, în anul 1881, s-a pus la cale o apropiere între ramura activistă şi ramura pasivistă, adică a celor două curente care erau în Partidul

Naţional.

V. A.: Ar trebui să facem o paranteză şi să discutăm despre activitatea partidului şi să definim cele două aripi.

Probabil că, în primul rând, lupta politică era dusă pentru recunoaşterea drepturilor românilor în Imperiul Austro-ungar

Şi în funcţie de ea se defineau cele două aripi.

C. C.: Partidul Naţional s-a născut în mod efectiv pe

Câmpia Libertăţii de la Blaj, la 16 mai 1848, când i s-a stabilit

Primul program concret de acţiune, după „Supplex Libellus

Valachorum". Platforma sa consta din cele 16 puncte stabilite

De Simion Bărnuţiu. Acest program a stat la temeiul activităţii intelectualităţii române din Transilvania, până s-a concretizat în constituirea Partidului Naţional. Constituirea a avut loc mai târziu, în 1867, la Miercurea Sibiului, când a fost ales şi primul preşedinte al partidului în persoana unui faimos luptător naţional, Ilie Măcelariu.

Pentru epoca aceea, nefiind recunoscute drepturile revendicate de români, s-a adoptat aşa-zisa tactică pasivistă, adică abţinerea românilor din Transilvania de a susţine campanii electorale şi, deci, neparticiparea la parlamentul de la Budapesta; românii fiind marginalizaţi prin nerespectarea patentelor imperiale, se aştepta o reintegrare a lor în drepturi.

V. A.: Ce erau patentele imperiale?

C. C.: Hotărârile Vienei prin care se şterseseră deosebirile între naţiunile componente ale Transilvaniei. După constituţia veche, după tripartidul lui Verboczi şi după aprobatele ulterioare ale regatului maghiar, se recunoşteau ca recepte trei naţiuni în Transilvania: ungurii, secuii şi saşii. Românii erau consideraţi toleraţi, fără nicio îndreptăţire politică

Inocenţiu Micu Klein a pornit lupta în Dieta de la Sibiu, pentru

recunoaşterea drepturilor românilor, dar fără niciun rezultat

Lupta a continuat apoi printr-o acţiune care avea să ia extensie în toate localităţile locuite de români. Acesta era însă un curent pasivist, adoptat de oficialitatea Partidului Naţional

Român, o atitudine care voia să semnifice un protest împotriva politicii stăpânirii şi o presiune morală exercitată asupra guvernului pentru a respecta patentele imperiale, patente care şterseseră deosebirile dintre populaţiile locuitoare ale Ardealului. Deci poporul român devenise naţiune recepta însă, această patentă imperială nu era recunoscută de către guvernul maghiar.

V. A.: A fost o politică eficace?

C. C.: Pasivismul cred că nu a fost o politică eficace. Nici nu putea fi în lipsa unei conştiinţe cetăţeneşti evoluate la cei care deţineau puterea politică. Nu era cazul.

Această politică de pasivitate a continuat până în anui

1905, când activiştii care făceau parte din conducerea de pârtie au triumfat, impunând o politică activă, adică angajare?

Populaţiei româneşti în alegeri.

Această acţiune românească s-a soldat cu oarecan rezultate, printr-un număr de 16 deputaţi, mi se pare, ia oamenii noştri politici pătrunzând în Parlamentul de I

Budapesta au putut susţine mai bine interesele româneşti decât numai pe calea presei, a întrunirilor, a întâlnirilor şi a

Societăţilor culturale, literare şi teatrale cum făcuseră până atunci.

Acţiunea activistă a fost iniţiată de deputatul de Orăştie.

Aurel Vlad. După ce a câştigat aderenţi în cadrul conducerii partidului, în cadrul faimosului comitet de o sută care era forul diriguitor al populaţiei române, încadrată în Partidul

Naţional din Transilvania, românii au intrat în alegeri şi cu toate obstacolele întâmpinate au reuşit să se impună, în anumite localităţi cu majorităţi zdrobitoare româneşti, deşi votul era cenzitar, sistem în care nu conta numărul populaţiei ci contau electorii îndreptăţiţi să voteze. Numărul electorilor români era disproporţional faţă *de* numărul celor investiţi cu dreptul de vot, pe baza concesiunilor de a avea prăvălii, cârciumi, întreprinderi. Pe de altă parte, pe baza unui criteriu cenzitar – suma de impozite pe care o plătea fiecare cetăţean

— Desigur că numărul electorilor români era cu mult mai mic

disparent…

V. A.: Era mai mic.

C. C: … Şi disproporţional faţă de numărul populaţiei din regiunile respective. Revin la familia Grigore Coposu, bunicul meu. El era prieten apropiat cu preşedintele de atunci al partidului, Gheorghe Pop de Băseşti.

În ce-l priveşte pe tatăl meu, el a intrat în politica activă de la 1909, susţinând interesele Partidului Naţional la alegerile care s-au succedat. Tatăl meu a suferit şi persecuţii. A fost închis la închisoarea din Vâc, la închisoarea din Seghedin şi la cea din Budapesta, sub acuzaţia de înaltă trădare. A ieşit din închisoare cu ocazia eliberării Budapestei. Generalul

Moşoiu, care trecuse prin casa noastră, în înaintarea armatei spre apus, şi-a luat angajamentul faţă de noi că va merge personal să-l elibereze din închisoare. Şi-a respectat angajamentul.

V. A.: Câţi ani a fost închis?

C. C.: A fost închis de două ori. Tatăl meu a fost deputat în Marea Adunare din 1918 de la Alba Iulia, reprezentând

Cercul Şimleului şi a votat Unirea. Toţi românii au făcut puşcăriile acestea. După Adunarea de la Alba Iulia, când partea de nord a Ardealului a fost ocupată de armata lui Gyurosics, care comanda detaşamente secuieşti, fruntaşii noştri au fost din nou arestaţi şi trimişi la închisoare; viaţa lor era iarăşi în pericol. Tatăl meu a fost închis dimpreună cu familia lui

Maniu, adică cu mama şi cu sora lui Maniu. Odată cu retragerea armatelor maghiare, deţinuţii politici de la închisorile care cădeau în proximitatea teatrului de operaţii.

Erau retraşi spre interiorul ţării.

M-am pomenit într-o casă în care toată lumea făcea parte din Partidul Naţional Român. Tatăl meu era socotit un fruntaş al partidului, fusese, repet, deputat şi la Marea Adunare de la Alba Iulia. Mătuşa mea, era verişoară primară cu Maniu. Se numea Elena Bărnuţiu şi era descendentă directă din Simion

Bărnuţiu. Maniu era nepotul lui Simion Bărnuţiu, bunica lui fusese sora lui Simion Bărnuţiu. N-aş putea preciza exact data la care m-am pomenit şi eu ca făcând parte din rândurile

Partidului Naţional, bănuiesc că – a fost în jurul vârstei de 10-12

Ani, când am început să-mi dau seama de evoluţia situaţiei

politice şi odată cu înaintarea în vârstă, pe la 14-15 ani eram un luptător convins în rândurile Partidului Naţional.

În epoca de studenţie am deţinut şi calitatea de preşedinte al studenţilor democraţi de la Universitatea din

Cluj.

Pe vremea aceea existau confruntări destul de violente, între aripa ultranaţionalistă – legionarii şi cuziştii – şi un număr mai mic de studenţi care erau organizaţi într-o acţiune democratică, în cele din urmă am reuşit, după multe eforturi, ca centrul „Petru Maior", care tradiţional era controlat de elemente din extrema dreaptă să fie în majoritate democrată, în perioada studenţiei am făcut politică activă.

V. A.: Aici aş vrea să dezvoltăm dialogul nostru în două planuri, în primul rând aş vrea să evidenţiem condiţiile în care

Partidul Naţional din Transilvania a purtat o luptă constantă pentru drepturile românilor. Aveţi amintiri din copilărie despre reprimarea românilor în cadrul imperiului austro-ungar?

C. C: Da. Am exemple din familie. Tatăl meu a fost închis, unchiul meu, care se numea dr. Vaier Anceanu – a fost magistrat şi notar public – a fost şi el închis, tot pentru manifestaţii socotite de înaltă trădare. De fapt era vorba de nişte manifestări româneşti, de afirmare a drepturilor româneşti, în comuna noastră, care era compusă exclusiv din români, o mulţime de fruntaşi ai ţărănimii române au fost persecutaţi, închişi, urmăriţi pentru sentimentele lor naţionale. Exista o perioadă, mai cu seamă cea de după 1911, dar şi până atunci, când se făcea o propagandă şovină, cu repercusiuni dăunătoare asupra populaţiei suspectată de lipsă de loialitate faţă de stăpânire. Am păstrat din copilărie amintirea unor asemenea persecuţii, însă mai târziu, după

1918, după unirea României, atmosfera s-a schimbat radical.

Fruntaşii Partidului Naţional, care au fost artizanii Unirii, au venit cu o concepţie nouă care a fost acceptată şi a prins teren.

Era teza lui Maniu: „Nu vrem să devenim din asupriţi, asupritori. Populaţiile minoritare din România au aceleaşi drepturi cu populaţia majoritară. Noi trebuie să le respectăm pe oameni, trebuie să respectăm legea, limba, tradiţia, toate instituţiile lor culturale şi să nu le facem să cunoască piedicile pe care le-am încercat noi, în toată perioada de opresiune".

Această politică, care a fost respectată de conducerea primului

guvern românesc din Transilvania – „Consiliul Dirigent" – a fost pusă în valoare şi în guvernările naţional-ţărăniste după ce acest „Consiliu Dirigent" născut din adunarea de la Alba Iulia. Ales la 2 decembrie 1918, el era condus de [uliu Maniu pentru a guverna toate regiunile, care prin hotărârea lor liber consimţită, au optat în baza „principiilor wilsoniene" la unirea lor cu România Veche. Toate aceste regiuni aveau, firește, în mare majoritate, funcţionari de origine maghiară. Aceşti funcţionari au refuzat să presteze jurământul faţă de noua administraţie, crezând că este vorba de o fază tranzitorie şi că se va reveni la vechea situaţie, în această criză, guvernul românesc, Consiliul Dirigent, era ameninţat să nu mai poată să-şi exercite autoritatea din lipsă de funcţionărime şi atunci a făcut un apel disperat la toţi intelectualii români să-şi abandoneze meseriile şi să se pună la dispoziţia guvernului român, pentru a servi ca funcţionari în faza tranzitorie şi pentru a înlocui numărul mare de funcţionari care refuzaseră să colaboreze cu autoritatea românească. La acest apel au răspuns cu foarte înalt patriotism preoţi, avocaţi, liberi profesionişti, medici, tot ce era românesc ca intelectualitate şi aceştia s-au angajat să suplinească lipsa determinată prin dispariţia structurilor administrative, care sabotau guvernul român. Funcţionarii aceştia au rămas pe dinafară, continuând să vegeteze în România. Dar în momentul când Partidul

Naţional Ţărănesc a ajuns la conducere în 1928, Maniu a luat măsura ca oamenii aceştia, care au contribuit la fondul de pensii prin salariile pe care le-au încasat pe timpul stăpânirii austrp-maghiare, să beneficieze de pensii. Pentru aceasta a adus în parlament qlege pentru acordarea de pensii în raport cu anii de vechime, în anii 1928-1930 li s-a acordat, retroactiv, de la l decembrie 1918, pensii, tuturor funcţionarilor care au refuzat să presteze jurământul pentru guvernul român al

Transilvaniei. A fost un act de dreptate, născut dintr-o înaltă înţelegere a obligaţiilor unui stat succesoral. Transilvania care făcuse parte din imperiul austro-ungar, s-a unit cu România

Şi, în consecinţă, a preluat toate obligaţiile pe care vechea stăpânire austro-maghiară le avea faţă de cetăţenii săi.

V. A.: Chiar dacă aceşti funcţionari nu şi-au exprimat

Loialitatea faţă de noua stăpânire.

C. C.: Chiar pentru aceia care s-au dovedit refractari şi au

încercat să saboteze stăpânirea românească, totuşi li s-au acordat aceste pensii, îndreptăţite în concepţia lui Maniu, prin faptul că guvernul românesc al Transilvaniei era succesorul legal al vechii stăpâniri, şi în al doilea rând, prin împrejurarea că aceşti funcţionari contribuiseră, din retribuţia lor, la fondul de pensii al stăpânirii vechi, obligaţie pe care a preluat-o noua stăpânire.

V. A.: De unde această toleranţă nemaipomenită la

Maniu, la dv. De altfel, deşi aţi trecut printr-o perioadă de persecuţii etnice!?

C. C: Opinia lui Maniu era a unui om cu o clarviziune şi cu idei progresiste, comparate cu ale prietenilor şi oamenilor politici contemporani lui, filosofia lui politică devansa concepţia care era în vigoare, în vremurile acelea, în România, cu cel puţin 50 de ani. Aşa se explică şi faptul că în 1924 Maniu a iniţiat şi a susţinut o concepţie nouă, care atunci nu s-a bucurat de simpatie ba, dimpotrivă, aceea a unei confederaţii sud-est europene. Ea trebuia să fie un prim rjas spre spiritualizarea frontierelor şi spre o Europă unită, în prima fază confederaţia trebuia să cuprindă Germania, Cehoslovacia.

Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria şi România. Ea presupunea, la început, ridicarea barierelor vamale între aceste state, cooperare economică în primul rând şi politică în acelaşi timp.

Pentru state care aveau concepţii divergente, care aveau chiar competiţii teritoriale, vă daţi seama cât de avansată era concepţia confederativă a lui Maniu. Din păcate constituirea acestei confederaţii sud-est europene nu s-a realizat.

V. A.: Era în continuarea unei doctrine aparţinând lui

Aurel C. Popovici, pentru constituirea „Statelor Unite

Europene".

C. C.: Da, Aurel C. Popovici, care cu alte criterii de judecată imaginase „Marea Austrie" în care el preconiza şi ataşarea României Vechi.

V. A.: Era o soluţie, de fapt, pentru unificarea

Transilvaniei cu România.

C. C.j Concepţia lui Aurel C. Popovici poate să pară acum utopică, în clipa în care s-a lansat era foarte progresistă şi depăşea reticenţele pe care de obicei le păstra conducerea politică a vremurilor respective. Vreau să subliniez că ideile lui Maniu depăşeau cu cel puţin 5 decenii ideile contemporanilor lui. Pot să spun că există o confirmare, cu

Abilitatea de a avea crezământ, a unuia dintre marii reporteri politici ai vremii, care semna Spectator în ziarul „Adevărul”.

Numele său real era Blumenfeld. El a scris un medalion în care a spus că Iuliu Maniu este un om fără prejudecăţi, căci, deşi l-a sondat în profunzime, nu a găsit la el nicio urmă de antisemitism. Pentru Blumenfeld antisemitismul era un criteriu de orientare asupra concepţiei progresiste a oamenilor politici, în orice caz, n-am sesizat în lunga mea colaborare cu Iuliu Maniu, niciun fel de reticenţă de natură xenofobă, niciun fel de şovinism, niciun fel de idei preconcepute, avea o concepţie foarte avansată despre calitatea de om şi despre calitatea tuturor oamenilor, nu numai în faţa legii ci şi în comportamentul social. De aceea nu a avut niciodată adversităţi întemeiate pe criterii de ordin etnic, rasial, confesional. Avea o generozitate de a îmbrăţişa toate concepţiile, toate cultele, toate etniile, care, aşa cum am subliniat depăşea mentalitatea obişnuită din vremea aceea.

De altfel el n-a avut niciun fel de reticenţe nici în ce priveşte atitudinea exagerat naţionalistă; nu alegea oamenii pe criteriul etnic ci pe criteriul capacităţii lor şi acorda o egală consideraţie, tuturor oamenilor, indiferent de starea socială în care se găseau, în timpul când colaboram cu el la preşedinţie şi când, cu tinereţea şi naivitatea mea, încercam să-l scutesc de anumite contacte sau audienţe, pe care eu le consideram nesemnificative, l-am auzit spunând: „Băiatule, nu ştii cât poţi învăţa de la oamenii simpli. Primul ministru are rolul de a sta de vorbă cu oricine, nu este permis să existe un om în ţara aceasta care să facă apel la primul ministru şi să fie refuzat”.

Am avut de suferit şi reproşuri pentru anumite audienţe pe care noi le socoteam lipsite de importanţă.

V. A.: Cum aţi ajuns să colaboraţi cu dânsul?

C. C: În anul când a ajuns Maniu la putere, eu eram încă pe băncile şcolii, adică eram elev de liceu. Mai târziu m-am înscris la Facultatea de Drept.

Maniu, datorită preţuirii pe care o avea faţă de tatăl meu

— Eu nu reprezentam nimic, eram foarte tânăr – m-a luat şef de cabinet.

V. A.: La Bucureşti?

C. C.: Da. Colaboram cu el, ca şef de cabinet, eu fiind cel mai tânăr şef de cabinet. Director de cabinet era un tânăr fruntaş naţional ţărănist, care se numea Cornel Bianu. Din

Păcate ceilalţi colegi, mult mai în vârstă decât mine, au dispărut, s-au prăpădit.

Acolo am avut foarte mult de învăţat în contact

Permanent cu toate personalităţile importante ale zilei, *cu* toţi membrii guvernului. Pe vremea aceea tinereţea din mine era explozivă şi eram. Deseori, revoltat atunci când Maniu stătea de vorbă cu un om pe care eu îl consideram o secătură, sau care nu merita atenţie, sau poltroni, pe care-i sesizam datorită antenelor de care dispuneam. Bietul Maniu, de fiecare dată îmi spunea: „Cornel dragă, învaţă de la mine, că noi avem de-a face cu oameni nu cu îngeri, trebuie să îi iei pe oameni aşa cum sunt". Maniu avea o deosebită toleranţă şi o înţelegere specială pentru lumea artiştilor şi a scriitorilor. Deşi nu avea o părere strălucită, spunea: „Domnule, există o categorie de oameni-artişti, muzicanţi, poeţi, literaţi-care trăiesc în lumea lor. Ei nu trebuie judecaţi ca şi ceilalţi oameni, pentru ei trebuie să ai o concepţie specială, înţelegătoare a mediului în care activează". – Revin la povestea iniţială, după o paranteză foarte lungă ca să spun că, începând cu anul 1937, vreme de 10 ani, până la arestarea mea şi a lui Maniu, am fost permanent alături de

Maniu.

Din anul 1937 şi până în 1940, când PNŢ era în ilegalitate, am fost secretarul personal permanent al lui Maniu, după

1940 am avansat în grad, primind titlul de secretar politic.

În 1945 am fost ales secretar general adjunct al partidului.

În 1946 am fost promovat secretar al delegaţiei permanente, delegaţia permanentă fiind forul conducător al partidului. Ea elabora hotărârile, imediat peste nivelul biroului partidului, care avea mai mult rosturi administrative. Am fost arestat în 1947, având calitatea de secretar general adjunct al partidului şi secretar al delegaţiei permanente. Au urmat 17

Ani şi jumătate…

V. A.: Da, acesta va fi un alt capitol al dialogului nostru.

Aş vrea să ne întoarcem la perioada în care aţi fost în apropierea imediată a lui Iuliu Maniu şi prin aceasta aţi participat la foarte multe evenimente istorice. Ar merita să evocăm măcar pe unele dintre ele.

C. C.: L-am însoţit pe Maniu la foarte multe din evenimente, în special în perioada de după 1936, adică '37—39

Şi în timpul războiului. Maniu, după fiecare întâlnire mai

importantă, avea obiceiul să-mi dicteze un aide-memoire asupra celor discutate, deci luam cunoştinţă de cele discutate şi de concluziile la care s-a ajuns şi chiar despre întâlnirile la care nu am participat direct, mai ales după ce am dobândit o calitate oficială în partid. Am fost alături de el, aş putea să spun, la toate momentele importante, în special în timpul

Războiului. Atunci am avut marea cinste de a mi se încredinţa, de o manieră strict confidenţială, misiunea de a întreţine relaţii clandestine cu reprezentanţii guvernului englez de la

Liverpool, cu misiunea opoziţiei de la Cairo, cu trimişii noştri la Stockholm şi apoi cu comandamentul militar aliat de la

Foggia. Aveam misiunea de a cifra şi descifra mesajele care se schimbau. S-au schimbat foarte multe mesaje, pe baza unui cifru care aparţinea marinei britanice, care era destul de complex dar care avea avantajul că se schimba în fiecare zi şi cheia descifrării acestui cifru era imprimată pe o batistă de mătase, în lipsa căreia toate mesajele transmise cu acest cifru erau sortite să rămână neelucidate. Această batistă era ignifilă, se făcea scrum, la atingerea cu focul unei ţigări sau a unui chibrit. De aceea Gestapoul n-a putut să descifreze schimbul de telegrame care s-a făcut sub ochii lor; deşi telegramele erau înregistrate ei n-au avut capacitatea de a le descifra.

Fiecare literă corespundea la un grup de 5 cifre, care nu era valabil decât în ziua emisiunii, a doua zi grupul de cifre şi semnificaţia literei erau schimbate. Era destul de ingenios acest cod cu care s-a lucrat şi care, deşi descoperit în cele din urmă la locuinţa unui ofiţer telegrafist român de origine.

Nicula Ţurcanu, arestat cu o lună de zile înainte de lovitura de stat de la 23 august, n-a putut fi folosit; ofiţerul a avut prudenţa să distrugă batista pe care era imprimată cheia de descifrare a acestui cod.

V. A.: Perioada în care aţi fost în imediata apropiere a lui Iuliu Maniu a fost perioada cea mai controversată şi cea mai plină de evenimente din istoria monarhiei noastre. Este perioada restauraţiei.

C. C.: Da.

V. A.: Iuliu Maniu, după ştiinţa mea, a fost unul dintre cei care au sprijinit întoarcerea regelui Carol în ţară.

C. C: Ar fi mult de discutat, Iuliu Maniu s-a opus actului de la 4 ianuarie ’26 emis de Consiliul de Coroană, n-a acceptat punctul de

vedere susţinut de Brătianu, acceptat însă de regele Ferdinand, pentru îndepărtarea de la moştenirea tronului a prinţului Carol. Ulterior s-a convins că ideile lui

Brătianu erau perfect întemeiate. Cei 10 ani – 1930-1940 – de domnie ai lui Carol al II-lea au însemnat o catastrofă pentru regimul democratic din România.

Excentricităţile lui Carol nu erau bine cunoscute de ţară, deoarece, din nevoie de a proteja prestigiul Coroanei, s-au acoperit cu vălul tăcerii unele exagerări ale prinţului moştenitor.

După plecarea sa în exil, la Neuilly, în apropierea

Parisului, Carol a stat o bucată de vreme liniştit şi după aceea, presat în special de nevoi de ordin material, a început să se agite şi a făcut apel şi la personalităţile politice din ţară, printre alţii şi la Iuliu Maniu, printr-un prieten intim, devotat, care în acelaşi timp era şi un apropiat al lui Iuliu Maniu, Aurel

Leucuţia. Acesta l-a vizitat în exil de câteva ori. Maniu s-a arătat dispus să organizeze aducerea prinţului Carol în România, cu trei condiţii esenţiale însă: obligaţia să domnească constituţional, respectând litera legii, în al doilea rând, obligaţia de a accepta anularea divorţului dintre el şi regina

Elena adică mama regelui Mihai şi, în al treilea rând, obligaţia de a rupe definitiv cu Elena Lupescu. Aceste condiţii sine qua non au fost acceptate de prinţul Carol. Acceptul a fost reînnoit şi în ziua de 6 iunie 1930, când revenit în palatul Cotroceni, a avut prima întâlnire cu primul ministru de atunci, Iuliu Maniu…

Probabil că nu avea intenţia să-şi respecte angajamentele, mai ales că o mulţime de oameni l-au asaltat la sosirea lui, asigurându-l de tot devotamentul, găsindu-se chiar membri din guvern care să-l sfătuiască să nu accepte condiţiile puse de Maniu şi să pretindă să fie proclamat imediat rege. A fost convins uşor să nu se mai ţină de angajamentul contractat şi astfel, în zorii zilei de 7 iunie, i-a trimis vorbă lui Maniu prin prietenul lui devotat, Leucuţia, că-şi retrage cuvântul şi cere să fieproclamat rege.

În faţa acestei situaţii, ţinând seama şi de faptul că prinţul

Carol era simpatizat de o parte foarte mare a armatei, că armata simţea nevoia unei căpetenii – prinţul Nicolae nu făcea faţă acestei obligaţii! – iar opinia publică românească, din aversiune împotriva lui Brătianu, socotea actul de la 4 ianuarie

1926 ca o nedreptate determinată de sectarismul politic şi nu accepta ideea eliminării din viaţa constituţională a României a prinţului Carol, Maniu s-a văzut obligat să cedeze.

Desigur Maniu, ar fi avut facultatea de a-l aresta şi de a-l trimite peste frontieră, dar n-a făcut aşa ceva, apreciind că nu se poate expune ţara la convulsii care puteau degenera chiar într-un război civil, mai ales dacă armata – partea din armată devotată lui Carol – ar fi luat atitudine. Prin urmare s-a resemnat, insistând doar asupra condiţiilor pe care prinţul

Carol le acceptase iniţial. Puţin mai târziu Carol avea să-şi retragă acceptul.

În condiţiile acestea, Maniu a demisionat, fiindcă nu exista o altă soluţie. S-a făcut apel la un alt fruntaş naţional-ţărănist, în persoana lui Gheorghe Mironescu, care a preluat

Conducerea guvernului şi care l-a instaurat pe Carol, rege al

României.

Bineînţeles că prin asentimentul Adunărilor Legiuitoare, a Camerei şi a Senatului convocate în şedinţă comună. Maniu, totuşi, a insistat ca angajamentele regale să fie respectate şi

Carol, în primul moment, i-a dat de înţeles că va respecta aceste angajamente. Nu s-a ţinut de cuvânt. L-a utilizat pe

Mihail Manoilescu, care îi era un devotat, care a adus-o în ţară, în toamnă, pe Elena Lupescu, în acelaşi vagon-lits cu el.

Cu paşaportul soţiei lui.

Maniu a aflat, reproşându-i regelui. Regele nu a vrut să recunoască.

Maniu a insistat pentru anularea divorţului, dar nu a reuşit să smulgă de la rege acordul, deşi obţinuse agrementul reginei mamă Elena, de dragul fiului ei. Viitorul rege Mihai, acceptase să treacă prin această umilire.

Regele Carol a acceptat ideea încoronării chiar în acelaşi an la Alba Iulia. Prezenţa Elenei Lupescu în ţară nu a fost numai o catastrofă de ordin moral pentru familia regală, dar şi de ordin politic. Fiind o femeie foarte ambiţioasă, ea şi-a făcut propria sa reţea care şi-a întins tentaculele până în adâncul societăţii româneşti, adunând în jurul ei oameni de finanţe şi de industrie, căpetenii politice, constituind acea faimoasă camarilă împotriva căreia s-a ridicat Maniu. Maniu a început în 34 o campanie virulentă împotriva camarilei prin discursuri publice,

în care o ataca direct. Fără să se atingă de prestigiul regelui, el cerea îndepărtarea ei şi intrarea într-o legalitate constituţională normală.

Prin atitudinea lui, Maniu încerca să contracareze tendinţele dictatoriale ale lui Carol, însă acesta n-a renunţat niciun moment la tendinţele oligarhice. Visul lui era să fie singurul stăpân pe ţară, să fie un fel de Ludovic al XIV-lea. Cu drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor săi. Acţiunea lui

Maniu a ros ca o picătură chinezească prestigiul lui Carol al

II-lea şi s-a soldat cu abdicarea acestuia în 1940. Deci, în confruntarea cu regele a câştigat Maniu după o luptă care a durat 5 ani şi jumătate şi în care a atacat nemilos toate racilele, încercând, fără intenţia de destabilizare a regimului monarhic, să-l separe pe rege de această coterie, care-i macină prestigiul

Şi care aducea ţării româneşti daune şi în domeniul politic şi în domeniul economic.

V. A.: Şi moral.

C. C.: Se ajunsese, în cele din urmă, ca aceste cabinete

Personale ale regelui Carol al II-lea să fie făcute în budoarul

Lupeştii, în acelaşi timp Elena Lupescu îşi achiziţionase nişte elemente dubioase din punct de vedere al securităţii statului, cu care se consulta şi care aveau un cuvânt hotărâtor în toate marile probleme. Existau legi care erau în mod special redactate pentru a înlesni beneficiile ilicite ale categoriilor de oameni încadraţi în această camarilă.

V. A.: După ce frontierele ţării căzuseră, evident.

C. C.: După ce se prăbuşise ţara, după ce finanţele se prăbuşiseră şi ele şi după ce prestigiul regelui Carol, care fusese primit cu o simpatie unanimă de opinia publică românească în ’30, fusese complet compromis. A urmat regimul regelui Mihai…

V. A.: Aici, dacă-mi permiteţi, aş vrea să mai insistăm.

Deceniul al patrulea a fost o perioadă extrem de generoasă în realizări economice şi culturale, chiar pe fondul acestei restauraţii de pe urma căreia a avut foarte mult de pătimit ţara; mai exact spus, instituţiile democratice ale ţării, în anii

30 s-a realizat un boom economic.

C. C.: După criza mondială care a început în 1929 şi şi-a prelungit tentaculele până în jur de 1934, a urmat o perioadă de prosperitate, în care, fără îndoială, s-au înregistrat progrese în

domeniul economic, realizări în domeniul cultural şi artistic, o serie întreagă de îmbunătăţiri în privinţa vieţii de fiecare zi a cetăţeanului, dar întrebarea logică care se pune este ce s-ar fi întâmplat în perioada aceasta, dacă n-ar fi existat toate obstacolele puse de camarila regelui? Progresul ar fi fost incomparabil mai evident în toate domeniile. Căci nu trebuie să omitem că în acei ani s-au irosit averi impresionante, care, chiar dacă faţă de condiţiile prospere ale ţării româneşti n-au însemnat foarte mare lucru, dacă ar fi fost utilizate pentru obiective de ordin social, literar, cultural, pentru ridicarea nivelului de trai al populaţiei, ar fi însemnat foarte mult.

Desigur, comparativ cu epoca precedentă perioada anilor

'30 a însemnat un progres, dar acest progres nu a putut atinge limita la care era îndreptăţită România, tocmai din cauza obstacolelor pe care le punea această coterie ce dispunea direct de treburile ţării.

V. A.: Această domnie a lui Carol al II-lea a influenţat în vreun fel sentimentul monarhic al lui Iuliu Maniu?

C. C.: Nu. Deloc. Tendinţa lui nu era de a scăpa de rege, ci de anturajul care diminua prestigiul regelui. Mai mult chiar, în ziua abdicării lui Carol al II-lea Maniu a dat o proclamaţie în care-şi demonstra concepţia lui profund monarhică şi lealitatea pentru noul rege Mihai! Deci, n-a făcut o acţiune

Antimonarhică ci anticamarilistică. Tot timpul a lovit în camarilă, pentru că aprecia inteligenţa lui Carol al II-lea, care era un om cu o prestanţă deosebită, un om care făcea faţă oricărei situaţii. Era foarte bine instruit, avea cunoştinţe temeinice de istorie, făcea impresie excelentă oriunde se prezenta. Maniu regreta că această inteligenţă deosebită este pusă în slujba unor interese dăunătoare ţării. Deci, el nu a dus o campanie antidinastică ci anticamarilistică.

V. A.: în epocă, la unele dintre marile personalităţi politice pe care le-aţi cunoscut existau şi tendinţe republicane? mă gândesc la Brătianu, la…

C. C.: Nu, nu. N-au existat asemenea tendinţe.

V. A.: Ce a însemnat monarhia pentru România?

C. C: La un moment dat se vehicula ideea republicană, ca un fel de şantaj la adresa lui Carol al II-lea. A fluturat-o mareşalul Averescu. În ce priveşte atitudinea PNL, el făcuse declaraţii anti-Carol nu antimonarhice.

V. A.: Duca, mai ales.

C. C.: Da, Duca spusese că mai bine îşi taie mâna decât să o întindă acestui aventurier, lucru ce nu l-a împiedicat să intre în conciliabule secrete cu doamna Lupescu…

V. A.: Şi să fie prim-ministru în noiembrie ’33.

C. C.: …pentru a-şi înlesni drumul spre putere, în ce priveşte celelalte formaţii politice, niciuna dintre ele nu avea idei republicane.

Secţia din România a PCR, credincioasă doctrinei sale, era republicană şi nu uita în toate manifestele, puţine – cele mai multe le-a fabricat după ’45 pentru ca să-şi creeze o tradiţie – să înjure monarhia. Celelalte partide s-au arătat fidele ideii monarhice, lucru care era şi normal, pentru o ţară ca România; nu se putea concepe o altă formă ideală de dezvoltare a democraţiei, decât monarhia constituţională.

V. A.: De ce, domnule Coposu?

C. C.: Pentru că monarhia constituţională este adecvată ţării noastre. Mai întâi, poporul român vrea rege, nu are încredere în lideri de altă natură. El s-a obişnuit din moşi-strămoşi – cei din Principatele Unite cu voievozi şi cu domnitori

— Cei din Ardeal mai întâi cu voievozi şi apoi cu „drăguţul” de împărat. Există această concepţie adânc înrădăcinată în conştiinţa românului. Dacă îl iei pe omul de la ţară şi-l întrebi cine poate fi în fruntea unui stat el gândeşte cu o implicaţie mistică: cineva pe care Dumnezeu l-a desemnat să fie în fruntea unui neam. Asta nu se asortează cu o concepţie democratică a eligibilităţii.

Poporul român a fost, cel puţin în epoca antebelică, credincios ideii de a avea un conducător uns de providenţă, nici acum nu s-a obişnuit cu sistemul alegerii conducătorului.

Mai cu seamă că acest sistem practicat de PCR, l-a lecuit definitiv de aceşti lideri ale, şi din popor, el vrea pe cineva care să-i inspire credibilitate şi să-i asigure stabilitate, iar acesta nu poate fi decât monarhul.

V. A.: Să revenim la Iuliu Maniu şi mai ales la partidul dumneavoastră. Printre acuzaţiile pe care i le-a adus istoriografia comunistă, au fost şi relaţiile întreţinute cu mişcarea legionară din România.

C. C.: Mişcarea legionară câştigase teren în special în generaţia tânără; majoritatea studenţilor erau legionari, de exemplu şi eu am avut în cadrul facultăţii ciocniri permanente cu tendinţele ultranaţionaliste ale studenţilor, care erau fie cuzişti, adică făceau

parte din Liga Apărării Naţionale Creştine, fie legionari. Cred că fenomenul este explicabil, generaţia tânără este în general o generaţie de români patrioţi şi întotdeauna caută să se orienteze într-acolo unde crede că sentimentul lor patriotic îşi găseşte împlinire. Desigur că lozincile demagogice cu care veneau partidele de dreapta, erau mai la îndemâna tineretului studios din România. Foarte mare parte din studenţimea noastră *a* fost captată prin aceste lozinci. La un moment dat – şi asta datorită incapacităţii guvernării asigurate de partidele politice dar şi datorită crizei economice care a înrăutăţit situaţia din România – s-a ajuns la o stare de nemulţumire generală şi într-o astfel de stare lumea caută o nouă orientare. Trăim acest fenomen chiar în zilele noastre.

Când vezi incapacitatea guvernanţilor de a face faţă situaţiei, te gândeşti la o soluţie pentru ieşirea din impas.

Această căutare de soluţie nouă le-o oferea mişcarea legionară.

De aceea, la alegerile libere – destul de libere – din 1937, mişcarea legionară a reuşit să capteze un număr important de voturi, cam circa 14 la sută din masa electorală. Pe această chestie s-a bătut apa în piuă, s-a făcut o propagandă deşănţată, falsificându-se împrejurările în care s-a încheiat acel pact de neagresiune electorală din 1937 între PNŢ şi

Codrean u.

În ’37 era evidentă tendinţa regelui Carol al II-lea de a face dictatură. El trecuse la îndepărtarea guvernelor democratice, la diminuarea rostului parlamentului şi manifesta tendinţa de a crea diversiuni şi de a sparge unitatea

Partidelor politice. Aceste măsuri corespundeau obiectivului de a face o dictatură regală, un imperialism monarhic.

Maniu, în faţa acestei situaţii, considerând ameninţate însăşi instituţiile democratice ale României, a făcut apel la toate partidele politice – printr-un manifest scris şi trimis tuturor şefilor de partide politice – prin care îi chema la solidarizare, pentru a bara drumul dictaturii regale.

O parte dintre partide nu a răspuns la acest apel, din anumite consideraţii, aş putea spune că toate din laşitate.

Printre alte partide a fost şi faimoasa Uniune Democratică, care camufla secţia din România a partidului comunist, care a refuzat să se înscrie. La acea dată Partidul Liberal era rupt în două, datorită

manevrelor regelui, care, neţinând seama de ierarhia politică normală din partid, l-a ales pe Tătărăscu ca om de încredere iar Tătărăscu i-a fost fidel, în ciuda nenumăratelor exagerări şi greşeli capitale ale regelui Carol al II-lea. La apelul făcut de Maniu, au răspuns unele partide în mod succesiv: în primul rând, Gheorghe Brătianu, şeful

Partidului Liberal georgist, al doilea a fost Zelea Codreanu, şeful mişcării legionare, al treilea Constantin Argetoianu, şeful mişcării agrariene, al patrulea, Iosif Jumanca, şeful unei aripi a social-democraţiei, al cincilea, dr. Filderman, şeful Uniunii

Israelite din România. Ei au semnat pe rând, între 28 octombrie şi 4 noiembrie, acest pact de neagresiune electorală, care stipula cu precizie, că fiecare partid îşi păstrează libertatea de acţiune, de tactică şi strategie proprie şi că pentru alegerile care se apropiau, se angajează să-şi îndrepte toată activitatea propagandistică împotriva guvernului şi, în special, împotriva tendinţelor regelui Carol al II-lea, cu scopul de a împiedica dictatura regală.

Acesta a fost obiectivul pactului. Din acest pact s-a scos concluzia că Maniu a făcut cartel cu legionarii, că i-a scos pe legionari la suprafaţă, ca şi când regele Carol, care introdusese în guvernările lui membri ai mişcării legionare, n-ar fi încurajat pecodrienişti.

Comentariile istorice, fie prin omisiune, fie prin denaturarea evenimentelor, au urmărit să-l blameze pe Maniu, acuzându-l că s-a înhăitat cu legionarii, deci cu extrema dreaptă din România împotriva regelui Carol care urmărea salvarea democraţiei.

Punctul vicios al acestei judecăţi este tocmai motivul acestui pact de neagresiune: împiedicarea regelui de a face dictatură; ori nu poţi să suspectezi pe un om cu evidente tendinţe dictatoriale că vrea să salveze democraţia. Sigur că

Este vorba de un sofism, care a fost preluat de toată presa şi de monografiile istorice din timpul dictaturii comuniste, care nu reprezintă decât o denaturare a adevărului şi o concluzie absolut falsă asupra obiectivului pe care l-a urmărit Carol.

Guvernul regelui Carol, care voia să instituie dictatura regală, a căzut în alegeri. Aceasta nu l-a împiedicat pe rege ca, un an mai târziu, să procedeze la dizolvarea tuturor partidelor politiceşi să proclame dictatura regală, o dictatură îmbrăcată cu un decor de circ, care nu prezenta seriozitate din punct de vedere politic.

V. A.: Aţi putea să-mi spuneţi care erau opiniile lui Maniu despre

Zelea Codrean u?

C. C: Opinia lui Maniu era că acesta este un om de bună credinţă, lipsit de orientare politică şi de prevedere politică.

Maniu a stat de vorbă succint, în două rânduri, cu Codreanu şi a rămas cu impresia că este un om mânat de intenţii bune, dar care, din punct de vedere politic, avea o gândire confuză.

Dovadă că a trebuit să-i pună la punct declaraţiile făcute de acesta în legătură cu propria orientare a României spre ţările fasciste în perspectiva unei victorii legionare. Maniu i-a reproşat că trebuie să fie criminal omul care ar abandona relaţiile noastre externe tradiţionale ca să meargă cu cei care urmăresc revizuirea tratatelor şi destabilizarea frontierelor ţării. Codreanu putea fi considerat ca având o oarecare curăţenie sufletească şi oarecare bune intenţii, dar politica pe care o urmărea era absolut lipsită de temei şi obiectivele lui erau contrare intereselor româneşti. Maniu a avut relaţii

— Este o observaţi e interesantă! – cu toţi adversarii lui politici, fără nicio excepţie. El concepea lupta politică ca o luptă de idei şi niciodată o adversitate politică nu s-a transformat în duşmănie sau în reticenţă; avea relaţii civilizate, normale, cu toţi şefii de partide şi cu toţi adversarii politici.

Avea concepţia că într-o ţară civilizată, raporturile de adversitate politică nu trebuie considerate duşmănii ci pur şi simplu o luptă de idei, din care să rezulte adevărul valabil pentru interesele ţării.

V. A.: Cum a primit instalarea dictaturii antonesciene?

C. C.: Cu foarte mult reproş. Am fost martor la întâlnirea pe care Iuliu Maniu a avut-o cu generalul Antonescu.

V. A.: înd s-a întâmplat?

C. C: Întâlnirea a avut loc la Floreşti, în *2* septembrie ’40.

Am plecat cu Maniu spre Cluj, unde erau în toi manifestaţiile împotriva arbitrajului de la Viena.

Maniu opina că nu trebuie acceptat arbitrajul de la Viena

Şi că trebuie rezistat. Avea certitudinea că nemţii nu sunt în stareţă intervină.

În ce priveşte pericolul unei agresiuni maghiare, nu era o problemă, pentru că forţele noastre militare puteau să-i facă faţă. Mai exista şi pericolul unui atac concomitent de la răsărit, din partea URSS, şi din sud, din partea Bulgariei. După informaţiile pe care le avea

Maniu, acest pericol nu avea acuitate. Teza lui era rezistenţa şi respingerea arbitrajului de la Viena. Cu aceste gânduri a plecat la Cluj, unde erau manifestaţii continue împotriva arbitrajului de la Viena şi, concomitent, împotriva lui Carol al II-lea, a cărui abdicare era cerută de poporul indignat, în drum s-a oprit la Ploieşti, după ce în prealabil, prin doamna Alice Sturdza, l-a anunţat pe

Antonescu că vrea să aibă cu el o întâlnire clandestină, confidenţială, la Ploieşti. Maniu era-ca întotdeauna-urmărit de agenţii Siguranţei Statului, care-l însoţeau la orice deplasare. Ne-am oprit la restaurantul „Berbec". Eram filaţi de o maşină a Siguranţei în care se aflau patru indivizi. Pentru a scăpa de sub urmărirea echipei, i-am invitat pe membrii ei în restaurant. Oamenii erau foarte prost plătiţi şi nu-şi puteau permite o masă la restaurant; indemnizaţiile lor erau minuscule şi de obicei noi ne ocupam şi de cazarea şi de hrana lor, deşi erau agenţii Siguranţei. Probabil că erau mai devotaţi lui Maniu decât Siguranţei.

V. A.: Nu erau nişte oameni care să-i asigure paza, ci dimpotrivă, oameni care îi urmăreau toate mişcările.

C. C.: Da, Era un comisar şi cu 3 agenţi, dintre care unul şofer. Eu i-am invitat înăuntru, i-am poftit la o masă, i-am întrebat ce doresc să mănânce, le-am comandat şi le-am plătit consumaţia, între timp Maniu şi cu mine ne-am ridicat pentru a merge la toaletă. Restaurantul „Berbec" are şi o ieşire secundară pe unde am părăsit localul.

Aurel Leucuţia, cu maşina lui, rămăsese acolo, lângă maşina agenţilor; ei continuau să mănânce tacticos; nedându-şi seama de ce se petrece. Afară ne aştepta Alice Sturdza cu maşina ei, în care se zărea şi Antonescu pe care-l adusese de la Predeal. Alice Sturdza a luat loc la volan, eu lângă ea, iar

Ion Antonescu cu Iuliu Maniu în spate. Atunci a avut loc următoarea convorbire pe care eu am notat-o în amănunt în jurnalul meu:

— Domnule general, regele Carol al II-lea va abdica. Ca ultimă soluţie, el va recurge la oameni care să-i salveze tronul

Şi va recurge la dumneata.

— Nu, niciodată, regele Carol nu va recurge la mine.

Deoarece cunoaşte opinia mea despre ei şi ştie că nu se poate juca cu mine.

— Totuşi, ca ultimă soluţie, va recurge la dumneata. Pentru că

atât Brătianu cât şi eu am refuzat orice fel de discuţie în domeniul acesta şi va recurge la un om cu mână tare ca să-i asigure continuitatea domniei.

— Nu cred.

— Domnule general, vreau să-ţi cer un angajament de onoare că dacă regele Carol va face apel la dumneata, dumneata vei refuza orice colaborare cu el şi că-i vei cere abdicarea.

— Asta se înţelege de la sine.

— Vreau să am angajamentul de onoare de la dumneata.

— Aveţi cuvântul de onoare al generalului Antonescu (aşa vorbea el despre sine, la persoana a treia) că dacă i-ar veni ideea să apeleze la mine, îi voi cere imediat abdicarea şi n-am să accept din partea lui niciun mandat.

— Vă mulţumesc, domnule general.

Ne-am despărţit. Ne-am întors la „Berbec" cu maşina şi apoi ne-am dus până la gară, unde ne-am urcat în acceleratul al doilea spre Cluj, iar Leucuţia s-a întors cu maşina la

Bucureşti, împreună cu agenţii.

Prima scrisoare, dactilografiată de mine, pe care Maniu i-a adresat-o lui Antonescu, în ziua de 7 septembrie a aceluiaşi an…

V. A.: Deci, a doua zi după ce regele Carol al II-lea a părăsit ţara.

C. C.: A fost o scrisoare de reproş, în care i-a spus: „Domnule general, am contat pe angajamentul dvs. De onoare, nu l-aţi respectat, în sensul că aţi acceptat de la regele

Carol mandatul de a forma guvernul cu depline puteri, ceea ce nu era în înţelegerea noastră". Această scrisoare i-am dus-o personal. Apoi am auzit din cabinetul său discuţia pe care o purta cu aghiotantul lui, un general de război, i-am uitat numele, căruia îi spunea: „Maniu mă acuză că sunt om fără onoare. Cum se poate aceasta"?

Deci, prima corespondenţă dintre Iuliu Maniu şi Ion

Antonescu a fost o scrisoare de reproş, pentru că Antonescu, în loc să se conformeze angajamentului luat de a-i cere regelui audicarea şi de a nu accepta niciun mandat din partea lui, a acceptat un mandat cu depline puteri de a forma guvernul.

Abia în ziua următoare, când regele Carol a încercat prin generalul Mihail şi prin ofiţeri şi generali devotaţi lui să contracareze acţiunea lui Antonescu, eventual să-l aresteze.

Abia atunci i-a cerut abdicarea. Acesta este un fapt istoric

necunoscut.

V. A.: Cum au continuat relaţiile dintre Antonescu şi
Maniu?

C. C: Imediat ce a primit din partea noului rege Mihai, investiţia de a face un guvern, Antonescu, care era lipsit de bază politică, a făcut apel la partidele politice. Ele l-au refuzat, atât liberalii, cât şi naţional-ţărăniştii.

V. A.: De ce?

C. C.: L-am refuzat pentru că Antonescu, odată cu preluarea puterii, a manifestat tendinţa de orientare progermană, cu care nici PNŢ nici PNL nu era de acord. Deci nu puteau să-i dea girul pentru o guvernare a cărei tendinţă era de apropiere de hitlerism, de ţările fasciste. Din PNŢ au participat, în calitate de experţi, la guvernarea lui Antonescu, pe baza unor cunoştinţe şi a unor prietenii personale, cerând în prealabil dezlegarea de la Maniu, Miti Gerota, care era prieten personal cu Ică Antonescu şi solicitat de acesta să fie secretar general la Justiţie, acceptat, colonelul Stoica, care era unul dintre marii noştri specialişti în artilerie, ca secretar general la Departamentul aprovizionării armatei, Grigore

Popescu, care era foarte versat în probleme industriale şi care a ocupat locul de secretar general la Ministerul de Comerţ şi

Industrie. Aceştia făceau parte din PNŢ. Ei şi-au cerut autorizaţie de la conducerea partidului ca, în calitate de tehnicieni, să dea concurs guvernului.

Antonescu propusese iniţial conducerii noastre de partid, lui Maniu, ca să fie de acord să-i împrumute pentru guvernarea lui câţiva miniştri. Această propunere ne-a adus-o Mareş, care era prieten personal al lui Antonescu şi care era destinat să conducă Ministerul Agriculturii. A fost refuzat categoric. PNŢ

Nu a participat la guvernarea lui Antonescu.

V. A.: Iuliu Maniu a fost pregătit să facă un guvern, după abdicarea lui Carol al II-lea?

C. C.: Nu. În niciun caz, pentru că era foarte departe de idecă de a prezida un guvern destinat să se apropie de

Germania.

V. A.: Deci, recunoaşteţi implicit că altă şansă nu avea
România la ora aceea?

C. C.: Fără îndoială că singura soluţie era o guvernare

Antonescu. Acum trebuie să menţionez că Antonescu era un pare patriot şi prezenţa lui în fruntea guvernu'hii şi linprejurarea că se bucura de o stimă deosebită din partea lui

Hitler. A ferit România de foarte multe necazuri. El a reuşit.

Tocmai datorită patriotismului său şi a prestigiului de care se bucura, să frâneze nişte cereri germane excesive; hitleriştii urmăreau să controleze producţia de grâu şi de petrol a

României şi să se instaleze în România ca într-o ţară ocupată.

Este meritul lui Antonescu că nu le-a permis acest lucru şi a frânat, atâta cât a putut, toate tendinţele de rapacitate ale trimişilor economici hitlerişti. Asta face parte din biografia onorabilă a lui Antonescu. Antonescu era însă un om foarte ambiţios, foarte orgolios şi nu avea o judecată politică solidă;

El nu judeca evenimentele prin prisma unui filtru politic ci prin intuiţie. Maniu, de la început, l-a bombardat pe

Antonescu cu proteste. A protestat împotriva instaurării statului naţional-legionar, a protestat împotriva dizolvării partidelor politice existente, a protestat împotriva aderării

României la Axa Roma-Berlin, la pactul Antikomintern, a protestat împotriva intenţiei lui Antonescu de a face un referendum pentru a-şi justifica politica, în timpul lui

Antonescu, dacă reţin bine, Maniu i-a prezentat, în numele populaţiei României pe care se considera îndreptăţit s-o reprezinte, 17 memorii care se găsesc, cred, la Academia

Română, la fondul special.

V. A.: La Arhivele Statului probabil. Nu cumva prin atitudinea lor PNŢ şi PNL l-au obligat pe generalul Antonescu să-şi caute o bază politică în mişcarea legionară?

C. C: Fără îndoială că el nu avea bază politică, dar el era în înţelegere cu legionarii, dinainte, stabilise un anumit raport cu legionarii, de pe timpul cât fusese internat la mănăstirea Bistriţa. Se bucura în rândurile legionarilor de prestigiu şi era considerat ca prieten al mişcării legionare. El dăduse dovada, care i-a încurajat pe legionari, în momentul când, în calitate de şef al corpului de armată din Chişinău, a refuzat să ia măsuri energice împotriva legionarilor din

Basarabia.

Din momentul acela a pornit şi acţiunea regelui împotriva lui. De fapt, regele Carol nu-l avea la inimă de multă vreme, încă din 1936,

când Antonescu înaintase un memoriu regelui, în care acuza o serie întreagă de nereguli din armată şi cerea o respectare a regulamentelor militare şi o îndepărtare a tuturor celor compromişi din rândurile armatei. Regele avea în jurul lui nişte generali care nu aveau tocmai o ţinută morală în sfârşit, Maniu a solicitat unele întrevederi cu

Antonescu, la care întâmplarea a făcut să asist. Prima întrevedere a solicitat-o după ce Gestapoul a descoperit reţeaua noastră de legătură cu guvernul englez.

E vorba de o dublă reţea, care era condusă într-un sector de inginerul Rică Georgescu, fost director la Româno-Americană, iar în celălalt sector, care era politic, compus din oameni de partid, naţional-ţărănişti, era sub conducerea lui

Augustin Visa. Reţeaua a căzut datorită infiltrării contraspionajului Gestapoului în rândurile corespondenţilor de la

Istanbul.

A fost trimisă acolo o spioană care lucra pe două tablouri şi care cunoştea parola. Ea a luat contact cu inginerul

Popovici, care era casierul acestei, nu ştiu cum s-o numesc…

Acestei organizaţii de legătură cu englezii şi care deţinea şi numerarul pus la dispoziţie de societatea de petrol „Unirea".

La desfiinţarea ei.

V. A.: Când s-au stabilit aceste reţele?

C. C: În 1941, înainte de declaraţia de război a Angliei faţă de România. Au fost patronaţi de Sir Reginald Hoare şi au fost puse la cale de OSS, serviciul special de contrainformaţii al armatei engleze, care ne-a lăsat aparatură de transmitere, aparate de recepţie şi o sumă de bani pentru cheltuieli. Deci, o femeie foarte frumoasă, care a venit de la

Istanbul în România şi care ştia parola, s-a prezentat] a casierul acestei formaţii, ca să ridice un milion de lei. În momentul în care ridica banii, a năvălit Gestapoul şi l-a arestat pe casier. Supus unei anchete, chinuit, acesta a trebuit să denunţe pe o parte din membrii acestui comando, să-i spun aşa; reţelele au căzut, concomitent, la 30 august 1941.

Membrii lor erau susceptibili de pedeapsa capitală, acuzaţia fiind Ade spionaj în timp de război, în serviciul inamicului.

În momentul acela Maniu i-a cerut o întrevedere lui

Antonescu, întâlnire la care am asistat.

V. A.: Era deci, prima întrevedere după venirea lui

Antonescu la putere.

C. C: Da, prima întrevedere. Şi i-a spus lui Antonescu că

oamenii care au fost arestaţi nu sunt spioni, ci patrioţi români, care lucrează la ordinele lui şi că cere să nu li se facă proces.

pentru că dacă li se face proces, el, Maniu, va convoca presa

jstrăină şi va declara că aceştia lucrează sub auspiciile lui în linteresul României şi că nu sunt spioni. Intimidat de această asumare de răspundere a lui Maniu, Antonescu, care nu voia să arate nemţilor existenţa unei opoziţii organizate, a dat dispoziţie să se ridice dosarul cercetărilor pe care l-a luat şi l-a închis în seiful lui de la preşedinţie. Dosarul l-am găsit noi după 23 august '44, intact.

Arestaţii au rămas cu sabia lui Damocles deasupra

Capului pe tot timpul războiului; procesul lor n-a mai continuat.

V. A.: Pentru că anul acesta s-au împlinit 50 de ani de la ceea ce s-a numit în epocă rebeliunea legionară, întrebarea pe care v-o pun şi dvs. Este. – credeţi că la 21 ianuarie '40 a fost o rebeliune legionară sau o lovitură antonesciană?

C. C: A fost o tentativă de lovitură de stat făcută de legionari. Legionarii, care reuşiseră sub ochii îngăduitori ai lui Antpnescu să-şi organizeze politica lor, să-şi numească prefecţii lor, să împăneze serviciile publice cu oamenii lor de încredere, au vrut, *la un* moment dat, să-l înlăture pe

Antonescu de la putere, încercarea lor – care cred că era prost organizată – a eşuat datorită faptului că armata era la dispoziţia lui Antonescu şi simpatiile din armată, pe care contau legionarii, nu s-au manifestat ca atare.

V. A.: Unde eraţi atunci, în Bucureşti?

C. C: Da, sigur.

V. A.: Cu Maniu?

C. C.: Da şi Maniu era în Bucureşti. Ne înzestrase

Roşianu, subsecretarul de stat de la Interne, cu revolvere ca să-l păzim pe Maniu. Ne-a dat trei revolvere, unul pentru

Maniu, care nu-l purta, unul pentru Ilie Lazăr şi unul pentru mine. Nişte Beretta pe care nu le-am utilizat.

V. A.: Vorbind de înarmarea lui Maniu, mi-am adus aminte de un episod pe care l-a trăit Maniu la Viena, când a ocupat oraşul. Episodul este real, sau doar o legendă?

C. C: Nu, este un episod care face parte din gloriile lui

Maniu.

V. A.: îi făcea plăcere să povestească episodul acesta?

C. C: Îl povestea cu destulă detaşare, dar episodul a fost pe larg prezentat publicului românesc de Isopescu-Grecu, care, român de origine, făcând parte dintre românii din

Bucovina, era înalt funcţionar în Ministerul de externe de la

Viena. A relatat în amănunt cum s-a întâmplat această lovitură a lui Maniu, care a fost într-adevăr spectaculoasă. Maniu, după refuzul lui de a trata cu contele Tisza semnarea unui apel patriotic în interesul imperiului austro-ungar, de fidelitate a poporului român faţă de obiectivele războinice ale imperiului, risca să fie concentrat, ori Maniu, la epoca recrutării, fusese dispensat medical. Acum avea vârsta de 40 ani. I s-a trimis ordin de chemare. Era în 1915. Avea să stea pe front doi ani şi jumătate. Cum el era şeful oficiului juridic al Mitropoliei de la Blaj, beneficia de dreptul de a fi mobilizat pe loc. I s-a anulat mobilizarea pe loc şi a fost concentrat abuziv. A fost

Trimis la o şcoală de ofiţeri, la Sibiu, şcoală pe care a urmat-o timp de şase luni, după şase luni – un curs scurt de război – a fost promovat sublocotenent şi trimis pe front. A luptat pe frontul din Italia, a dezertat de pe front în 1918 şi s-a dus la

Viena, îmbrăcat în uniforma de locotenent de artilerie. La

Viena s-a prezentat în audienţă la Stroger Steiner, ministrul de război al imperiului. Bineînţeles că s-a izbit acolo de un colonel care l-a luat la bani mărunţi: „Ce cauţi aici? care este identitatea dumitale? din ce unitate faci parte? cu ce drept ai plecat de pe front? ştii că eşti ameninţat să fii arestat ca dezertor?" „Ştiu, dar trebuie să vorbesc cu domnul ministru!

Pentru că eu nu sunt un simplu locotenent, ci reprezint naţiunea română!" într-un târziu colonelul s-a dus şi i-a raportat generalului, cum că este acolo un oarecare locotenent, care i se pare că este dezertor, care vrea să vorbească şi pretinde că reprezintă naţiunea română, întâmplarea făcea ca, în momentul acela, în cabinetul ministrului de război, să fie prinţul de Lichtenstein, care-l cunoştea pe Maniu şi i-a spus ministrului: „stai, domnule, acesta nu-i un simplu locotenent, este un om politic şi reprezintă pe românii din Transilvania! „Informaţia aceasta l-a determinat pe ministrul de război să-l primească şi la întrebarea: „Ce doreşte?" Maniu i-a spus: „Domnule ministru, acest minister s-a făcut din contribuţia poporului, din

impozitele plătite de poporul din monarhie, parte din acest popor, în număr de 5 milioane, este poporul român, eu reprezint poporul român, care vrea să-şi ia libertatea de acţiune după principiile wilsoniene, şi-n calitatea aceasta pretind să-mi puneţi la dispoziţie o aripă din minister, ca să organizez noua armată română, care e împrăştiată prin unităţile imperiului".

Ministrul de război s-a uitat la el ca la un nebun, dar între timp a sosit ministrul de interne al imperiului. Noul venit era disperat: „este nenorocire! au intrat poliţiştii în grevă, au intrat măturătorii de stradă în grevă, ne sufocăm în Viena, nu mai există ordine, hoţii năvălesc, atacă pe stradă" ş.a.m.d. Atunci

Stroger Steiner l-a întrebat pe Maniu: „De ce unitate dispui?"

„Am 60.000 oameni care depun jurământul pentru Sfatul naţional al românilor". „Eşti în stare să asiguri ordinea în

Viena?"; „Da!"; „Poftim, ocupă partea de vest a ministerului de război". S-a instalat Maniu acolo, l-a luat secretar pe generalul baron Boieriu, era baron pentru că era decorat cu ordinul „Maria Tereza", un fel de „Minai Viteazul" de-al lor, care îi aducea titlul de baron şi o moşie. Cu ofiţerii români a

Ocupat o cazarmă, cazarma „Arhiducelui Carol", acolo a plasat pe toţi românii şi a dat sfară în ţară ca toţi românii din toate unităţile armatei austro-ungare să vină acolo.

Într-adevăr, a asigurat ordinea, a pus patrule în Viena, a stârpit tâlhăria şi anarhia, a ţinut Viena vreme de o lună de zile în regim militar, dictatorial-militar. Atunci a primit apel de la prietenul lui, Massaryk să-i dea ajutor pentru proclamarea

Republicii Ceho-Slovace. A trimis acolo o parte din armată cu ajutorul căreia s-a putut proclama Republica Ceho-Slovacă.

Există pe zidul clădirii Marelui Stat Major o placă, pe care scrie că Republica Ceho-Slovacă s-a proclamat cu sprijinul dat de Iuliu Maniu prin detaşamentul nr. 31 de Infanterie care a fost prezent în Praga asigurând ordinea. Această placă există şi acum.

V. A.: Ce povestiţi dvs. Aici, este în germene un film extrem de aventuros despre Maniu. A fost un act de mare curaj şi de mare îndrăzneală.

C. C: A fost o mare aventură. Românii, au dat sfară în ţară la toate unităţile ca tot neamul să vie cu arma şi să se prezinte la Senatul militar al României, aşa l-a intitulat, nu ştiu de ce i-a spus senat.

V. A.: Şi Maniu comanda tot. Cu titlul de locotenent?»

C. C.: Maniu era şeful lor, era împuternicit de ministruj

V. A.: Dar tot locotenent. Nu şi-a pus un grad în plus. I

C. C.: Tot. E fotografiat. El, locotenent, lângă generali, el era şeful, fiindcă avea investitură de la comitetul central al

Partidului Naţional Român, să se ocupe cu treburile militare şi externe ale poporului român, care era încadrat în Austro-Ungaria.

V. A.: Acum să revenim la 21 ianuarie 1940. Care a fost reacţia lui Maniu când a aflat de această lovitură legionară?

C. C: De susţinere a ordinii. L-a felicitat pe Antonescu pentru reprimarea rebeliunii. Nu ştiu cât de departe s-au dus intenţiile căpeteniilor legionare, dar această rebeliune s-a soldat cu ridicarea lumpen-proletariatului bucureştean, care a început să jefuiască prăvălii, să omoare, să fure, să violeze, în fine toată ţigănimea din Bucureşti s-a îmbrăcat în haine legionare şi şi-a făcut îndeletnicirile prin anarhie şi abuz.

Bineînţeles că rebeliunea a fost lichidată, datorită solidarităţii armatei, care a urmat ordinele lui Antonescu. Legionarii au fugit cu sprijinul german. I-au pus la adăpost nemţii…

V. A.: Vorbeaţi de relaţiile, mă rog, întrevederile dintre

Maniu şi…

C. C.: Deci, a obţinut de la Antonescu să nu se mai

Desfăşoare procesul împotriva aşa-zişilor spioni englezi, care au rămas închişi la Malmaison până la 23 iulie ’44. Nemţii au descoperit toată reţeaua, Antonescu a dovedit demnitate, a refuzat să-i predea după cum a refuzat mai târziu să-l predea pe T. Urcanu, care fusese lansat cu paraşuta pentru a se pune la dispoziţia lui Maniu ca să transmită comunicările la Cairo.

Acesta avea să fie arestat în 28 ianuarie de Gestapo. A mai fost o întrevedere cu Antonescu când Maniu a fost sesizat de arestarea unui grup masiv de evrei, începuseră deportările la

Auschwitz. Evreii au trecut clandestin frontiera, ca o soluţie disperată, riscând să fie împuşcaţi pe frontieră, bineînţeles.

Având ghizi pricepuţi, au trecut prin cimitirul din Cluj şi au reuşit să se strecoare – chiar acolo era pe frontiera pe Feleac

— Şi au ajuns la Turda. La Turda au fost arestaţi şi în conformitate cu legile rasiale existente atunci în România, acceptate de Antonescu în urma presiunilor germane, aceşti fugari erau pasibili de

pedeapsa capitală; era chiar o dispoziţie expresă că evreii care trec clandestin frontiera sunt pasibili de pedeapsa cu moartea.

Poliţia din Turda i-a trimis la Tribunalul militar din Sibiu.

Au început/investigaţiile pentru trimitere în judecată, în fruntea lor se găsea un rabin de la Sighet. Sesizat de pericolul care-i ameninţa pe aceşti fugari, Maniu s-a dus la Antonescu.

I-a spus: „Nişte evrei români, care au fost arestaţi la Turda, sunt trimişi în judecată şi sunt ameninţaţi cu pedeapsă gravă".

Antonescu i-a replicat imediat: „Bine le-a făcut, ce au căutat

de ce au trecut frontiera? Să fie pedepsiţi!". La care Maniu i-a prezentat situaţia de următoarea manieră: „Domnule

Mareşal, dvs. Recunoaşteţi arbitrajul de la Viena?" la care

Antonescu a replicat în stilul său: „Niciodată! Mareşalul l'Antonescu nu recunoaşte şi nu va recunoaşte niciodată l arbitrajul injust". „Bun, deci suntem de acord, nici eu nu

1 recunosc, atunci care sunt frontierele României?". „Sunt frontierele trasate la Trianon". „Exact. Prin urmare, evreii aceştia nu au trecut clandestin o frontieră, ci au venit din

România în România. Noi nu recunoaştem frontiera". „Aveţi

dreptate, vor fi puşi în libertate".

V. A.: Ţinea cont de logică?

C. C.: Da. Aceştia au fost salvaţi, au fost puşi în libertate.

Cu timpul au şters-o în Israel.

V. A.: Vreau să vă întreb dacă în aceeaşi perioadă, în

timpul războiului, au existat întrevederi între Iuliu Maniu şi

Regele Minai?

C. C.: Da, sigur. Prima întrevedere, în scopul pregătirii

Ieşirii României din război şi din Axa Roma-Berlin, a fost la

24 ianuarie '42. Cu ocazia festivităţilor de aniversare, la care în mod protocolar erau invitaţi cavalerii „Ordinului

Ferdinand". Maniu era cavaler al „Ordinului Ferdinand" în

grad de mare cruce şi a fost invitat la Palat la 24 ianuarie 1942.

Cu acest prilej a reuşit să stea de vorbă în mod oficial cu

Regele şi cu Regina Mamă Elena şi să le înfăţişeze obligaţia patriotică de a face toate demersurile pentru a ieşi din război şi pentru a părăsi Axa Roma-Berlin.

De la început Regele Mihai s-a arătat absolut receptiv la idee, ca şi Regina Mamă Elena. Din momentul acesta colaborarea dintre Maniu

şi Casa Regală a fost continuă, însă operată de manieră clandestină, care se aranja cam de felul următor: Maniu mergea la palatul Ştirbei, intra cu maşina în curtea palatului Ştirbei, însoţit de maşina de agenţi care era, cum v-am spus, nelipsită. Intra în palat, maşina rămânea acolo, în spate exista, pe lângă depozitul de conserve Ştirbei, o altă ieşire pe strada Banului. Acolo aştepta Grigore Niculescu-Buazeşti cu altă maşină, în care ne urcam şi mergeam la Palat. Se intra prin uşa gărzii, prin spate, prin str. Luterană, cum era pe vremea aceea, acum s-a schimbat tot aspectul Palatului.

Stătea de vorbă cu Regele, pleca de acolo cu aceeaşi maşină, intra în palatul Ştirbei şi ne urcam în maşina noastră, urmăriţi de agenţii de Siguranţă, care raportau că Maniu a fost şi a stat trei ore la palatul Ştirbei. Aceste întâlniri clandestine s-au repetat. Maniu a avut numeroase întâlniri cu Regele Mihai în legătură cu pregătirea loviturii de stat de la 23 august.

În ceea ce priveşte lovitura de stat s-au emis o serie de ipoteze contradictorii. Realitatea este că până în ziua de 23

August existau două alternative, alternativa realizării loviturii de stat împreună cu Antonescu şi o a doua împotriva lui, prin arestarea mareşalului, în ziua de 23 august, după-amiaza, la orele patru, dacă Antonescu n-ar fi refuzat categoric să ia în mână acţiunea pentru ieşirea României din război şi pentru armistiţiu, el nu ar fi fost arestat. Comuniştii au lansat acum o teorie neîntemeiată, cum că ei au pus la cale, încă din iunie

’44, arestarea lui Antonescu şi aşa mai departe. Aiurea, în noaptea de 22 spre 23 august l-am însoţit pe Maniu la o întâlnire nocturnă cu Regele, întâlnire care a fost precedată de altele. Maniu s-a întâlnit – în legătură cu acţiunea de ieşire din război – şi cu mareşalul Antonescu, la Snagov, la vila Weber, întâlnire în care Maniu i-a spus categoric că nemţii pierd războiul, că nouă nu ne este permis să fim în tabăra celor învinşi, că trebuie luate măsuri pentru ieşirea României din

Război. Antonescu o ţinea însă morţiş că el, în calitate de gentleman şi în calitate de militar cu onoare, nu poate să procedeze decât în conformitate cu onoarea militară, că va discuta cu Hitler, îi va reproşa nerespectarea angajamentelor şi că nu se poate ca Hitler să nu-şi dea seama că are obligaţia de a-i permite ieşirea României din război. Avea naivitatea să creadă că Hitler răspunde la astfel de

atitudini cavalereşti.

Deci Maniu s-a întâlnit în luna august cu Antonescu, într-o noapte – am notat în jurnal data – traversând lacul

Snagov până la vila Weber, tocmai pentru a-i pune de o manieră ultimativă cererea opoziţiei pentru ieşirea României din război. Antonescu nu a respins-o dar a condiţionat-o însă de un aranjament ca între militari.

V. A.: La Stockholm?

C. C: Nu, în afară de Stockholm. În legătură cu Stockholm s-au lansat nişte teorii absolut nereale. Că Antonescu ar fi fost decis să accepte armistiţiul…

V. A.: Deci opinia dvs. Este că Antonescu n-a dus tratative.

C. C: El a respins categoric oferta de la Stockholm. Există documente scrise. Telegrama cifrată adresată lui Fred Nanu, de exemplu.

V. A.: Ce părere aveţi de acuzaţiile ce se aduc partidului dvs., în privinţa refuzului repetat de a lua conducerea? S-a spus că Antonescu v-a propus insistent să treceţi la conducere.

C. C.: A existat o ofertă formală din partea lui Antonescu, exasperat, şi probabil, şi obsedat de insuccesele de pe front şi de dezastrul pe care-l constată din rapoartele militare.

La un moment dat, într-o situaţie disperată, a spus:

„Domnilor, preluaţi puterea, eu v-o dau!" Oferta fusese însă făcută fără convingerea că lucrul s-ar putea realiza. La ora aceea, a prelua puterea era o absurditate.

V. A.: într-o retragere care era deja în plină desfăşurare.

C.C.: Nici Antonescu n-a făcut această ofertă decât ca o exasperare de moment, fără convingerea că aceasta ar putea fi acceptată, mai ales că preluarea guvernării ar fi trebuit să fie făcută sub egidă germană, şi deci, să se continue războiul în alianţă cu Germania. Nu se putea. Adică nu se putea concepe ca succesiunea lui Antonescu să fie preluată de către nişte formaţiuni care erau împotriva alianţei cu Germania şi împotriva colaborării cu Hitler.

În legătură cu 23 august, este adevărat că Regele a insistat, în repetate rânduri şi toţi şefii de partid, inclusiv

Reprezentantul comuniştilor Pătrăşcanu, pe lângă Maniu. Să preia guvernarea de la 23 august.

Maniu a încercat – ce să spun! – cu eforturi repetate toate

* formele de convingere, ca să obţină de la sovietici recunoaşterea clauzei stabilită prin „Charta Atlanticului”, clauză care stipula ca marile puteri să nu urmărească expansiuni teritoriale ci doar, să se limiteze la frontierele de după primul război mondial. Asta ar fi însemnat integritatea teritoriilor româneşti aşa cum erau ele la l decembrie 1918.

Dar URSS a condiţionat semnarea armistiţiului de recunoaştere de către România a frontierei stabilite după ultimatumul sovietic din 1940. Bineînţeles că Maniu a spus că în condiţiile acelea nu poate prezida un guvern care să subscrie la abandonarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord. De altfel armistiţiul este un act militar, argumenta Maniu şi deci, se va face un guvern militar, iar militarii nu au răspundere politică. „Eu ca om politic nu-mi pot asuma răspunderea să abandonez provincii româneşti în faţa presiunilor sovietice”.

— Argumenta Maniu refuzul său. S-a menţinut pe punctul acesta de vedere în mod constant, nu a promis niciodată că va prezida guvernul. A făcut încercări repetate la Cairo şi la

Stockholm ca să obţinem măcar amânarea delimitării frontierei de răsărit a României până la conferinţa de pace. Guvernul sovietic nu a vrut să accepte nici aceasta.

Molotov era categoric. – „ori acceptaţi, ori nu mai stăm de vorbă, ori acceptaţi frontiera stabilită prin acordul româno-sovietic în urma ultimatumului pe care l-a dat în 1940, ori rupem tratativele”.

Nu se mai putea face nimic…

Cap. III:

<*titlu*>*Comunismul la vârsta romantică*…

Vartan Arachelian: Se poate vorbi astăzi slobod şi în

România despre comunism. La început a fost o utopie care a sedus pe mulţi intelectuali, dar, devenind apoi realitate în

Rusia sovietică şi, mai târziu, fiind impusă în ţările ocupate, utopia a devenit o realitate îngrozitoare, un cancer al umanităţii.

Spuneaţi, la un moment dat, că dumneavoastră, în perioada interbelică, aţi cunoscut mulţi oameni cu vederi de stânga. Bănuiesc că majoritatea era de stânga într-o definiţie occidentală şi nu asiatică. Erau şi comunişti printre ei?

Corneliu Coposu: Da. În timpul studiilor mele la Cluj, aveam confruntări cu studenţii de extremă dreaptă; erau în majoritate şi stăpâneau centrul universitar Petru Maior. Cu mare efort şi după multe

lupte am reuşit să le juăm locul.

Eram atunci preşedintele studenţilor democraţi, în eforturile noastre de a contracara propaganda intensivă şi, bineînţeles, destul de mărginită pe care o făceau studenţii fascişti de la

Universitatea din Cluj eram sprijiniţi şi de unii studenţi de extremă stingă. Parte dintre ei erau încadraţi în partidul nostru, PNŢ, parte din ei îşi manifestau pe faţă adeziunea lor la curentul de extremă stânga, adică erau simpatizanţi comunişti. Printre ei oameni de valoare, ca să nu menţionez decât pe Dragulescu, Novac, câţiva profesori, cum era Raluca

Ripan şi care manifestau deschis adeziunea lor la ideile comuniste. Ei vedeau comunismul de altă manieră, era un fel de comunism de salon, în care puteai să apreciezi anumite idei umanitare, pe care ei le atribuiau concepţiei lor, de extremă stânga. Chiar dintre cei ce se declarau comunişti nu erau chiar toţi marxişti convinşi, adică un fel de comunistoizi, ca să le zic aşa. Aveam discuţii în contradictoriu. L-am cunoscut foarte bine pe Pătrăşcanu. Am fost în termeni apropiaţi, nu l-am cunoscut pe linie politică, ci pe linie de relata sociale.

Într-o familie de prieteni, la care participa şi o rudă apropiată de-a mea, am avut impresia că are o simpatie deosebită pentru mine, fiindcă m-a căutat în repetate rânduri.

Discuţiile pe care le purtam erau în contradictoriu şi presărate, uneori, cu expresii destul de tari, pe care nici el nici eu nu le luam în considerare. Am rămas în termeni buni cu Pătrăşcanu, chiarşi după ce a intrat în guvernul de la 23 august ’44.

Împrejurarea care l-a determinat pe Pătrăşcanu să mi se confieze, a fost întoarcerea lui de la Moscova, după semnarea armistiţiului din 12 septembrie. Amărăciunea lui şi experienţa tristă pe care o făcuse aveau să fie sporite de primirea pe care i-a făcut-o vechiul lui tovarăş de idei Jdanov, cu care era în relaţii de pe timpul când el, Pătrăşcanu, fusese delegat al secţiei din România a partidului comunist în cadrul

Kominternului la Moscova. L-am intâlnit atunci pe Pătrăşcanu care era foarte afectat şi atunci am luat cunoştinţă prin el de pericolul pe care-l reprezenta comunismul pentru viitorul

României. Până atunci consideram comunismul ca o idee politică inexpresivă; n-am cochetat niciodată cu ideile comuniste…

V. A.: Chiar voiam să vă întreb…

C. C.: ... Deşi am fost în intimitatea unui profesor de economie politică, cu numele de Dumitru B. Ionescu, care era marxist de catedră şi mi-a pus la îndemână toată literatura

comunistă. Pe vremea aceea nu existau traduceri în româneşte, însă exista Lenin, în întregime, tradus în franceză, bineînţeles şi toţi clasicii comunişti, bolşevici, menşevici, anarhişti. El avea o bibliotecă bogată pe care mi-a pus-o la dispoziţie şi pe care am consumat-o cu foarte mare interes.

Dar nu am fost niciodată ispitit de ideile comuniste.

V. A.: De ce oare?

C. C.: Mai cu seamă din cauza seriozităţii profesorului nostru de economie politică şi a celui de politică economică, care au avut onestitatea deontologică de a ne atrage atenţia nouă, studenţilor de pe vremea aceea, asupra golurilor pe care le prezintă doctrina marxistă. Pe vremea aceea era marxistă, ulterior a dobândit titulatura de marxist-leninistă.

Deci, profesorul, care era, am spus, marxist de catedră, fără a fi implicat vreodată în politică, sublinia, totuşi, unde greşeşte Marx şi cum Marx greşea tocmai în punctele esenţiale ale organizării structurii economice, mi-am dat seama – ajutat şi de lectura critică a teoriilor marxiste, publicate de unele reviste economice mai progresiste ca idei, nu mai progresiste ca orientare de stânga – că marxismul este o concepţie economică precară. Bineînţeles că la vârsta aceea nu-mi dădeam seama cât este de depăşită doctrina marxistă, dar în orice caz mi s-au deschis ochii pentru a vedea găurile din şvaiţer.

Ceea ce m-a frapat din toată cultura mea livrescă despre comunism a fost metoda care mi s-a părut foarte puerilă de a lăsa în sarcina viitorului dezlegarea unor implicaţii mai grele, cărora doctrinarii marxişti nu le puteau găsi soluţia.

Revenind la Pătrăşcanu, trebuie să precizez că el şi-a făcut studiile în Germania şi s-a întors comunist de la facultate.

În discuţiile pe care le-am avut cu Pătrăşcanu, numeroase şi unele destul de violente, fiecare îşi păstra poziţia avută iniţial. Deşi Pătrăşcanu nu era din generaţia mea – era mult mai mare – eram prieteni cu el datorită unor relaţii sociale.

Ceea ce m-a frapat în relaţiile cu Pătrăşcanu era convingerea şi buna lui credinţă. Era un comunist convins, nu un comunist de teapa lui Luca (Laszlo) sau a lui Rangheţ, ci un intelectual care căuta în

comunism soluţionarea unor racile sociale pe care burghezia nu le putea vindeca. Acestea erau şi tezele lui că omenirea viitoare va putea găsi satisfacţii într-o egalitate

— Bineînţeles concepută într-o manieră intelectuală şi obiectivă – care putea să servească la soluţionarea crizei în care se zbătea Europa.

Întâmplarea a făcut s-o cunosc şi pe Ana Pauker cu un prilej interesant. Eu eram condamnat pentru lezmajestate…

V. A.: Această situaţie este foarte interesantă şi ca paradox. Ar trebui s-o relataţi mai pe larg.

C. C.: Era în legătură cu procesul Škoda. Procesul Škoda, la pornirea căruia un rol de căpetenie l-a avut regele Carol al II-lea care voia să-l anihileze pe Maniu pe toate căile.

V. A.: Să-l compromită politic.

C. C.: Nu putea să conceapă, după mentalitatea lui, care era puţin alterată de moravuri balcanice, că într-o afacere de armament, cum era aprovizionarea artileriei făcută sub guvernarea naţional-ţărănistă, s-ar fi putut realiza un contract de proporţiile celui încheiat de guvernul român cu uzinele

Škoda, fără ca cineva să ia şperţ… Un nepot de-al lui Maniu.

Romulus Boilă, o figură detestată de opinia publică din cauza unei campanii de presă dusă violent împotriva lui, a devenit ţinta manoperelor regale.

V. A.: Ca prin Boilă să-l compromită pe Maniu.

C. C.: Bineînţeles. Dacă s-ar fi putut pune în sarcina lui

Boilă faptul că ar fi încasat comisioane de pe urma contractului Škoda, compromiterea lui Maniu ar fi fost realizată. Regele Carol al II-lea a depus foarte mari eforturi pentru a obţine această compromitere a lui Maniu. Regele

Carol ajunsese la convingerea că Maniu, în austeritatea lui, era incapabil de a se implica în orice fel de afacere sau în orice fel de chestiuni legate de bani, dar gândirea era logică – dacă se reuşea implicarea unei persoane apropiate din familia lui

Maniu, în procesul Škoda, sigur că vina s-ar fi extins şi asupra lui Maniu şi, deci, oprobriul opiniei publice legat de scandalul pe care îl declanşase doctorul Lupu şi pe care l-au îmbrăţişat cu mare avânt opoziţioniştii liberali din epoca aceea ar fi compromis partidul nostru. Procesul s-a încheiat, până la urmă, cu achitarea lui Seletzki,

reprezentantul uzinelor Škoda şi cu imposibilitatea de a dovedi cea mai mică învinuire la adresa lui Romulus Boilă, care, în paranteză fie spus, era cu totul străin de afacerea cu uzinele Škoda, nici măcar nu-l cunoştea pe Seletzki şi nu avea nicio contingenţă cu aceste uzine. Sigur că au fost oameni care au beneficiat de cadouri, dar erau altele persoanele care puteau fi implicate şi nu făceau parte dintre apropiaţii lui Maniu.

V. A.: De exemplu, era fiul lui Vaida.

C. C: Da, era el, răposatul iunian ş.a.m.d. Nu vreau să insist prea mult asupra amănuntelor.

V. A.: Sigur, să nu facem o paranteză prea lungă despre afacerea Škoda.

C. C.: Cu prilejul procesului Škoda intrasem noi în posesia unor acte care vădeau sorgintea scandalului. Ce erau acestea? Reprezentantul uzinelor Škoda, care era un om foarte onorabil, acest colonel în rezervă, mare invalid din primul război mondial, un gentleman, a fost arestat, sub acuzarea de spionaj.

V. A.: Da, s-au găsit la el documente provenind de la

Ministerul Apărării Naţionale.

C. C.: S-au găsit la el documente pe care era foarte normal să le păstreze, fiindcă el era cel care înarma artileria românească; date statistice şi informaţii privind organizarea regimentelor de artilerie era firesc să fie în posesia uzinelor.

De altfel el era reprezentant ceh şi nu se putea presupune că o ţară prietenă ca Ceho-Slovacia are vreun interes de spionaj cu ţara noastră, mai ales că ea ne livra armament şi cu ea eram în Mica înţelegere.

În tendinţa aceasta, de a se înscena procesul Škoda, regele Carol al II-lea a făcut imprudenţa de a trimite un bilet cu cifrul regal, semnat cu augusta lui mână, adresat colonelului

Pomponiu, primul comisar regal, însărcinat cu instruirea afacerii Škoda, cu următorul conţinut: „Pomponiule, vezi cum conduci afacerea ca M. Să iasă implicat" şi un C mare regal ca semnătură.

Colonelul Pomponiu, probabil, flatat de faptul că deţine un autograf regal, l-a pus cu grijă în casa lui de bani, din cabinetul de instrucţie unde funcţiona. A urmat ancheta lui

Seletzki. Seletzki a făcut anumite declaraţii, pe care grefierul le-a transcris cu caligrafia lui, încercând să reproducă exact depoziţia

învinuitului. Această depoziţie, care urma să fie dactilografiată ulterior, a fost corectată de Pomponiu, cu mâna lui, printr-o imprudenţă condamnabilă pentru un colonel de justiţie militară. Cu altă cerneală şi cu caligrafia lui proprie a intercalat în depoziţia lui Seletzki două fraze din care ar fi rezultat complicitatea lui Boilă (care s-a dovedit a fi cu totul imposibilă, era vorba de o infracţiune imposibilă) pe care justiţia a evidenţiat-o şi a tratat-o ca atare. Acest manuscris, făcut de un plutonier major grefier, cu numele Ilie, era interpolat cu două fraze scrise de mâna domnului prim comisar regal Pomponiu şi cu cerneală de altă culoare.

Manuscrisul a fost păstrat cu grijă de grefierul Ilie, iar

Celălalt grefier, Albişor, care era în complicitate cu Ilie, a socotit, la un moment dat, că ei pot trage un ce profit din valorificarea acestor documente.

Au sustras cu grijă manuscrisul depoziţiei lui Seletzki, corectat şi retuşat de colonelul Pomponiu şi biletul regal, pe care-l păstra cu mare grijă Pomponiu, în aceeaşi casă de fier, şi le-au oferit spre vânzare avocatului lui Seletzki, un oarecare

Rapaport. Acesta s-a prezentat la noi, spunând că i se oferă spre cumpărare, de către doi plutonieri grefieri, documente care dovedesc sorgintea procesului Škoda. El le-a cumpărat, plătind acestor oameni banii clientului, o sumă destul de mare, cred că era vorba de vreo sută de mii sau chiar mai mult, nu mai ţin minte cu exactitate, iar aceste piese au ajuns în posesia lui Maniu.

Am făcut fotocopii după ele şi originalele au fost depuse de Maniu, cu ocazia invitării lui la comisia parlamentară de anchetă, prezidată de Aurelian Bentoiu. În momentul când s-au prezentat aceste documente, cercetarea comisiei parlamentare era încheiată.

Documentele – după ce s-au lăsat fotocopiile în dosarul comisiei parlamentare – le-am luat şi le-am băgat în buzunar, bineînţeles sub ochii Siguranţei de pe vremuri, care m-a înhăţat la ieşirea din Parlament, m-a înşfăcat şi m-a dus la puşcărie…

V. A.: în flagrant delict, cu documente.

C. C.: Da şi am fost condamnat la trei luni şi o zi pentru lezmajestate. Explicaţia acestei condamnări de trei luni şi o zi era următoarea: Codul de Procedură Penală al tribunalelor militare prevedea ca în cazul condamnărilor care depăşesc trei luni să nu se suspende executarea pedepsei chiar dacă făceai recurs. Prin urmare,

pedeapsa se execută, iar recursul nu avea nicio şansă să fie soluţionat în trei luni. Atunci, pentru a fi sigur că execuţi pedeapsa…

V. A.: îţi mai adăuga o zi.

C. C: În consecinţă, fiind condamnat cu trei luni şi o zi de detenţie, am fost trimis la închisoarea din Cluj. La închisoarea din Cluj, în vremea aceea, a fost depusă, în etapă, şi Ana Pauker, care era transferată de la închisoarea din

Dumbrăveni, unde îşi ispăşea o condamnare – cred că şapte ani avea – şi care urma să fie transferată la Bucureşti pentru rejudecarea procesului Griviţa. Pe vremea aceea, singura modalitate de a transfera deţinuţii de la o închisoare la alta, era o dubă, care făcea timp de o lună, circuitul ţării întregi.

Dacă, de exemplu, un deţinut de la Ploieşti trebuia să

Ajungă la Bucureşti, era îmbarcat în turul acestei dube la

Ploieşti şi peste o lună ajungea la Bucureşti, după ce duba făcea înconjurul ţării. Pentru simplificarea lucrurilor erau

Nişte puşcării de etapă; închisoarea din Cluj, de exemplu, era închisoare de etapă.

Toţi deţinuţii destinaţi închisorilor din Braşov, Ploieşti.

Bucureşti erau depozitaţi la Cluj, la penitenciar, timp de o lună, până când se întorcea duba din circuit şi erau reîncărcaţi şi transportaţi la destinaţie. Deci acolo, la Cluj, mă aflam condamnat dar în condiţii civilizate, adică având drept la aşternut propriu, având dreptul să mă hrănesc de la restaurant, eram chiar servit de un ospătar îmbrăcat în frac. Celula mea nu era în realitate o celulă, pentru că beneficiam de posibilitatea de a mă plimba în închisoare iar, în plus, întâmplarea făcea ca directorul închisorii să fie chiar coleg de doctorat cu mine şi care mă invita în fiecare seară la masă, bineînţeles cu complicitatea gardienilor.

Nu se poate spune că închisoarea politică din vremea aceea era aşa de cumplită cum au încercat s-o exagereze, prin literatura lor, comuniştii care au suferit pedepse private de libertate în timpul burghezo-moşierimii. Într-una din zile şeful gardienilor, care se prezenta în fiecare zi la mine, cu salutul de dimineaţă, îmi spune: „domnule-doctor să ştiţi că a venit o cucoană aicea, o deţinută politică”, îl întreb cum se numeşte, nu-i ştia exact numele, am dedus eu din numele oarecum denaturat pe care mi i-a spus, că este vorba de Ana Pauker.

Personal nu o cunoşteam, o cunoşteam însă după nume din procesele în care fusese implicată.

M-am prezentat la celula în care stătea Ana Pauker, celulă deschisă bineînţeles şi i-am spus: „Doamnă, am auzit că aţi sosit aici şi am venit să văd dacă aveţi nevoie de ceva mâncare, îmbrăcăminte, cărţi pentru citit şi eventual, dacă aveţi corespondenţă de trimis". Mi-a spus: „mulţumesc, am de toate" şi într-adevăr avea de toate. Era foarte bine îmbrăcată, cu bocanci de iuft, cu pantaloni de sport, cu un pulover scandinav, cu o manta de piele.

V. A.: Era o femeie frumoasă?

C. C: Nu era o femeie frumoasă, era o femeie cu aspect de femeie senzuală, atunci nu era încă bătrână. Sigur că nu putea fi numită o femeie graţioasă, avea o oarecare duritate şi în priviri şi în gesturi. Mi-a mulţumit frumos, mi-a spus că nu are nevoie de nimic, totuşi i-am dus nişte portocale, prăjituri, m-a rugat însă să-i trimit o scrisoare la o adresă oarecare, lucru pe care-l puteam face cu uşurinţă pentru că

Aveam deja legături stabilite şi, în plus, să-l procur pe Proust.

Voia să controleze ceva. Mi-am dat seama că este o femeie care, deşi nu avea o cultură şcolară importantă, citise însă enorm, avea o cultură livrescă foarte bogată. De altfel vorbea curent şi limba franceză şi limba germană.

În timpul de o lună, cât a fost depusă în etapă la penitenciarul din Cluj, am discutat în repetate rânduri probleme politice, probleme economice. Mi-am dat seama că este foarte bine pusă la punct cu doctrina marxistă.

Bineînţeles că era comunistă convinsă şi avea chiar accente de pledoarie sentimentală când apăra tezele comuniste.

O contraziceam de pe poziţiile mele, nu se lăsa combătută şi avea argumente la îndemână pentru a suporta un dialog în contradictoriu, în timpul cât a stat ea în închisoarea Clujului – vreo 29 de zile cred – am întreţinut cu ea cel puţin 6 – 7 şedinţe prelungite de discuţii în contradictoriu, ea fiind, cum am spus, o apărătoare foarte aprigă a ideilor marxiste. Avea o informaţie destul de bogată, pe care, după propria ei mărturisire, şi-a dobândit-o prin lectură. Avea o şcoală destul de modestă, făcuse, pe lângă cursul primar, un fel de curs gimnazial pentru a deveni educatoare la o grădiniţă de rit ebraic. Mi-a spus toată povestea vieţii ei, mi-a spus că fiind la vârsta tânără, încă pe la 15-16 ani, s-a convins de superioritatea doctrinei marxiste şi a

îmbrăţişat leninismul. Făcea parte din societatea „Tinerii leninişti" din Buhuşi, unde era îngrijitoarea copiilor ce urmau şcoala de rit ebraic. La un moment dat a considerat că, pentru cultura şi obiectivele ei, Buhuşul este un oraş prea mic şi atunci a plecat la Bucureşti.

La Bucureşti a dus o viaţă aventuroasă, iar după ce i-au dispărut puţinii bani cu care plecase ca să cucerească Capitala a trebuit să se preteze la tot felul de expediente pentru a-şi asigura existenţa, până când norocul i-a scos în cale un anunţ din ziarul „Dimineaţa". „Adevărul" şi „Dimineaţa" erau ziarele cele mai populare şi cu cel mai mare tiraj din România. Se căuta o femeie de serviciu. S-a prezentat şi a fost angajată.

Ca femeie de serviciu, i s-a dat un raion, din care făcea parte şi biblioteca editurii. Fac o paranteză: redacţia era înzestrată mult mai bine chiar decât Biblioteca Academiei, pentru că dispunea de bani. Găseai aici şi Enciclopedia britanică şi cea italiană. Dacă proprietarii puteau să-şi permită luxul de a cumpăra din Occident toate cărţile, toate noutăţile apărute în toate domeniile, Academia Română, respectiv biblioteca ei, nu-şi permitea asta. În orice caz, dacă cineva era interesat

Să găsească o carte de referinţă şi nu o găsea la Biblioteca

Academiei, se adresa la biblioteca „Adevărul" şi o găsea. La ora aceea, fiul faimosului acţionar şi stăpân al editurii şi ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa", Pauker, tocmai se întorsese de la studii de la Paris, studii pe care le terminase, studii de drept, îşi luase doctoratul cu menţiunea „tr & honorable". Deci era un om inteligent, capabil.

Bineînţeles că în Cartierul Latin şi prin cafenele pariziene devenise comunist. Fiul de milionar era comunist, iar comunismul lui era unul de salon, pe care-l propaga cu multă însufleţire la cafeneaua Capsa, la care sosea cu un Buick ultimul tip, fiind în stare să-şi onoreze ascultătorii lui de cafenea cu plata consumaţiei.

Era cunoscut la Siguranţă, taxat ca un trăsnit care coboară dintr-o maşină de lux ca să peroreze idei comuniste, lipsite total de interes şi de periculozitate la ora aceea. La un moment dat se pare că Marcel Pauker, Marcelică cum i se zicea, a căutat în bibliotecă o carte, ceva… A căutat registrul de împrumut şi a văzut că nu este împrumutată. S-a adresat femeii de serviciu să afle dacă a fost cineva şi a umblat prin bibliotecă deoarece lipseşte o carte. La care ea, modestă, zice:

„Nu cumva Anti-Dühring”. El, mirat: „Ba da, da ce ştii tu?”

„Am luat-o eu s-o citesc, este la mine acasă”. S-a uitat

Marcelică mirat: „Ce şcoală ai, ce cauţi aici?”; „Eu sunt comunistă”. Lucrul a stârnit interesul domnului doctor Marcel

Pauker. A început, mai întâi să-şi satisfacă curiozitatea şi apoi s-a antrenat în convorbiri zilnice cu Ana Pauker, sfârşind prin a o lua de nevastă spre disperarea tatălui său, care avea cu el gânduri mari, voia să-l însoare cu baroneasa Rothschild.

Rotschilzii erau pe vremea aceea la un nivel de avere egal cu a bătrânului Pauker. A fost o disperare mare, dar omul s-a încăpăţânat şi nu a cedat din obiectivul lui: Ana Pauker – mă rog, nu ştiu cum o chema ca domnişoară – a devenit soţia lui

Marcel Pauker.

Imediat a fost promovată ca bibliotecară, a avansat de la stadiul de femeie de serviciu ca pe urmă să fie obligată să nu mai lucreze, soţul ei fiind milionar.

După afacerea de la Tatar-Bunar, Tătărăscu, care era subsecretar la interne, a luat o măsură radicală de colectare a tuturor comuniştilor, ca represalii pentru încercările sovietice de a stârni o mini-revoluţie în Basarabia.

Ştiţi că Tatar-Bunar-ul s-a soldat cu o drastică represiune făcută împotriva acestei comune de unde a pornit insurecţia

— Răscoală montată, bineînţeles, de către agenţii sovietici

Infiltraţi de peste Nistru, în momentul în care s-a luat măsura urmăririi comuniştilor, bătrânul Pauker, care era cineva în

Ţara Românească, unde se bucura de foarte mare trecere, s-a dus la primul ministru Ionel Brătianu. În paranteză fie zis, reţeaua de informaţii a bătrânului Pauker era mult mai bună decât a Siguranţei Statului, pentru că a aflat această măsură înainte ca autorităţile să ia cunoştinţă de ea. S-a dus alarmat la şeful guvernului spunându-i că este îngrijorat pentru că a auzit că vor fi arestaţi toţi comuniştii.

Toţi comuniştii erau la ora aceea cam şase-şapte sute şi nu era o problemă pentru guvern să-i aresteze. Brătianu i-a confirmat, întrebându-l dacă n-a auzit ce s-a întâmplat la

Tatar-Bunar. Sigur că auzise, că doar era editor de ziare. „Am venit pentru bietul Marcelică”. Ce te îngrijorezi pentru el, când toată ziua stă la Capşa, cheltuieşte bani şi face propagandă comunistă. Ce-o să spuie toţi cizmarii, şi lingurarii, şi fierarii care sunt suspectaţi de

comunism dacă, în sfârşit, liderul comunist, care fără nicio reticenţă face propagandă în centrul

Bucureştilor, scapă neurmărit de Siguranţa Statului? O să-l considere trădător. Poate că-i face bine prestigiului o condamnare"; „Nu, coane Ionele, câte servicii am făcut eu guvernului, partidului, vă rog faceţi-mi hatârul de lăsaţi-l pe

Marcelică să scape"; „Păi cum să-l las, doar nu vrei să dau ordin ca el să fie exonerat de la urmărirea Siguranţei"; „Nu, nu, îl trimit în străinătate". Şi l-a trimis. Brătianu i-a făcut concesia, mă rog, ca recunoştinţă pentru nenumăratele servicii aduse guvernului şi partidului. A plecat în aceeaşi zi, cu Ana

Pauker, soţia lui. A urmat epoca pariziană, în care Marcel şi-a întâlnit vechii lui camarazi de studenţie. Era cunoscut în

Cartierul Latin. Probabil că era sponsorul tuturor tovarăşilor din lumea romantică a cafenelelor. Ajuns acolo a intrat imediat în legătură cu conducerea partidului şi s-a bucurat de consideraţie în cadrul P.C. Francez. La un moment dat s-a plictisit de viaţa de la Paris şi a vrut să meargă în patria mumă a comunismului, în URSS. După demersurile de rigoare făcute de conducerea PCF, a fost acceptat şi cred că a fost singura excepţie de la regulile generale, de la metodele practicate în

URSS, căci familia Pauker a fost primită fără să treacă prin

Purgatoriul pentru toţi străinii y compris pentru aderenţii politici, pentru comuniştii care se refugiau în Uniune, adică printr-un stadiu de lagăr. Au intrat pe poarta principală, fără să mai treacă prin izolare. După câte sunt informat, însăşi

Dolores Ibarruri a trebuit să facă penitenţă prin lagăr ca şi toţi fruntaşii polonezi, nemţi, cehi, unguri, bulgari, care s-au

Refugiat la Moscova; ei au fost ţinuţi în carantină o perioadă de timp. După un timp Marcel Pauker a ajuns juristeonsult al

Kremlinului, iar Ana Pauker a ajuns secretara lui Mikoian.

Au urmat faimoasele procese înscenate de comunişti comuniştilor, în procesul lui Tuhacevski a fost implicat şi

Marcel Pauker, care făcea parte efectiv din complotul antistalinist. dacă luai de bun denunţul soţiei lui. A fost condamnat la moarte şi împuşcat. Ea însă a câştigat merite prin fidelitatea dovedită faţă de partid şi a continuat să rămână în anturajul marilor ştabi ai partidului comunist. A stat la

Moscova până când comisia de revizie a partidului comunist, sesizată de scandalul făcut ca urmare a descoperirii unei legături amoroase întreţinută cu un fruntaş comunist, care era căsătorit, cu familie, a hotărât că trebuie să intervină, în consecinţă, Ana Pauker a fost trimisă în misiune oficială în

România. Această misiune politică s-a terminat cu puşcăria din care a fost scoasă pentru a fi dusă la Bucureşti pentru rejudecarea procesului de la Griviţa, prilej cu care am cunoscut-o în închisoarea de la Cluj.

V.A.: Aveaţi s-o mai întâlniţi pe Ana Pauker?

C. C.: Am mai întâlnit-o o singură dată şi anume în 1945, iarna, la o recepţie la legaţia britanică. Maniu şi eu eram invitaţi, ca şi fruntaşi ai PCR, nu numai ai guvernului, între fruntaşii comunişti a apărut şi Ana Pauker, foarte elegantă, îmbrăcată cu o superbă rochie de mătase neagră, dantelată, cu un foarte frumos colier de perle, care se pare că era cel mai frumos colier de perle din România, pe care-l cumpărase – era mare amatoare de bijuterii – de la soţia fostului ambasador al Argentinei. Circula zvonul că era mult mai frumos decât colierul Reginei Maria.

A apărut, cum spuneam, cu colierul, în splendidă ţinută de seară, însoţită de două tovarăşe, una dintre ele mi-aduc aminte că era soţia lui Luca, Elizabeta Luca. Pe cealaltă nu mi-o amintesc. Culmea e că trecuse atâta timp şi m-a recunoscut. Eu stăteam de vorbă cu adjutanţii regelui. S-a oprit în faţa mea. – „Domnule Coposu?!" M-am întors, am văzut-o şi am salutat-o". Văd că ne întâlnim în alte condiţii acum, văd că sunteţi regalist şi când ne-am văzut ultima oară eraţi condamnat pentru lezmajestate. Văd că v-aţi schimbat opiniile". „Nu, zic, mi-am schimbat Regele". Asta a fost singura convorbire pe care am avut-o. Pe urmă am fost închis.

Am aflat apoi, din surse neoficiale, e adevărat, că Ana

Paukera fost mult mai înţeleaptă şi mai reţinută de la măsurile violente pe care guvernarea comunistă le-a luat împotriva

Noastră. Că s-ar fi opus, printre altele, la arestarea lui Ghiţă

Pop, cu motivarea că Ghiţă Pop este autorul Constituţiei

României. Ghiţă Pop era semnatarul Armistiţiului de la

Moscova, care era pe drept cuvânt Constituţia României pe timpul ocupaţiei sovietice. Că n-ar fi fost de acord cu arestarea mea. Nu ştiu dacă este adevărat, în orice caz, păstrez despre ea amintirea unei

persoane foarte inteligente, foarte instruite, cu o cultură livrescă impresionantă şi care suporta dialogul cu multă uşurinţă şi avea la îndemână argumente pe care ştia să le valideze cu multă pricepere.

V. A.: Era o fanatică, în planul ideologic?

C. C.: Da, fără îndoială că era o fanatică. Avea o anumită limită peste care nu era în stare să treacă.

Cap. IV:

<*titlu*>*Comunismul în marş*

Vartan Arachelian: în momentul acesta, hai să zicem a patra întâlnire pe care o avem, pentru a realiza această carte, la ordinea zilei este disputa din sânul FSN-ului, dispută începută de un conflict între Parlamentul fesenist şi guvern.

Pentru început, am o informaţie pe care vreau s-o verific.

Pentru că tot vorbim despre perioada romantică a PCR, căci aici ne-am oprit ultima oară, aş vrea să aflu dacă e adevărat că domnul Bârlădeanu a cochetat cu partidul dvs?

Corneliu Coposu: Da, chiar a fost membru al partidului nostru, înainte de război făcea parte din organizaţia de tineret a partidului din Iaşi. În calitatea aceasta a fost recrutat de către Zâne, profesor universitar, care l-a remarcat printre studenţii lui şi l-a făcut asistent al catedrei lui de economie politică. Mi-aduc aminte că în controalele pe care le făceam, în calitate de preşedinte al Organizaţiei de tineret a P.N.Ţ., l-am cunoscut pe Bârlădeanu, care mi-a fost recomandat de către Zâne, drept un tânăr foarte capabil. Tânăr e un fel de a vorbi, era mult mai în vârstă decât mine. În orice caz, făcea parte din generaţia de asistenţi universitari de la Facultatea de Drept din Iaşi.

Deci, eu l-am cunoscut pe Bârlădeanu, în calitatea lui de aderent al P.N.J. N-aş putea să spun concret, despre

Bârlădeanu, dacă era sau nu un comunist infiltrat în partid, sau era un adept al doctrinei najional-ţărăniste, ca apoi să fi fost cooptat de către comunişti. În ce-l priveşte pe Bârlădeanu, pot fi valabile amândouă ipotezele, deşi eu înclin să cred că apartenenţa lui la partidul nostru a fost un fel de camuflaj.

Am avut în categoria aceasta foarte mulţi tineri intelectuali şi am să-i amintesc aici pe Roman Moldovan.

Bucur Şchiopu, Mircea Biji, Dragulescu, Novac, care făceau politică national-ţărănistă. Pe Dusă de la Constanţa.

V. A.: Care a fost prefect de Constanţa după război.

C. C.: Ei făceau politică national-ţărănistă, pentru ca după război să ne pomenim că sunt recunoscuţi ca fruntaşi ai în ce-i priveşte pe aceştia din urmă, sau pe majoritatea dintre ei, opinia mea este că ei au debutat ca aderenţi ai P.N.Ţ

Şi au fost seduşi de propaganda comunistă, primind, însă, dispoziţia de a rămâne în continuare să activeze în partidul nostru. Cel puţin pentru unii dintre ei, aş putea să garantez că înregimentarea lor politică iniţială a fost la P.N.Ţ. Şi au

„Evoluat" spre marxism-leninism.

V. A.: În perioada anilor '60, când s-a încercat să se facă o istorie a PCR, pentru a se crea impresia că partidul a fost mult mai numeros, decât se ştia în epocă, că sunt doar câteva sute de membri, s-a făcut afirmaţia că mulţi comunişti activau în diferite formaţii politice legale. Oricum, chiar după afirmaţiile autorilor de istoriografie comunistă se ştie că PCR

Nu reprezenta mai nimic pe eşichierul politic.

C. *C.*: Acest lucru l-a recunoscut, cum am mai spus, chiar ambasadorul sovietic plenipotenţiar, trimis la Cairo pentru a participa la negocierile de armistiţiu, cu opoziţia din România şi care a spus, printr-o telegramă pe care am descifrat-o: „ştiu că PCR *e* inexistent dar recomand integrarea lui în opoziţia unită, pentru a da un aspect de generalitate acestei opoziţii, ca integrând toate categoriile sociale din România". Nu pentru a spori cantitativ opoziţia cu cele câteva sute de aderenţi comunişti din România.

V. A.: Domnule preşedinte, partidul dvs. Era mai la stânga decât PNL în epoca aceea?

C.C: Da, fără îndoială, era considerat mai la stânga şi chiar noi ne considerăm de centru-stânga.

V. A.: Deşi astăzi cripto comuniştii vă socotesc la extrema dreaptă. Chiar legionari.

C. C: Da. Vedeţi, aici este o chestie de perspectivă, în

Franţa, de exemplu, partidele democratice de opoziţie sunt categorisite partide de dreapta. De ce? Fiindcă au la stânga lor partidul de guvernământ, social-democrat (socialist), partidul comunist, fracţiunile anarhiste. La noi situaţia este niţel schimbată, deci orientarea pe meridiane de calificare se face în funcţie de situaţiile specifice, din fiecare ţară. Noi ne

Considerăm de centru-stânga, însă lumea din afară ne consideră

de centru. Deci este o problemă de perspectivă.

V. A.: Bun. Aş vrea să închidem această paranteză şi să nu pierd prilejul de a discuta despre această situaţie, ambiguă, pe care au avut-o unii comunişti. De fapt, viitorii dvs. Temniceri şi torţionari. De aceea aş vrea să insistăm, mai mult, asupra unora.

C. C: Exact.

V. A.: De exemplu, Dusă de la Constanţa, întâmplarea a făcut să-l şi cunosc, să ştiu foarte multe lucruri despre dânsul.

A fost primul prefect comunist al Constanţei. Sub el au început primele represalii împotriva oamenilor politici din partidele istorice, să zicem aşa, folosind această terminologie, lansată de comunişti, de fapt, în istoriografia lor. Vreau să insistăm mai mult asupra…

C. C.: Da. Victor Dusă, pe care l-am cunoscut foarte bine, făcea parte din tineretul naţional-ţărănist din Constanţa şi era colaborator apropiat al preşedintelui organizaţiei noastre, care se numea Lepădatu. A desfăşurat o activitate apreciată, atât de organul de conducere judeţeană al partidului, cât şi de centrul partidului.

Nu i s-a putut reproşa nimic. La un moment dat a fost implicat într-un proces, cu un grup de comunişti din

Constanţa. Acolo, conducerea comunistă a organizaţiei clandestine era compusă din români de origine armeană, care fuseseră cooptaţi pentru propaganda marxist-leninistă. I s-a înscenat un proces.

V. A.: Da, au aruncat în aer un depozit cu efecte militare ale armatei germane.

C. C.: Da, nu numai atâta, au fost unii surprinşi că semnalizează noaptea…

V. A.: La începutul războiului.

C. C.: Da, la început, semnalizau avioanelor inamice, sovietice.

V. A.: Printre ei fiind şi Filimon Sârbu.

C. C.: Aşa, aveţi perfectă dreptate, aceasta era situaţia.

Pornirea împotriva acestor grupuri, care erau socotite de trădători de ţară, era foarte accentuată şi la insistenţa şefului organizaţiei ţărăniste, Maniu, însoţit de mine, ne-am prezentat de două ori în faţa Tribunalului militar din Constanţa, pentru a atesta apartenenţa lui Dusă la partidul nostru.

Sigur că după 23 august Dusă şi-a dat arama pe faţă şi a comis chiar abuzuri şi presiuni morale şi fizice împotriva propriilor lui prieteni politici. Oricum, mie mi s-a mai

Întâmplat, ca de pildă, unul din torţionarii mei, în epoca de anchetă, posterioară Tămădăului, să fiedr. Lepădătescu, fost şef al organizaţiei de tineret a PNT din Craiova. El făcea parte dintre anchetatorii cei mai porniţi împotriva partidului nostru.

Printre altele mi-a spus că nu-i permis să rămâi într-o navă care se scufundă. El fiind „foarte deştept", a ales calea salvării şi s-a integrat în PCR. I-am spus: „să-ţi fie ruşine". Consecinţa a fost două zile de carceră. M-a anchetat la sânge.

V. A.: Pentru ca să terminăm cu acest domn, care a fost sfârşitul lui?

C. C: A murit în libertate şi la mare cinste.

V. A.: Comunist, erou?

C. C: Da, sigur, la mare cinste, sub regimul lui Ceauşescu a fost chiar preşedintele Asociaţiei juriştilor din România.

Altfel era un om bine pregătit, făcuse un bun doctorat în Drept la Paris şi era un jurist remarcabil, dar, lichea. Dumnezeu să-l ierte.

V. A.: Domnule preşedinte, văd că uşor, uşor am părăsit perioada, hai să-i zicem, romantică a comuniştilor din

România…

C. C.: Am mai avut mulţi în situaţia aceasta şi unii oameni de oarecare valoare. Am avut pe profesorul de fizică

Dragulescu, pe profesorul Novac, care au acţionat în calitatea lor de comunişti în Timişoara, I-am avut pe Roman Moldovan, pe Bucur Șchiopu, pe Geamănu…

V. A.: Care au fost miniştri…

C. C: Care s-au integrat.

V. A.: în diverse guverne sub Gheorghiu-Dej.

C. C.: în legătură cu Geamănu am o amintire pe care vreau să v-o relatez. La un moment dat – era în toamna anului

'46 – Geamănu, însoţit de un grup de 4 – 5, să-i zicem fruntaşi ai tineretului naţional-ţărănist au venit la mine să-mi explice

— Lucru cu care eram de acord – că ocupaţia sovietică se va prelungi, că posibilităţile de afirmare ale partidului nostru sunt nule şi că noi trebuie să ne încadrăm în noul curent comunist şi să profităm de ocazie că PCR, complet lipsit de suport electoral, are nevoie de intelectuali. Că intelectualii vor fi bine primiţi şi li se vor desemna posturi de conducere în partid şi în stat. Bineînţeles că propunerea m-a enervat, i-am dat afară, insultându-i pentru ideea pe care au

avut-o.

Aceasta nu i-a dezonorat, s-au prezentat la comunişti şi, într-adevăr, previziunea lor s-a adeverit în sensul că au fost imediat încadraţi.

Geamănu a fost făcut secretar general la interne, Anton

Alexandrescu a dobândit un ministeriat al cooperaţiei, pentru scurtă vreme, fiindcă pe urmă s-au scuturat de el.

V. A.: Bucur Schipu a fost ministrul agriculturii.

C. C.: Roman Moldovan a fost comisarul preţurilor, deci au fost toţi încadraţi. Au avut o viziune mai pragmatică despre desfăşurarea evenimentelor, lucru care era uşor de presupus.

V. A.: Şi oportunistă.

C. C: Bineînţeles că dacă aveai o ţinută demnă, nu era permis să marşezi, după asemenea concepţii. Lucrurile s-au desfăşurat conform previziunii pe care Maniu o avea foarte bine conturată, în timp ce noi, pur şi simplu, o îngăimam, ca să zic aşa, adică nu aveam o certitudine asupra mersului pe care-l vor lua evenimentele politice. Maniu prevedea că noi vom fi luaţi ostateci de către ruşi şi că dacă nu va interveni o înţelegere între puterile occidentale şi ruşi, ne vom petrece restul vieţii în lagărele din Uniunea Sovietică. Dar, cu timpul, era o speranţă, ar fi putut interveni un schimb între adepţii moscoviţi din Occident şi prizonierii făcuţi de ruşi în regiunile din sud-estul Europei.

URSS a găsit alte soluţii mai eficiente: procese, condamnări, puşcărie în propria ta ţară.

V. A.: înainte de a vorbi de arestarea dvs., ar trebui să ne oprim la perioada când aţi fost desemnat din partea partidului dvs. Să faceţi parte din guvernele de după 23 august ’44.

C. C.: N-a fost decât un singur moment, cel al guvernului

Rădescu. În guvernul Rădescu, care i-a succedat celui de-al doilea guvern Sănătescu, se punea problema completării ministerului de interne. S-a convenit prin discuţii, să le zicem, confidenţiale (delegatul partidului nostru era Gică Măcărăscu)

Ca ministerul de interne să fie neutralizat prin numirea unei personalităţi apolitice în fruntea acestui minister, flancat de patru subsecretari de stat, fiecare delegat de către unul din cele patru partide, care făceau parte din Blocul Naţional

Democratic. Şi atunci am fost desemnat eu, ca subsecretar la interne, dar formula nu s-a mai putut realiza fiindcă nu s-a căzut de

acord asupra titularului la acest minister, însă, cum era sistemul pe vremea aceea, presa a comentat această ipoteză de lichidare a discuţiilor interminabile care se făceau atunci, între partidele politice participante la guvernare şi tendinţele sovietice de implantare a reprezentanţilor comunişti în guvern şi de acaparare a portofoliilor ministeriale.

Guvernul Rădescu, care până la urmă nici nu a putut soluţiona problema ministerului de interne, devenit vacant

Prin îndepărtarea lui Penescu, în urma manifestaţiilor de stradă, a avut o scurtă existenţă. El n-a avut timp să reglementeze echilibrul guvernului, pentru că în urma intervenţiilor brutale ale lui Vîşinski, Regele a fost constrâns să semneze decretul de numire ca prim-ministru a lui Groza.

V. A.: Domnule preşedinte, în ziua de azi, antimonarhiştii se recrutează printr-o coabitare foarte ciudată între comunişti şi legionari…

C. C.: Unde, aici la noi?! Credeţi că există o aripă legionară?

V. A.: Un Iosif Constantin Drăgan, bunăoară!

C. C.: Acesta nu-i legionar, acesta-i pur şi simplu un poltron, nu-i legionar. Mergea şi cu Ceauşescu acum merge şi cu Iliescu şi-ar fi dispus să meargă cu oricine…

V. A.: Bun, îl acuză pe Regele Mihai că ar fi adus comunismul în România. Bineînţeles că mi se pare hilară o asemenea acuzaţie dar oricum trebuie să lămurim puţin lucrurile pentru tineri mai ales.

C. C.: E o stupiditate să presupui aşa ceva.

V. A.: Oricum se fac astfel de afirmaţii.

C. C: Da, Regele a rezistat cât a putut. Mai cu seamă că avea şi o încurajare neoficială din partea misiunilor engleză şi americană de la Bucureşti. Probabil că aceste misiuni nu erau în deplină cunoştinţă de cauză despre conturarea sferelor de influenţă, hotărâte în octombrie 1943 la Moscova şi perfectate la Yalta.

Existau diverse zvonuri, neconfirmate, venite pe cale diplomatică, pe cale de informaţie exterioară, că s-ar fi convenit asupra unui modus vivendi între sovietici şi puterile aliate.

Nu ne venea să credem, fiindcă Maniu a fost asigurat, până în ultimul moment, chiar de către Churchill, că se va respecta Charta Atlanticului. Sigur că era greu de presupus că aliaţii occidentali vor renunţa la principiul esenţial, pentru care au făcut războiul, drepturile

asigurate în Charta

Atlanticului. Era foarte greu de crezut, mai cu seamă că existau şi asigurări formale, că frontierele române vor rămâne neschimbate, adică cele de după Unirea din 1918.

În această Charta a Atlanticului era prevăzut că puterile beligerante nu vor putea să facă nicio expansiune teritorială, recunoscând frontierele de după primul război mondial, în conformitate cu acordurile de la Versailles. Sigur că Maniu nu a fost aşa de naiv ca să marşeze pe promisiuni. El a avut însă asigurări certe.

Aceste asigurări i-au fost date iniţial de către Sir Reginald

Hoare şi de către Günther Moţ, cei doi ambasadori ai puterilor occidentale. Nu s-a mulţumit cu atât, a cerut confirmarea oficială, a obţinut-o prin telegrama sosită de la centrul de legături cu sud-estul Europei, de la Liverpool… Deci guvernul englez – în numele lui şi al guvernului american – i-au confirmat integritatea frontierelor României. Pentru că indiferent de ataşamentul lui faţă de politica inter-aliată.

Maniu nu ar fi riscat un angajament total faţă de aliaţi, dacă nu ar fi avut asigurări certe privitoare la România. Aceste asigurări n-au mai fost respectate.

V. A.: Am fost trădaţi, deci.

C. C.: Cu toate că URSS a semnat Charta Atlanticului, nu a avut niciun moment de gând să o respecte, iar englezii şi americanii au convenit cu ruşii, să le facă hatârul de a le înlesni expansiunea teritorială, la care visaseră ei tot timpul, pe care au cerut-o şi au obţinut-o de la Hitler. Exact în aceleaşi condiţii au cerut-o şi au obţinut-o şi de la aliaţi!

Chestiunea asta s-a cunoscut mult mai târziu. Noi aveam anumite suspiciuni, că am fost lucraţi la întâlnirile dintre Eden şi Molotov la Moscova, în toamna târzie a anului 1943, dar nu puteam să credem, că nişte angajamente luate de marile puteri, în baza unor principii de etică, în numele cărora au acţionat…

V. A.: Şi de drept internaţional.

C. C.: …ar putea fi călcate în picioare.

V. A.: Ştiu că într-o discuţie anterioară, pe care din nefericire nu am înregistrat-o, mi-aţi vorbit despre împrejurările în care l-aţi cunoscut pe Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Merită să evocaţi aceste momente.

C. C.: Pe vremea când giram secretariatul general al preşedinţiei consiliului de miniştri, Gh. Gheorghiu-Dej…

V. A.: în primul rând, în ce împrejurări aţi ajuns în această funcţie?

C. C.: La rugămintea lui Sănătescu, care era un om admirabil, de prima mână, dar cu totul neorientat în politică.

Acesta a fost şi motivul pentru care a refuzat cu încăpăţânare să-şi asume sarcina de a prezida primul guvern şi numai datorită presiunii momentului a acceptat să fie primul ministru de după lovitura de stat de la 23 august. Am asistat la compunerea lui. Guvernul s-a făcut pompieristic, în mare viteză, miniştrii, care au fost selectaţi dintre generali, nu aveau nici cea mai mică idee despre numirea lor. A trebuit să li se

Aducă la cunoştinţă aceasta, după publicarea listei guvernului.

Cu acest prilej Sănătescu, care nu avea nicio atracţie la problemele străine de cariera lui militară, de bun militar, m-a rugat să-i dau concursul. M-a cerut, m-a împrumutat de la

Maniu. Şi am făcut-o. Cu această ocazie, când s-a constituit cel de-al doilea guvern Sănătescu, am avut prilejul să-l cunosc pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, care la ora aceea era un muncitor modest, poate puţin mai răsărit decât ceilalţi, foarte stângaci şi foarte lipsit de experienţă. Tremura de groaza Anei Pauker şi a lui Vasile Luca, de maniera că nu îndrăznea să semneze!

Nici măcar banalele jurnale ale consiliului de miniştri ce se ocupau – aproape exclusiv – de livrările noastre de alimente, îmbrăcăminte ş.a.m.d. Armatei sovietice. La acestea ne obliga armistiţiul semnat la Moscova. Dar, de fiecare dată, când îi prezentam, spre semnare, jurnalul consiliului de miniştri, cerea răgaz până a doua zi, pentru a prezenta jurnalul Anei

Pauker şi lui Vasile Luca ca să obţină acordul lor. Înainte de asta nu semna niciodată, deşi nu erau probleme deosebite, decât girarea uzuală a unor obligaţii ce interveneau datorită prezenţei armatei sovietice în România şi a trecerii unităţilor militare spre frontul de vest.

V. A.: Se simţea obligat să vă dea o explicaţie pentru prudenţa aceasta?

C. C.: Da, spunea: „nu pot dl. Coposu, până nu văd ai mei despre ce este vorba”. Livram trupelor sovietice 5.000 de vagoane de sticlă,

2000 de vagoane de carton asfaltat, 150 de vagoane de varză murată. Când l-am reîntâlnit, după ieşirea mea din închisoare, am rămas surprins de evoluţie extraordinară a personalităţii lui; erau două ipostaze absolut deosebite.

V. A.: în ce an era?

C. C.: în 1965, cred. Gheorghe Gheprghiu-Dej se schimbase într-un adevărat om politic, îşi schimbase manierele, limbajul. De unde înainte era un om modest, al cărui gest mecanic era să-şi învârtă şapca în mână, din timiditate, devenise, între timp, o persoană plină de importanţă şi autoritate. L-am reîntâlnit, dând urmare invitaţiei pe care mi-a făcut-o în aceeaşi noapte la sosirea mea în

Bucureşti direct din puşcărie, invitaţie care s-a concretizat printr-o ofertă pe care eu nu o puteam aprecia, o ofertă cu încadrarea mea pe un mare post cu caracter juridic şi cu o salarizare impresionantă, dar care m-a lăsat rece fiindcă habar n-aveam de valoarea banilor. Da, era o deosebire esenţială între omul modest, cu un limbaj foarte sărac, timorat tot

Timpul, pe care îl lăsasem la arestarea mea şi omul politic important, cu prestanţă, care îşi schimbase complet vocabularul, care avea o ţinută ce impunea şi chiar o judecată politică destul de evoluată. Oferta lui – pe care bineînţeles am refuzat-o categoric – mi-a făcut-o într-un limbaj retoric, spunând: „Domnule Coposu, ştiu cât aţi suferit dar să ştiţi că nu din vina noastră. Au fost sovieticii, care ne-au impus acest regim". Bineînţeles că nu spunea adevărul. Pentru că excesele din puşcării şi oprimarea nu au fost hotărâte la Moscova.

V. A.: Vreau să facem un capitol special.

C. C.: …de altfel regimul de penitenciar de la Moscova, era incomparabil mai blând decât cel care ni s-a aplicat nouă.

La Moscova era cu totul altă mentalitate. URSS era împărţită în trei categorii de oameni, cei care au fost, cei care sunt şi cei care vor fi în puşcărie şi de aceea eventualitatea de a fi trecut prin una din categoriile respective nu era socotită ca fiind ceva deosebit. Faptul că puşcăria era considerată ca una dintre instituţiile fundamentale, indispensabile ale ţării, se vedea şi din împrejurarea că omul ieşit din puşcărie, la expirarea pedepsei, se întorcea exact pe postul pe care se aflase la arestare.

V. A.: Chiar dacă era un post de conducere?

C. C.: Indiferent, în timp ce la noi, o trecere prin puşcărie

însemna descalificarea cetăţenească maximă şi plasarea imediată în categoria a doua de indivizi lipsiţi de drepturi, în permanenţă suspectaţi şi puşi sub supravegherea securităţii.

V. A.: Mi-amintesc din istoriile epocii staliniste că soţia lui Molotov era deportată în Siberia, bunăoară, iar Molotov continua să fie comisar al poporului. Ceea ce înseamnă că această mentalitate despre puşcărie era împărtăşită la cel mai înalt nivel în URSS.

C. C.: Am avut q discuţie cu primul ambasador sovietic de la Bucureşti, pe care l-am întâlnit, prin sarcină de serviciu, imediat după 23 august ’44. La ora aceea nu purta titlul de ambasador, ci delegat civil al înaltului Comandament militar aliat din Bucureşti. El mi-a spus că de puţin timp ieşise din puşcărie după o condamnare de zece ani. Ieşit din puşcărie, după câteva zile, a fost chemat de către Stalin şi i s-a încredinţat postul de ambasador în România, cu deplina încredere a Kremlinului pentru activitatea ce urma să o desfăşoare fostul deţinut politic.

V. A.: Să ne întoarcem la Gheorghe Gheorghiu-Dej. Se

Ştie, în general, că puterea corupe, dar, probabil, că puterea, în acelaşi timp, şi stimulează, cum a fost cazul lui Gheorghe

Gheorghiu-Dej. V-aş fi recunoscător dacă m-aţi ajuta să realizăm un portret al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, despre care s-a vorbit foarte puţin în ultimii ani. Cred că merită să discutăm mai mult, mai ales că l-aţi cunoscut în două ipostaze. La începutul carierei politice şi la sfârşitul vieţii.

C. C.: Da. Mi s-a părut a fi un om modest şi onest.

Onestitatea lui a fost pusă mai târziu sub semnul întrebării, pentru că, deşi de origine modestă, şi deşi ar fi trebuit să aibă caracteristicile de cinste şi de modestie ale categoriei sociale din care făcea parte, totuşi, odată cu evoluţia lui a câştigat în deprinderi, în ţinută, în limbaj, însă a pierdut foarte mult din onestitate. Aşa se explică de ce a fost în stare să consimtă, sau să intenteze atâtea asasinate; el este vinovatul principal de asasinarea lui Pătrăşcanu. O numesc asasinare, nu condamnare, fiindcă a fost o înscenare care urmărirea anihilarea unui posibil concurent. Celelalte pretexte, care au condus la condamnarea lui, întemeiate, de altfel, pe depoziţia lui Belu Zilber, a propriei lui soţii lui şi a lui Mocioni-Stârcea, nu au nicio importanţă, pentru că soarta lui era hotărâtă dinainte.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a acţionat în cazul lui

Pătrăşcanu prin mâna lui Bodnăraş, care a fost un fel de mentor ai procesului.

Cunosc amănunte, fiindcă am avut foarte mult de suferit în legătură cu acest proces, pentru că s-a încercat, prin teroare, prin presiune, chiar prin mijloace violente, să se obţină din partea mea o mărturie falsă privindu-l pe Pătrăşcanu. Adică

Pătrăşcanu ar fi fost un „cal troian", care cu acordul Regelui şi al partidelor politice, sau în speţă al lui Maniu, ar fi fost introdus în partidul comunist, pentru ca din interiorul acestui partid să contribuie la anihilarea lui, odată cu sosirea americanilor în ţară. Povestea era inventată în întregime. Eu am stat de multe ori de vorbă cu Pătrăşcanu, am discutat în contradictoriu uneori, chiar cu schimburi violente de aprecieri, dar bineînţeles că totul se limita la o deosebire de concepţii.

Trebuie să confirm că Pătrăşcanu a fost un comunist de salon, care avea o viziune umanistă asupra guvernării comuniste şi care a fost scârbit de excesele pe care le-au făcut tovarăşii lui.

Nu era lipsit de sentimente româneşti; a fost în primul rând român şi numai în al doilea rând comunist.

V. A.: Afirmaţie pe care a şi făcut-o la Cluj în 1945, când s-a sărbătorit revenirea Ardealului de nord sub administraţie românească.

C. C.: Cred că a fost victima, pe de o parte, a acestei

Concepţii despre primatul etnic asupra apartenenţei politice pe care URSS, respectiv Kremlinul, nu o putea tolera, pe de altă parte a fost victima geloziei, sau a fricii de concurenţă, din partea tovarăşilor lui de idei.

Revenind la Gheorghe Gheorghiu-Dej trebuie să subliniez că la început dovedea nişte trăsături foarte modeste în apariţiile lui publice, avea un limbaj destul de restrâns. Era stângaci în gesturi şi în comportare şi dădea impresia unui om handicapat de timiditate, în special în epoca în care rolul lui era pur figurativ şi adevăratele puteri de decizie erau în mâinije Anei Pauker şi ale lui Vasile Luca.

În pauzele dintre şedinţele consiliului de miniştri, mă refer la a doua guvernare a lui Sănătescu, am avut de multe ori prilejul să stau de vorbă cu Gheorghe Gheorghiu-Dej. La ora aceea era foarte receptiv, foarte dornic să cunoască, îmi amintesc şi acum noianul de întrebări, din răspunsurile cărora voia să se informeze şi să se orienteze asupra unor lucruri, pe care era normal să nu le cunoască, neavând de unde. Nu m-am îndoit niciun moment asupra devotamentului lui faţă de

cauza comunistă, n-am avut impresia, la ora aceea, că ar fi un expert în dogmele marxist-leniniste. Dimpotrivă, chiar din unele întrebări ale lui, se vedea că avea o serie de nedumeriri, care erau comune tuturor activiştilor comunişti. Foarte puţini dintre ei erau oameni bine informaţi asupra doctrinei la care aderaseră.

Printre cei mai bine informaţi comunişti pe care i-am cunoscut era Ana Pauker, care avea, repet, o impresionantă cultură livrescă şi, în acelaşi timp, o dorinţă de a se informa care o îndemnase să consulte multe cărţi şi să se documenteze. Aşa cum spuneam, ea avea, în acelaşi timp, unele nedumeriri la care intervenea cu eternul adagiu comunist: „aceasta-i o problemă pe care o va soluţiona viitorul".

Începând cu Marx, toţi dogmaticii comunişti au utilizat acest refugiu lăsând pe seama viitorului răspunsuri la probleme pe care Marx şi Engels le-au lăsat nesoluţionate, nesoluţionate au fost ele şi de către toţi apologeţii comunismului.

V. A.: Dar revenind în epocă l-aţi cunoscut pe Silviu

Brucan?

C. C: L-am cunoscut superficial, am cunoscut-o mai bine pe soţia lui, pe Alexandra Sidorovici, care, fiind lipsită de condiţii de viaţă, a fost ajutată de un prieten politic al nostru, de Ilie Lazăr.

V. A.: Desigur, cunoscut. A fost chestor în Parlament.

C. C.: Da, care a angajat-o ca profesoară a fiicei lui:

Trăieşte şi astăzi, se numeşte Lia Gherasim. A fost eleva de limbă engleză a d-nei Alexandra Sidorovici.

Am stat de vorbă cu ea, întâlnindu-mă la mesele la care eram invitat de către Ilie Lazăr. Mi-a făcut impresia unei femei bine pregătite, unei bune profesoare, care avea şi talent pedagogic, însă am sesizat o răutate deosebită şi o duritate absolut antifemină, ca să spun aşa.pe care, chiar dacă nu o etala, se întrezărea în toată atitudinea ei. Pe ea am cunoscut-o mult mai înainte, iar pe Brucan l-am cunoscut după 23 august

'44, cu ocazia şedinţelor făcute de comisia de epurare a ziariştilor şi scriitorilor. Brucan era mai puţin simpatic decât soţia lui şi ca aspect şi comportamental. Nu-i păstrez nicio ranchiună, deşi, în calitate de redactor şef adjunct la „Scânteia".

A cerut condamnarea mea la moarte, când am ajuns în faţa tribunalului militar.

V. A.: Asta o vom discuta când…

C. C.: în sfârşit, acesta era punctul lui de vedere.

V. A.: Să ne întoarcem la Dej. Domnule preşedinte, este foarte interesant că el a ieşit din istorie ca un bun român, după reuşita scoaterii ocupanţilor din ţară. Poate că la sfârşitul vieţii devenise chiar un bun român. Credeţi că exagerez?

C. C.: Din informaţiile pe care le aveam, eu fiind în puşcărie pe vremea aceea, din informaţiile ulterioare ale oamenilor care cunoşteau problema, se pare că a fost vorba de păcălirea lui Hruşciov.

V. A.: Exact.

C. C: A fost o acţiune de strategie, să-i zic aşa, de videşug asiatic, care a reuşit să smulgă de la Hruşciov promisiunea de retragere, după 14 ani, a trupelor de ocupaţie, ocupaţie care, de fapt, după preambulul convenţiei de armistiţiu, era limitat chiar la 60 de zile de la terminarea războiului. E vorba de clauza acceptată de Novikov la Cairo, condiţie de care nu s-a mai ţinut seama la Moscova, la semnarea armistiţiului, presupunându-se, ni s-a zis, că trupele sovietice nu vor putea staţiona în România mai mult de 60 de zile.

Pretextul de menţinere a trupelor era nevoia lor de a păstra legături cu celelalte trupe staţionate în celelalte ţări din sud-estul şi centrul Europei, până la Berlin. Asta era o justificare.

V. A.: Mai am un argument în favoarea acestei teze, nu spun că este o teză care se susţine în întregime, dar cred că ar merita s-o discutăm cu detaşarea necesară, şi pe care o

Avem la atâţia ani, sunt peste 25 de ani…

C. C.: Nu, 35 ani, nu ne referim la 65 care a fost epoca culminantă a încercării de independenţă…

V. A.: Exact, voiam să vă aduc aminte de aprilie ’64 când

Dej a întors, pur şi simplu, spatele Rusiei sovietice.

C. C: Da.

V. A.: Adică a fost un gest de mare cutezanţă politică pentru epoca respectivă.

C. C.: Cred că avea informaţii certe că la ora aceea

Moscova nu putea să reacţioneze. Asta este motivul care l-a determinat să sfideze Moscova, lucru care, fără îndoială, merită să fie considerat ca un gest remarcabil, în favoarea lui

Gheorghiu-Dej.

V. A.: Avea deja o statură impunătoare, nu mai era omul acela timid, simţind nevoia unei tutele.

C. C.: Avea şi o poziţie bună, îşi lichidase toţi adversarii, îl asasinase pe Pătrăşcanu, o lichidase pe Ana Pauker, profitând de momentul antisemit de la Kremlin, îl lichidase, prin proces, pe Vasile Luca, care era lângă mine în celulă. Vasile

Luca mi-a fost vecin de celulă şi conversam prin bătăi morse în limba maghiară.

V. A.: Era evreu ungur?

C. C.: Nu, era secui. Un om de o violenţă deosebită, care avea şi un limbaj de mahala extrem de trivial. Ori de câte ori conversam prin perete, nu scăpa prilejul să înjure ordinar pe foştii lui tovarăşi care-l înfundaseră în puşcărie. Mai e un amănunt interesant (fiindcă tot facem paranteze) privind reacţia lui la aplicarea regulamentului de disciplină care însemna o bătaie administrată deţinuţilor de către gealaţii puşcăriei. Noi eram singuri în celulă, iar ei intrau şi ne izbeau cu bastoanele, până când-cădeam jos. Asta era o metodă de menţinere a disciplinei, în vreme ce noi suportam în tăcere aceste exerciţii de asigurare a disciplinei, Vasile Luca protesta în numele concepţiilor leniniste, în faţa unor oameni care nu pricepeau româneşte. Paznicii erau nişte troglodiţi asiatici, pentru care noi nu existam decât în cifre, n-aveau idee ce reprezentam acolo. Credeau că-şi fac datoria, când băteau pe deţinuţi, nu numai pe deţinuţii care aveau capacitatea de a suporta lovituri, dar şi pe un om infirm, cum era Rădulescu-Pogoneanu, semiparalizat la pat, sau Mihalache, care atinsese vârsta de 82 – 83 de ani.

Nu scăpa nimeni de acesta bătaie, dar în vreme ce noi o suportam în tăcere, ştiindu-ne la discreţia totală a puterii comuniste, Vasile Luca protesta în numele ideologiei

Comuniste, invocându-l pe Lenin. Mi s-a atras atenţia asupra unei atitudini cinice a preşedintelui tribunalului militar

Alexandru Petrescu, colonel, făcut general, membru al PCR, care judecase jumătate dintre procesele comuniste din epoca anterioară războiului şi care, bineînţeles, a fost trecut pe lista vinovaţilor de dezastrul ţării, dar a fost scos de pe această listă ca urmare a insistenţelor ministrului de justiţie de pe vremea aceea, Pătrăşcanu. Era în epoca celui de-al doilea guvern Sănătescu. Fără niciun fel de justificare, bineînţeles că nu s-a făcut auzit niciun fel de protest. Era o chestiune care interesa prea puţin dacă un ofiţer de justiţie militară e sau nu trecut pe lista vinovaţilor. Am aflat ulterior că preţul salvării lui

Petrescu de la condamnare a fost obligaţia lui de a judeca conform ordinelor primite toate procesele politice care urmau să se desfăşoare. El avea o serie de legături, era un om de societate, frecventa high-life-ul Bucureştiului şi i s-a atras atenţia de către oameni binevoitori cam în aceşti termeni: „Nu vezi la ce te-ai înhămat, ce-o să se întâmple dacă se schimbă lucrurile şi vin americanii?!" El a răspuns cinic

„Prefer să stau zece ani în puşcării americane, decât zece zile în puşcării comuniste". Şi a executat, fără să clipească, în toate procesele pe care le-a judecat, ordinele primite. El l-a condamnat pe Maniu, pe Titel Petrescu – fără să mă prevalez de o situaţie echivalentă – pe mine. Era numitorul comun al proceselor politice. Despre acest Petrescu, pe care-l cunoşteam şi eu, mi-a vorbit şi Belu Zilber, cu care am stat vreo două luni împreună în aceeaşi celulă. Belu Zilber era un fruntaş comunist destinat să fie primul nostru ministru la

Washington. Era un tip inteligent, se bucura de aprecierea lui

Madgearu, care l-a pus şef al unui birou de conjunctură – pe vremea aceea o inovaţie în administraţia românească – şi care din devotament faţă de ideologia comunistă, comunica

Moscovei date din economia românească despre resursele noastre, perspectivele etc.

V. A.: Să nu-mi spuneţi că a fost şi el membru al PNŢ?

C. C.: Nu, el nu a fost.

V. A.: Pentru că atunci aş fi înţeles înverşunarea cu care

FSN-ul vă atacă; v-ar putea acuza că aţi fost un izvor de cadre pentru P.C.R.

C. C.: Da, ca să ne amuzăm puţin, putem spune că foarte multe cadre selecţionate de PCR erau din pepiniera noastră.

Belu Zilber a fost descoperit ca spion în timp de pace, căci a transmis anumite date secrete, unei puteri străine

URSS.

El o făcea din fidelitate şi devotament faţă de crezul comunist. Pot să spun că l-am întrebat în puşcăria comunistă:

„Belule, care au fost violenţele pe care le-ai suportat în calitate de victimă a burghezo-moşierimii din trecut?". „Trebuie să mărturisesc, a spus el, că am suportat o singură violenţă şi aia verbală, şi anume, în timp ce eram anchetat de şeful brigăzii a opta, dr. Ionescu, care s-a purtat ca un adevărat intelectual cult şi cu care discutam în

contradictoriu politică

(bineînţeles că am recunoscut de la început, mi-am asumat răspunderea pentru tot ceea ce făcusem), în timpul anchetei a intrat un domn, despre care am aflat ulterior că era faimosul şef al serviciului secret, Moruzov. Acesta s-a adresat anchetatorului meu, întrebându-l cum merge instrucţia.

Anchetatorul a răspuns că domnul Zilber a fost fair play, a recunoscut toate învinuirile ce i se aduc şi şi-a asumat răspunderea.

La care, mai puţin politicos, Moruzov, mi s-a adresat cu o voce răstită: „ludă, ai vândut ţara ruşilor", la care Ionescu, anchetatorul meu, a replicat: „Vă înşelaţi, domnule colonel – Moruzov era îmbrăcat atunci într-o uniformă de colonel – domnul Zilber este un idealist, nu a vrut să vândă ţara ruşilor ci a vrut s-o facă cadou". Aceasta a fost singura violenţă cu care am fost confruntat în timpul arestării şi detenţiunii, în care timp am avut dreptul să-mi aduc haine de acasă, aşternuturi de acasă şi primeam zilnic toate ziarele şi mâncam mâncare adusă de familie".

V. A.: Iar în timpul închisorilor comuniste a avut foarte mult de pătimit, după cum am citit în amintirile lui.

C. C.: El mi-a spus că datorită faptului că făcea parte dintr-o familie evreiască foarte bogată, a rugat pe membrii familiei să cotizeze, pentru uşurarea situaţiei lui în detenţie.

S-a strâns un milion de lei, cu care a fost şperţuit colonelul

Petrescu.

Datorită acestui şperţ, Belu Zilber, la sfârşitul procesului de spionaj, a fost condamnat la 2 ani închisoare, în timp ce colaboratorii lui au luat 3 ani, 4 ani. Lucru care a determinat suspiciuni la adresa lui Zilber.

Atunci când, arestat fiind, în urma unei acţiuni violente întreprinsă de Elizabeta Luca, care l-a acuzat direct de colaborare cu Siguranţa burghezo-moşierească, el s-a apărat spunând: „Da, am avut anumite avantaje, am fost condamnat mai puţin şi în timpul detenţiunii am fost folosit sub titlul de grefier la tribunalul militar. Acest fapt se datorează împrejurării că familia mea l-a şperţuit pe tovarăşul colonel Petrescu, care

Fiind membru al PCR, probabil că în autobiografia lui a vorbit şi despre această împrejurare. Rog să fie chemat".

Petrescu n-a recunoscut treaba aceasta şi pe Belu Zilber l-au

ţinut ani de zile în puşcărie bănuit că a fost unealtă a

Siguranţei. A intervenit, între timp, procesul Pătrăşcanu, când a fost şi el condamnat.

V. A.: Şi ca să punem capăt acestui capitol, înainte de a-l deschide pe următorul, probabil că trebuie să ne amintim încă o dată, spusele generalului Petrescu: „Prefer 10 ani de puşcărie la americani, decât 10 zile la comunişti". Câţi ani de închisoare comunistă aţi făcut domnule Coposu?

C. C.: 17 şi jumătate. Belu Zilber era protestatar. Nu recunoştea învinuirile ce i se aduceau şi făcea foarte frecvente greve ale foamei, iar în timpul grevei nu mânca nimic, îşi respecta greva. Se-ntoarcea cu faţa la perete şi cânta ieremiade, care puteau fi suportate un ceas, două dar pe urmă te scoteau din nervi. Eu care sunt o fire foarte calmă şi pot suporta mai mult decât alţii, la un moment dat nu mai puteam şi strigam la el: „Belule, încetează!"

Nu ştiu dacă aţi auzit vreodată ieremiadele, aşa cum se cântă în templu, sunt melodioase un timp dar repetate la nesfârşit te fac să-nnebuneşti…

Cap. V:

<titlu>*N-a mâncat salam cu soia*…

Vartan Arachelian: Domnule preşedinte, după o întrerupere de câteva săptămâni reluăm dialogul nostru. Se apropie miezul nopţii, aţi avut o zi foarte încărcată astăzi, ca şi mine de altfel; deşi a fost sâmbătă, aţi avut o lungă întâlnire, cu cei de la „Solidaritatea Universitară", noi am participat la recepţia ziarului Cotidianul al domnului Raţiu, o recepţie cu foarte mulţi invitaţi şi în care domnul Raţiu a stabilit o anumită performanţă prin faptul că a făcut să fie laolaltă personalităţi din mai toate mişcările şi orientările politice.

Începând cu vechii comunişti…

Corneliu Coposu: Dar personalităţi onorabile!

V. A.: Da, onorabile, este adevărat.

C. C: Demne de tot respectul

V. A.: Care sunt în libertate, înainte de a începe acest interviu şi de a da drumul la casetofon, mi-aţi spus punctul dumneavoastră de vedere despre intenţiile unei părţi din „Alianţa Civică" de a se transforma în partid. Dar, în sfârşit, noi trebuie să ne întoarcem cu 40 de ani în urmă. Deci puţin

După război. Aţi evocat în alt capitol vremurile imediat

următoare actului de la 23 august, când încă mai era o geană de speranţă că România nu va intra în închisoarea popoarelor, cum era definită Rusia ţaristă de către Lenin şi cum a devenit, după al doilea război mondial şi „lagărul socialist" aservit

Uniunii Sovietice. Ar trebui să păşim împreună cu dumneavoastră pragul închisorilor comuniste. Al Gulagului românesc de fapt. Când s-a petrecut acest lucru?

C. C.: Eu am fost arestat pe 14 iulie 1947. Era ziua naţională a Franţei, pe care am şi sărbătorit-o dimineaţa, avândân familie franţuzoaice. Am plecat la sediul partidului, care era în strada Clemenceau, azi Gabriel Perri.

V. A.: „Unde este „Casa de mode"?

C. C: Lângă „Casa de mode", înainte a fost Comturistul, acum după cum am aflat e domnul Tiriac.

V. A.: Un vechi ţărănist, probabil?!

C. C.: „Nu, nu. Nouă ni s-a refuzat restituirea acestui imobil, care a fost proprietatea partidului. A fost confiscat, odată cu arestarea noastră, şi făcut cadou PCR, care l-a exploatat, în cele din urmă a ajuns să fie sediu de instituţie şi acum văd că este sediul unei societăţi comerciale particulare. Mă găseam acolo, când sediul a fost înconjurat de armată.

O echipă de oameni, care făceau parte din securitate, pe vremea aceea i se zicea Siguranţa comunistă, a intrat acolo şi ne-a înhăţat, ne-a arestat, iar odată cu noi a ridicat tot materialul pe care l-a găsit. Am fost duşi direct în subsolul sediului Ministerului de Interne, devenit apoi sediul CC al

PCR. Din momentul acela, n-am mai fost liber până în 1964, deci am stat permanent în puşcărie.

V. A.: 18 ani!

C. C.: Am trecut prin nenumărate puşcării. Ar fi foarte greu să reconstitui datele de trecere de la o puşcărie la alta.

Acolo mi s-a făcut o toaletă sumară, mi s-au luat şireturile de la pantofi, centura, obiectele pe care le aveam asupra mea.

S-a încheiat apoi un simplu proces-verbal şi am fost băgat în celulă.

Prima mea descindere în puşcăria din subsolul

Ministerului de Interne de pe vremuri a fost celula nr. 12. Se numea, în limbaj de puşcărie, garsonieră, fiindcă avea şi duş şi toaletă

în cuprinsul celulei. Bineînţeles că avea un perete de geamuri, căptuşit cu plasă de sârmă şi cu gratii, avea un oblon cu dublă închidere în faţă.

V. A.: Culmea ironiei e că această puşcărie improvizată

A fost făcută totuşi sub ministerul unui naţionalist-ţărănist.

C. C.: Exact.

V. A.: Armand Călinescu.

C. C.: Exact. Odată cu mine au fost aduşi mai mulţi fruntaşi ţărănişti şi tot lotul arestat la Tămădău. Lotul celor care încercaseră, mai bine spus, cei care au avut intenţia să plece şi care au căzut victime ale unei capcane a serviciului secret de informaţii. Acolo l-am avut iniţial vecin de celulă, în stânga mea, pe Mihalache şi în dreapta, pe soţia lui

Mihalache, pe d-na Niculina Mihalache. Acolo, în subsolul ministerului, am fost ţinut de la 14 iulie până la începutul lunii octombrie, când am fost mutat la Malmaison.

La Ministerul de Interne anchetele erau conduse de o serie de noi membri ai securităţii, de o cultură îndoielnică, proaspăt recrutaţi din câmpul" muncii, pe criteriul devotamentului faţă de partid, asistaţi de oameni de meserie, care nu interveneau în anchete, ci dirijau de o manieră oarecare comportarea profesională foarte aproximativă a acestor anchetatori.

Am avut parte de brute de anchetatori, oameni lipsiţi de orice fel de competenţă profesională şi care excelau prin violenţă, printr-un limbaj suburban şi prin permanente ameninţări.

Au fost, însă, şi anchetatori mai rafinaţi, printre ei, fostul meu subaltern, în vechea lui calitate de preşedinte al tineretului ţărănist din judeţul Dolj, domnul Mircea

Lepădătescu. Mai erau şi alţii ca el. Anchetatorii se perindau, mai cu seamă că în ultima fază am suportat ceea ce se numea anchete non stop, adică te chema la anchetă timp de 70 – 80

Ore, în care timp, din trei în trei ore, anchetatorul se schimba, iar cel anchetat, în speţă eu, rămâneam lipit de scaun, pentru ca printr-o oboseală prelungită să se înfrângă rezistenţa din mine. Sigur că erau împletite aceste anchete cu trimiteri la carceră, cu lovituri, cu bătăi, pentru că ancheta nu avea un aspect legal şi torţionarii îşi făceau atunci debutul…

V. A.: Ucenicia!

C. C.: … Ucenicia pe pielea noastră… Cu prilejul acesta am avut

„onoarea” de a fi anchetat şi de Teohari Georgescu.

Ceea ce urmăreau comuniştii, era, evident, un proces senzaţional împotriva P.N.Ţ. Elemente de proces nu aveau atunci, de aceea forţau nota ca să scoată din anchete dovezi despre pregătirea presupusă a unui complot împotriva statului şi tentativă de răsturnare a ordinii existente. Nu prea aveau însă probe, pentru că tentativa de plecare din ţară, care putea

Fii dovedită, nu era suficientă pentru a înscena un proces de complot.

V. A.: în legislaţia în vigoare atunci, o asemenea tentativă era condamnată?

C. C.: Da, era considerată contravenţie, care se pedepsea cu închisoare de 15 zile. Dar, bineînţeles că…

V. A.: Erau legile dinainte de război?

C. C.: Da, între timp se modificase legea şi s-au majorat sancţiunile; pentru o tentativă de plecare se putea aplica o pedeapsă de până la l o an i închisoare. Dar, cum spuneam, nu erau elemente suficiente pentru a înscena un proces.

Elementele le-au găsit prin descoperirea arhivei secrete a lui

Rădulescu-Pogoneanu.

Rădulescu-Pogoneanu era, am mai spus, infirm şi avea un şofer care-l ajuta; trebuia să meargă sprijinit pe două bastoane, nu se putea deplasa cu uşurinţă. Avea maşină proprie, al cărui şofer era, bineînţeles, agent al Siguranţei. El dădea rapoarte zilnice. Pogoneanu era prudent şi anumite lucruri care trebuiau ferite de atenţia Siguranţei, nu le făcea în prezenţa şoferului lui.

Cu toate acestea Siguranţa, care avea antene multiple în toate domeniile, a putut să stabilească o legătură între

Pogoneanu, un prieten de-al lui, Neamţu, şi echipa de diplomaţi condusă de Niculescu-Buzeşti. Prin investigaţii, prin presiuni, a reuşit să afle că Pogoneanu, în afară de deplasările pe care le făcea cu maşina lui, cu şoferul care dădea rapoarte zilnice, a mai făcut o deplasare cu Neamţu, care avea familia la Potigrafu, lângă Ploieşti.

Acolo îngropase Pogoneanu casetele cu documente. S-a aflat repede, au fost descoperite casetele, care cuprindeau, între altele, minutele unor tratative pe care Pogoneanu, împreună cu Niculescu-Buzeşti, le dusese cu doi ofiţeri aparţinând CIA şi anume maiorul Hall şi locotenentul

Hammilton.

Erau, într-adevăr, acte compromiţătoare, care se refereau însă, la ipoteza unui război între Statele Unite şi URSS. În vederea acestui posibil război, ofiţerii americani voiau să stabilească anumite puncte de reper, un-cap de pod în

România şi să iniţieze organizaţii clandestine, în sfârşit, existau nişte documente care puteau fi utilizate împotriva noastră în proces, în această casetă a lui Pogoneanu se găsească o serie întreagă de note şi însemnări precum şi nişte documente pe care Pogoneanu le luase din arhiva Ministerului de Externe, unde funcţionase până la venirea lui Tătărăscu, în calitate de

Director al cabinetului şi al cifrului. În momentul când anchetatorii au descoperit aceste documente, li s-a deschis perspectiva de a întemeia procesul pe nişte fapte reale, într-adevăr compromiţătoare.

Greutatea era de a pune aceste documente în sarcina lui

Maniu; înţelegerea lui Pogoneanu cu americanii se făcuse fără cunoştinţa lui Maniu.

Forţându-se puţin nota şi folosindu-se o atitudine înţelegătoare a martorilor din proces, între care, cel principal era Ionel Mociony – Stârcea, s-a ajuns să se tragă concluzia că toată această acţiune, care putea fi socotită o acţiune de înaltă trădare era făcută sub patronajul lui Maniu, deşi nu s-a putut dovedi că Maniu ar fi în legătură cu întrevederile amintite.

Cu ocazia aceasta a fost arestat tot lotul, s-a umplut subsolul Ministerului de Interne de arestaţi, în luna octombrie am fost transferat la Malmaison, unde a început o altă serie de anchete ce urmărea acţiunile de spionaj, pretinsele acţiuni de spionaj întreprinse de P.N.Ţ., sau exponenţii lui, pe lângă misiunile militare engleză şi americană.

Cu prilejul anchetelor am cunoscut pe cei care se ocupau de noi şi care se numeau tovarăşi procurori; ei nu aparţineau

Siguranţei, ci unui serviciu numit SSI, adică Serviciul Special de Informaţii, care fusese completat cu agenţi sovietici şi cu oameni de încredere, mulţi dintre ei cu şcoală sovietică, crescuţi în instituţiile lui Djerziński şi care anchetau, deci, după metodele sovietice. Erau oameni de o brutalitate deosebită, care îşi exercitau meseria concomitent cu torţionarea celor anchetaţi. Ca sisteme practicate era

bătaia cu cearşaful ud, bătaia cu săculeţ de nisip, atârnarea cu capul în jos, bătaia la tălpi şi manejul. Manejul era o formă de intimidare şi de chinuire ce se practica în felul următor:

Anchetatul era dezbrăcat la piele şi un gealat, cu o figură lombroziană, ce avea în mână un bici, obliga victima să fugă în jurul unei săli mai mari, iar el îl fugărea cu biciul cu care-l plesnea, sau direcţiona sensul alergării tot cu ajutorul biciului.

Bineînţeles că existau şi metode de constrângere civilizate, cum era carcera, pedeapsa cu lipsa de mâncare, pedeapsa cu scoaterea saltelei şi obligarea deţinutului să doarmă pe gratiile de fier, pedeapsa cu claustrarea.

La acest fel de mijloace de presiune se renunţa după două, trei zile şi pe urmă se aplică toată gama de mijloace de care v-am vorbit. Mai existau şi alte sisteme, cum era electrocutarea într-o cameră care avea apă la un nivel de 10

— 15 cm. Şi în care deţinutul, în orice poziţie s-ar fi aflat, suporta

Şocurile de curent, odată cu conectarea unui întrerupător. Am trecut prin toate fazele acestea. Ei voiau să scoată de la mine mărturia participării la o acţiune de spionaj, care era fantezistă. La un moment dat s-a făcut cu mine următoarea experienţă: am fost pus în cătuşe, mână stângă cu piciorul stâng prinse cu o cătuşă şi mână dreaptă la piciorul drept prinse cu altă cătuşă, în această încătuşare poziţia este ghemuită, fără posibilitate de a te mişca şi în scurtă vreme, într-o jumătate de oră, îţi amorţesc toţi muşchii şi simţi nişte dureri atroce, datorită efortului pe care-l face musculatura în extensiune într-o poziţie neobişnuită. Pe poziţia aceasta, dublu încătuşat, am fost aruncat într-o maşină şi dus la o casă conspirativă din Snagov, din Gruiu, care avea o împrejmuire înaltă de 5

M., unde se pătrundea cu consemne, după controale repetate.

Aici am fost introdus pe un coridor lung de câţiva metri, la capătul căruia era un reflector uriaş care îţi proiecta razele în faţă, iar în spatele acestui far era o cameră, prin care se perindau cei chemaţi să mă identifice.

În speţă, în această cameră, prin spatele reflectorului au defilat, spre surprinderea mea, angajaţii feminini ai misiunii americane.

V. A.: Erau cetăţeni români?!

C. C: Nu, erau americani.

V. A.: Cum au fost obligaţi să vină acolo?

C. C.: N-au fost obligaţi deloc, au fost cumpăraţi de KGB

Şi făceau servicii plătite misiunii militare sovietice. Am identificat două doamne, funcţionare la misiunea americană.

Am avut posibilitatea miraculoasă să aduc faptul trădării la cunoştinţa misiunii americane în biroul căruia lucrau cele două americane. Pe vremea aceea acţiunile operative ale

KGB-ului erau deosebit de fructuoase şi pe lângă o armată întreagă de informatori şi colaboraţionişti, recrutaţi din mediul românesc, KGB-ul a reuşit să se infiltreze şi în misiunile militare aliate, respectiv americană şi britanică.

Atestările acestor funcţionari, bineînţeles că le erau foarte utile. Ei spuneau de câte ori m-au văzut vorbind cu

Schuyller, cu ceilalţi ofiţeri, care făceau parte din misiunea militară, misiune care, cum am spus, avea şi reprezentanţi civili. Era Burton Berry, care era şeful misiunii civile şi o mulţime de slujbaşi, pe care-i cunoşteam. Păstram tot timpul legătura cu ei şi-i informam, în interesul ţării, ca să ne apere de exagerările şi abuzurile pe care le făceau armata de ocupaţie şi misiunea militară sovietică. După ce una dintre funcţionarele misiunii civile americane a atestat prezenţa şi

Activitatea mea condamnabilă, de la misiunea americană, mai trebuia stabilit cuprinsul discuţiilor pe care le-am avut cu

Schuyller. Schuyller era general, şeful misiunii. Eu am negat.

Ele nu aveau cunoştinţă decât de prezenţa mea acolo, fără să fi înregistrat conţinutul convorbirilor. S-a încercat asupra mea o presiune ameninţătoare şi după ce m-am încăpăţânat să spun că nimic nu este adevărat din tot ce spune persoana din spatele reflectorului, pe care eu n-o vedeam, dar a cărei voce o recunoscusem, am fost pus din nou în cătuşe, dus pe marginea lacului Snagov şi ameninţat cu pistolul în mână că, dacă nu declar imediat tot ceea ce am vorbit cu Schuyller, voi fi împuşcat şi aruncat în lac. Din cauza tensiunii teribile – bineînţeles că aceste ameninţări erau însoţite şi de lovituri cu cizma ş.am.d., eu eram în poziţie cocoşată, aruncat jos la marginea laculuiam izbucnit într-un hohot de râs. Reacţia mea i-a surprins, probabil, şi-au închipuit c-am înnebunit.

„Ce-i cu tine, bă?"-s-au răstit la mine. Nu vă pot reproduce limbajul care se utiliza, în care numele sfinţilor şi al părinţilor erau foarte des invocate, cu cele mai năstruşnice injurii şi sudălmi, care nu

erau obişnuite nici măcar la mahala. „De ce râzi?” – şi atunci am avut un reflex de seninătate şi le-am explicat: „Cum vă puteţi închipui că eu am să cred că o să mă aruncaţi în lac cu cătuşele Serviciului Special de Informaţii?

Sau mă credeţi idiot, sau nu vă daţi seama de ceea ce reprezintă ameninţarea voastră? Asasinatele se fac mai discret şi nu de maniera aceasta: de altfel, nu cred că o să mă asasinaţi înainte de proces”. După ce mi-au trântit câteva înjurături de mamă şi câteva cizme în cap şi în burtă, m-au încărcat din nou în maşină şi m-au transportat la Malmaison. Acolo s-au încercat împotriva mea toate metodele de torţionare pe care le-am menţionat. Am avut o mare satisfacţie, când mi-am pus în gând să refuz să mă pretez la manejul pe care îl impuneau ei. Cu toate loviturile de gârbaci, de bici, cu care m-au plesnit, am refuzat să mă mişc din loc, până când bruta, care conducea operaţiile, a obosit. E adevărat, am rămas cu spatele marcat de urmele biciului; ele s-au vindecat după câteva săptămâni, dar nu total. Şi acum se mai păstrează urmele. Am nişte semne interesante de pe urma puşcăriei; am semnele unor cătuşe pe picioare, cătuşele mi-au intrat în carne şi rănile s-au vindecat după ani de zile, dar se păstrează încă sechelele. Am nişte diagonale pe spate, urmele mai adânci ale plesniturilor de bici. După ce a obosit călăul, m-au lăsat prăbuşit jos, unde am dormit pe ciment, până a doua zi dimineaţă, când m-au ridicat gardienii de serviciu. Am această satisfacţie că voinţa

Mea a fost mai puternică decât brutalitatea lor.

V. A.: Vreau să facem o paranteză, domnule preşedinte.

Care erau dimensiunile dumneavoastră în perioada aceea, căci am auzit că în tinereţe eraţi un atlet?

C. C.: „Da, aveam o factură atletică, cântăream o sută patrusprezece kg.

V. A.: Când aţi fost arestat?

C. C.: Da. Fusesem campion la haltere, în timpul doctoratului, la Clubul Sportiv Universitar. Eram o masă de muşchi la ora aceea, dar muşchii s-au topit, aşa că rămăsese dan mine, la ieşirea din puşcărie, doar 51 kg.

V. A.: 51?!

C. C.: Da, am pierdut mai mult de jumătate, contrazicând legea lui Arhimede, deşi nu eram scufundat în apă.

V. A.: Mai fac încă o paranteză, în zilele acestea, când discutăm

despre anii dumneavoastră de închisoare, se dezbate în Parlament Legea siguranţei statului…

C. C.: Da, este îngrozitor…

V. A.: Da, cu această lege am impresia că oricine poate.

Să fie condamnat, inclusiv cei de la FSN, că şi ei întreţin relaţii cu diverse ambasade…

C. C.: Nu este o inovaţie, chiar Gheorghe Gheorghiu-Dej a adus o lege, care era faimosul articol 193. Vechiul Cod Penal a fost înlocuit cu acest articol 193, ce avea titlul de „crimă:

Împotriva clasei muncitoare şi a reformei sociale". Cred că textul din legea SRI-ului este copiat din acel text. Această dispoziţie, art. 193, a fost scos din vigoare, la aşa-zisa normalizare din 1965. Iar toate condamnările făcute pe baza acestei legi au fost anulate. Cred că nici Gheorghe Gheorghiu-Dej, nici Ceauşescu, n-ar fi avut curajul să vină în faţa

Parlamentului şi a opiniei publice cu o lege aşa năstruşnică, ca legea securităţii şi a SRI-ului.

V. A.: Dacă această lege va fi votată – şi presupun că va fi votată, având în vedere majoritatea FSN-istă – cred că orice om politic, inclusiv din formaţia guvernamentală…

C. C.: Dar nu numai orice om politic, orice cetăţean al

României poate fi cu uşurinţă arestat, orice formaţie ar putea fi desfiinţată, orice manifestaţie interzisă, orice ziar suspendat, orice casă percheziţionată, fără nicio justificare.

Fiindcă orientarea legii este aşa de labilă, iar dispoziţiile sale aşa de generalizate încât au o elasticitate care cuprinde întreg poporul român. Eu cred, spre deosebire de dumneavoastră, că vor avea bunul simţ să retragă această lege din Parlament, pentru a nu produce scandal în toată

Europa civilizată, care nu a pomenit niciodată o asemenea lege dramatică, ca cea care ni se pregăteşte.

V. A.: „Da, spre deosebire de dumneavoastră, eu sunt mai sceptic, cred că această lege va trece prin Parlament, dar vom

vedea…

C. C.: A, nu mă îndoiesc…

V. A.: Vă gândiţi în perspectivă?

C. C.: Nu mă îndoiesc de maşina de votat a Parlamentului şi de faptul că odată prezentată de guvern, ea va obţine sufragiile

deputaţilor FSN, mă gândesc că, în ultimul moment, o licărire de înţelepciune îi va determina să o retragă, sau cel puţin, să o modifice structural.

V. A.: Atunci să închidem paranteza şi să ne întoarcem la perioada-anchetării dumneavoastră.

C. C.: „În perioada cât am fost la Malmaison, comuniştii nu aveau un personal de mare încredere în toate posturile de răspundere, mai ales în puşcării şi în serviciile organelor represive, aşa s-a făcut că la un moment dat, în timpul unei nopţi, a fost de serviciu o persoană care făcea parte din veche

Siguranţă a statului român. Cu doi ani înainte îi făcusem un serviciu deosebit şi drept recunoştinţă s-a purtat cu mine cu o gratitudine uimitoare, mai cu seamă că îşi periclita astfel propria lui situaţie. Era un agent de siguranţă, un om cinstit, originar din Avrig, de lângă Sibiu, care atunci când era singur de pază. Îmi strecura la ureche anumite informaţii. De la el am aflat că îl am vecin de celulă pe Iuliu Maniu. Într-un moment prielnic, i-am făcut rugămintea de a mă pune în legătură cu

Maniu şi el mi-a făcut promisiunea că în proxima noapte când va fi de serviciu şi va avea certitudinea că nu este supravegheat, îmi va îndeplini dorinţa, într-adevăr, două sau trei zile mai târziu, noaptea, pe la 1 – 2, celula mea s-a deschis discret, am fost luat de respectivul şi am fost dus în celula lui

Maniu. Maniu era culcat în pat, puţin slăbit, cu mintea limpede, moralul foarte ridicat. Prima oară s-a arătat surprins că mă vede, nu surprins de faptul că eram închis, ştia că eram arestat, ci de faptul că am putut pătrunde la el. I-am spus că am un om de încredere, deci putem vorbi fără risc, respectivul agent m-a asigurat că un sfert… de oră pot să vorbesc neconturbat. Cu prilejul acesta Maniu mi-a spus, cam următorul lucru: „ştiu că voi muri în închisoare, voi care veţi supravieţui aveţi grijă să nu lăsaţi să moară partidul şi asiguraţi-i continuitatea, dacă vor fi vremuri care să vă permită acest lucru. Şi nu uita că am obligaţia morală, ca executor testamentar, să aduc în ţară osemintele lui Titulescu. N-am

Putut s-o fac cât am fost liber. Locul lui de înmormântare, ales de el, este dealul Tâmpa, Braşov".

Acestea au fost un fel de legate testamentare, pe care mi le-a lăsat Maniu şi pe care am încercat să le aduc la îndeplinire, în restul

timpului s-a interesat de membrii de partid care sunt arestaţi, de cei care au scăpat de arestare, de oamenii mai apropiaţi de el, dacă ştiu unde se găsesc, de metodele întrebuinţate contra mea; la ora aceea aveam o mică rană la tâmplă stângă. Era urma unei lovituri pe care mi-o dăduse un agent, cred că era rus, pentru că nu vorbea româneşte, decât prin interpret şi care avea o mână ornată cu un inel mare, un ghiul, cum zic golanii, un inel mare de aur şi datorită lui mi-a spintecat arcada. Se vindeca greu, în condiţiile de mizerie, de lipsă totală de igienă. M-a întrebat, bietul Maniu, ce am la tâmplă, nu i-am mai explicat cu amănunte, i-am spus că e o zgârietură fără importanţă. Asta a fost ultima mea întrevedere cu Maniu.

V. A.: în ce an era, în 1947?

C. C: În 1947, octombrie. A urmat procesul din care eu am fost disjuns, când s-a încercat transformarea mea în martor al acuzării. Cu presiuni, cu promisiuni mieroase, făcute de fostul meu coleg, Avram Bunaciu, cu care am fost chiar coleg de facultate şi care mi-a ocupat apartamentul, după arestarea mea. Avram Bunaciu era căsătorit cu fata proprietarului magazinului „Hermes", acum i se zice altfel; este aici, vizavi de biserica Sfântu Gheorghe.

V. A.: Magazinul Bucureşti.

C. C.: Da. Acest proprietar care era foarte bogat, avea o fată cu care s-a însurat Avram Bunaciu. Dar revin. Ei voiau să mă transforme în martor al acuzării şi bineînţeles că am refuzat cu încăpăţânare, drept pentru care m-am ales cu zile de carceră, cu un pic de bătaie, în fiecare dimineaţă mi se trimitea frizerul, care mă bărbierea, mi se dădea cravata, şireturi, mi se atrăgea atenţia că în faţa tribunalului trebuie să spun domiciliul meu de reşedinţă şi nu cum fac de fiecare dată, prevalându-mă de încăpăţânarea de a nu minţi, să declar că domiciliul meu este celula nr. 12 din subsolul Ministerului de Interne. Până la urmă, după ce s-au convins că nu pot fi obligat să spun minciunile pe care le scria Avram Bunaciu pe un bileţel şi mi-l dădea ca să mă ghidez, am fost disjuns din proces şi trimis din nou în puşcărie.

Am fost trimis în depozit la Văcăreşti, de la Văcăreşti am fost expediat *la* Piteşti. Ce să vă tot spun, că este şi păcat de cheltuit atâta bandă, că am vreo 17 transferuri din puşcărie.

Care nu prezintă prea mare importanţă; exceptând partea amuzantă, partea inedită a puşcăriilor, care merită interes, încolo sistemul era acelaşi. Celulă, gardieni proşti şi brutali.

La început se găseau printre ei şi oameni omenoşi, cu timpul însă, cam prin 1949, toţi au fost înlocuiţi cu oameni care urmaseră o şcoală, aici la Bucureşti, li se dăduseră grade militare, salarii mari şi deveniseră oameni devotaţi regimului.

Gardienii de dinainte de 1949, o moştenire *a* vechiului regim, erau oameni cu oarecare doză de omenie, tratabili, bineînţeles gata să facă servicii. Cu ajutorul lor, contra unei bune remuneraţii, puteam ţine legătura cu familia, prin biletele scoase de ei clandestin la schimbările de serviciu.

De aici încolo puşcăria mea s-a desfăşurat cam pe următorul itinerariu: Ministerul de Interne, închisoarea Piteşti.

Jilava, Ministerul de Interne, Calea Plevnei, adică Malmaison.

Uranus, din nou Piteşti, pe urmă Craiova, de la Craiova la

Ministerul de Interne, lagărul din Midia, de la Canal, Gherla.

Am trecut şi prin Ghencea. Un singur sejur agreabil, de care mi-aduc aminte cu mare plăcere, trimiterea la muncă forţată în două colonii, colonii de muncă agricolă.

La ora când am ajuns eu în colonie, eram complet deshidratat, complet lipsit de respectarea oricăror principii nutritive şi de vitamine şi eram într-un neclescris hal de slăbiciune. La colonia de muncă penitenciară Bragadiru a fost foarte agreabil. Era în plin sezon de recoltat a legumelor şi acolo am avut la îndemână, neplafonate, roşii, castraveţi, morcovi, ba am fost dus, de câteva ori, spre toamnă, şi la recoltarea strugurilor. Vă închipuiţi că am acumulat o doză de vitamine şi de rezistenţă pentru mult timp. De acolo am fost transferat la colonia Popeşti-Leordeni, unde întreprinderea pentru îmbunătăţiri funciare executa un sistem de irigaţii, care presupunea bazine din pământ, canale de irigaţie, ţevi de beton turnate şi de acolo am fost ridicat şi dus din nou la Ministerul de Interne.

Am fost trimis în judecată de vreo trei ori. Fără niciun fel de bază, sau de învinuiri penale concrete: trebuia să mi se găsească un motiv de condamnare şi după ce am fost disjuns din primul proces, mi s-a înscenat un al doilea proces, care nu avea nicio contingenţă cu mine. S-au găsit nişte hârtii, pe care le semnasem în calitate de secretar general adjunct şi care nu aveau niqo legătură cu obiectul procesului. Am fost disjuns din nou. Între timp s-a inventat acel faimos articol

193, care făcea posibilă condamnarea oricărui ins din ţara românească, pentru crima de înaltă trădare a clasei

muncitoare şi acţiuni grave împotriva reformelor sociale. Am fost încadrat acolo şi condamnat la muncă silnică pe viaţă.

Înainte de a ajunge la condamnare, cum spuneam, am fost plimbat prin mai multe puşcării, şi, mai ales, dese deplasări la Jilava. care era, pe vremea aceea, un fel de depozit de tranzit al deţinuţilor; prin numărul lor imens deţinuţii nu mai aveau loc prin subsolurile puşcăriilor de anchetă.

În momentul când se umplea şi devenea supraaglomerată închisoarea din subsolul Ministerului de Interne sau cea de la Uranus, sau cea din Calea Rahovei, precum şi toate f închisorile încropite pe lângă casele de anchetă ale securităţii, deţinuţii erau depozitaţi provizoriu la Jilava. Puşcăria din Jilava are două sectoare, celularul şi rotonda; rotonda are 12 celule

Iar celularul 30 de celule, în sistem aliniat.

Puşcăria Jilava este sub pământ, clădită pentru a fi un fort j; de apărare a Bucureştiului.

„V. A.: Clădită după războiul de independenţă.

C. C.: Construită pe vremea lui Carol I, dar acum era utilizată ca închisoare. Celulele aveau aproximativ 30 m^2.

Erau mobilate cu priciuri, schelete de lemn, pe care se puneau rogojini.

Rogojinile se distrugeau cu timpul şi rămânea un fel de rumeguş. Fiecare deţinut avea dreptul la o pătură, reformată de la armată, care de multe ori era transparentă; bineînţeles că se-dormea îmbrăcat.

Într-o asemenea celulă, care avea priciuri cu etaj, pe trei nivele, cei proaspăt aduşi dormeau direct pe ciment, sub parterul priciului. Cu timpul se putea urca la parterul priciului şi în cele din urmă ajungeai în situaţia mai avantajoasă de la etajulântâi.

Mulţimea deţinuţilor făcea insuficientă capacitatea de cazare. Într-o asemenea celulă se îngrămădeau – cu aproximaţie – 80 până la 100 de persoane.

Locul pe prici era foarte parcimonios reglementat şi se rezuma la cam 30 cm. În momentul când toţi deţinuţii erau culcaţi, nu se puteau întoarce de pe o parte pe alta, fiind plasaţi ca nişte stridii într-o cutie, unul lângă altul, aşa că întoarcerea, de pe o parte pe alta, se făcea la-c-6 mandă pentru toţi ocupanţii priciului respectiv. Cei mai dezavantajaţi erau cei care trebuiau să doarmă pe ciment,

aşteptându-şi rândul pentru nivelul de la parter al priciului. Sigur că nu era nicio condiţie igienică; pentru necesităţi erau nişte bidoane uriaşe, care se numeau tinete, mai era un butoi cu apă al cărui conţinut se împrospăta în fiecare zi, apă care era insuficientă.

Exista un fel de plimbare care în realitate era un drum până la nişte closete în aer liber, situate deasupra puşcăriei, puşcăria – cum v-am spus – era un fort săpat în pământ.

Regimul era foarte dur, mâncarea de proastă calitate şi tratamentul gardienilor era violent.

După ce erai adus la Jilava, erai dezbrăcat în pielea goală, intrai în pielea goală în celulă şi rând pe rând ţi se aruncau hainele după ce erau percheziţionate de gardieni. De obicei, pentru a imprima disciplină între locatarii puşcăriei, după ce deţinutul era dezbrăcat în pielea goală, în drum spre celulă, trecea printre două rânduri de gardieni înarmaţi cu bastoane careţi aplicau zeci de lovituri.

În celulă, unul dintre deţinuţi, care îndeplinea rolul de şef de celulă, te întreba de identitate şi-ţi găsea un loc undeva pe ciment. Hârdăul cu apă şi bidonul de fecale era transportat deasupra, pe scări, de către deţinuţi, cărora le venea rândul de serviciu cam la două săptămâni. Transportul tinetelor-pe scările care duceau deasupra puşcăriei era chinuitor, îmi amintesc că după ce am ajuns prima dată la Jilava şi-a făcut intrarea în celulă un om care semăna foarte bine cu scheletele din muzeele de anatomie; nu auzea prea bine. era foarte bătrân şi întrebat de şeful celulei câţi ani are, a răspuns foarte senin că peste 10 zile împlineşte 100 de ani. Era un fost general, arestat de curând, pentru că în 1919 scrisese o broşură cu titlul

„Nistru, fluviu românesc” şi acum suporta consecinţele acestei opere istorice.

V. A.: O scrisese cu treizeci şi ceva de ani în urmă! Cine era generalul centenar?

C. C: N-a apucat, era generalul Zadic, armean de origine.

V. A.: Care a intrat la Chişinău, călare pe un cal alb.

C. C.: Exact. Ne-a spus că a comandat armata care a eliberat Chişinăul. Acest general nu a apucat să împlinească suta de ani, fiindcă a murit cu două zile înainte.

Veneau deţinuţii de toate categoriile. Mulţi muncitori.

Mi-aduc aminte că a intrat odată un grup de vreo 30 de muncitori de la Malaxa, care îşi făcuseră o organizaţie regalistă, numită

„Regele Minai”. Regele Minai fusese expulzat, după ce abdicase. Au apărut o serie întreagă de figuri interesante. Au fost condamnaţi la pedepse grele.

Condiţiile erau imposibile din punct de vedere al igienei.

Nu aveai condiţii de spălat, nu funcţiona nicio baie (în întregime). Când se întorceau deţinuţii de la plimbare, aveau grijă să-şi umple gamela cu apă, căci ea trebuia să le servească pentru spălatul rufelor se spălau cămăşile şi indispensabilii

Într-o gamelă cu apă, aşa cum dădea Dumnezeu.

V. A.: Vreau să facem o paranteză şi să vă întreb dacă

„Asociaţia foştilor deţinuţi politici” sau, de exemplu, partidul dumneavoastră ştie câţi martiri a dat? Care a fost numărul deţinuţilor politici din România comunistă?

C. C.: O statistică exactă, generală, nu se poate face. Din informaţiile pe care le-am colectat de la organizaţiile noastre s-a putut stabili numărul aproximativ al deţinuţilor, care au fost arestaţi după dizolvarea partidului: 282.000…

V. A.: Formidabil!

C. C.: Din aceştia 2/3 s-au prăpădit în închisori, în lagăre, cu mine, în câmpuri de concentrare…

V. A.: Două sute de mii de oameni.

C. C.: 190.000, am apreciat noi numărul morţilor în închisoare. De altfel în închisoare s-au prăpădit Mihalache şi Iuliu Mnaiu, aproape toţi fruntaşii partidului nostru. Datorită acestei împrejurări am rămas doar eu din vechea conducere, cel mai mare în grad. Toţi ceilalţi membri ai delegaţiei permanente, ai biroului de conducere, au murit în închisori.

V. A.: Şi o altă întrebare. Comparativ cu celelalte ţări comuniste din est, românii au avut mai mulţi arestaţi şi condamnaţi politic?

C. C: Proporţional, sigur că da. Dacă se face raportul la populaţie, cred că fost cel mai mare număr de deţinuţi din întreaga sferă de influenţă sovietică.

V. A.: Cum explicaţi acest număr?

C. C.: Datorită excesului de zel cu care instituţia represivă românească a căutat cu orice preţ să-şi depăşească patronul.

Ea a transformat închisorile comuniste în nişte locuri de groază. Am stat, în numeroase rânduri, în aceeaşi celulă, cu foşti puşcăriaşi din Uniunea Sovietică şi am aflat de la ei aceasta.

V. A.: Au fost transferaţi în România?

C. C.: Nu, au făcut închisoare acolo, au fost eliberaţi de către ruşi, dar românii i-au arestat din nou şi i-au menţinut în puşcărie, deşi beneficiau de un decret de graţiere rusesc.

Aceştia istoriseau care era regimul penitenciarelor şi al lagărelor de muncă, al minelor cu deţinuţi din URSS. Din relatările lor rezultă că ruşii erau mult mai blânzi în aplicarea pedepselor. Şi faptul că oamenii se reintegrau în societate, fără niciun fel de discriminare, era, faţă de situaţia din

România, altceva, în al doilea rând, mulţimea deţinuţilor politici, pentru că la un moment dat Uniunea Sovietică avea peste zece milioane de deţinuţi, făcea imposibilă aplicarea

Unor măsuri corective, foarte dure, de aceea eu consider că regimul care s-a aplicat în închisorile din România, în special regimul de reeducare de la Piteşti, Gherla, Ocnele Mari.

Râmnicu Sărat şi din alte locuri e tot ce poate fi mai excesiv şi mai oribil în istoria penitenciarelor. La Râmnicu Sărat am făcut ultima parte a puşcăriei.

V. A.: Acolo a murit Mihalache!

C. C: Da… Puşcărie monocelulară, fiecare deţinut fiind singur în celiilă, nu avea deloc lumină naturală; iluminarea era asigurată de un bec de 15 w, iar în timpul iernii nu se făcea încălzirea celulei. E adevărat că fiind foarte veche şi clădită din două rânduri şi jumătate de cărămizi, nu se simţea nicio deosebire între vară şi iarnă; era aceeaşi temperatură rece şi întuneric.

Ferestruica celulei era în permanenţă oblonită pe dinafară ca să nu se poată vedea cerul. De altfel geamul era şi de neatins la înălţimea la care era situat. Era o interdicţie absolută de a face uz de pat, în afară de cele opt ore, care erau destinate somnului, în timpul zilei trebuia să stai în picioare, sau să stai pe tinetă.

Deci nu aveai dreptul să te aşezi pe pat, nu aveai cu cine să vorbeşti, în ultimii opt ani nu am rostit nici măcar un singur cuvânt şi la ieşirea din închisoare uitasem să vorbesc.

Mi-a trebuit o perioadă de readaptare de câteva luni până mi-am redobândit graiul. Efectiv nu am spus niciun cuvânt în tot timpul ăsta. Între timp mai interveneau pedepse, izolări…

V. A.: înjurături…

C. C.: înjurături mai puţin, fiindcă garda de la

Râmnicu-Sărat, gardienii care ne păzeau nu erau români, vorbeau o limbă stranie, asiatică, nu erau nici slavi, erau un fel de kirghizi, turkmeni, n-am putut să definesc niciodată limba pe care o vorbeau. Nu cunoşteau şi nu pricepeau limba română.

V. A.: Adică erau sovietici?

C. C.: Nu, erau îmbrăcaţi în uniformă românească, dar nu ştiau românește. Aveam aproximativ 80 de gardieni, care operau în 4 schimburi, iar numărul ofiţerilor era dublu; făceau şcoală. Râmnicu Sărat era nu numai cea mai dură puşcărie, dar era şi un fel de puşcărie experimentală, liceu de aplicaţie pentru viitoarele cadre ale puşcăriilor. Aceştia erau români, dar gardienii erau de un neam străin, nişte brute, care nu ştiau cu cine au de-a face. Nu ştiu ce idei aveau despre noi, dar, probabil, pentru ei eram doar nişte cifre şi pentru menţinerea ordinii aplicau ca metodă de disciplinare a

Deţinuţilor bătaia. Intrau în celulă, 5 – 6 gardieni gealaţi din aceştia înarmaţi cu bastoanele şi băteau pe toţi deţinuţii, pe rând, fără nicio justificare până când cădeam jos.

Toţi deţinuţii, indiferent de vârstă şi de starea sănătăţii erau bătuţi metodic. Regimul acesta nu l-a ocolit nici pe

Mihalache, care avea vârstă de 82 de ani şi nu a fost scutit de bătaie nici Pogoneanu, fostul director din Ministerul de

Externe, care, paralizat pe jumătate, nu putea sta în picioare, stătea permanent în pat şi era bătut în pat, culcat.

V. A.: Cred că ar fi momentul să-l evocaţi pe Mihalache despre care am aflat că a avut o comportare extraordinară.

Informaţia o deţin chiar de la unul dintre cei care au lucrat în conducerea penitenciarelor românești din anii aceia.

C. C.: Da, Ion Mihalache a stat multă vreme în celula de deasupra celulei mele. O perioadă de timp, cam în deceniul cinci, pe la început, puteam să comunic printr-un fel de alfabet

Morse cu el.

El cunoştea un singur alfabet de bătăi în perete, fiecare literă reprezenta o bătaie în plus. A, o bătaie, B două, vă închipuiţi că la Z erau 24 de bătăi, un sistem de comunicat foarte dificil. Era singurul pe care-l pricepea şi am reuşit să schimb cu el câteva fraze şi să îi răspund după un efort de o jumătate de zi. „Niculina e sănătoasă”. Era vorba de soţia lui.

Şi a priceput, exista un semnal de întrerupere a comunicaţiei şi

altul de OK. După aceea, slăbindu-i auzul, nu s-a mai putut ţine legătura cu el. Protestele le făcea cu o voce foarte sonoră, exact în momentul schimbării de gardă, când, datorită mişcării celulele scăpau de sub supraveghere. Atunci venea în dreptul uşii şi, cu o voce puternică, protesta. Din protestele acestea s-a aflat că patriarhul Justin Marina a fost la el în celulă, încercând să-l convingă să dea o declaraţie de blamare a lui

Maniu.

Am auzit din celula mea cum a strigat: „A fost nenorocitul de patriarh Justin Marina la mine, ca să mă convingă să mă desolidarizez de Maniu. L-am dat afară".

Urma deschiderea celulei, bătaia-administrată de gealat şi totul reintra în linişte şi în normal, încă o dată a protestat, de data aceasta vizitatorul care a încercat să-l convingă pe

Mihalache să dea o declaraţie salvatoare pentru el a fost

Ghelmegeanu. Refuzul şi strigătele lui au fost imediat potolite prin bătaia administrată de gardieni.

A avut o comportare foarte demnă, până în ultimul moment al vieţii, în ultima fază nu se mai putea mişca, decât cu foarte mare greutate, după aceea a paralizat şi, în scurtă

Vreme, s-a prăpădit.

V. A.: Domnule Coposu, nu credeţi că ar fi momentul să evocaţi figura acestui mare om politic al partidului dumneavoastră fiindcă pe cea a lui Iuliu Maniu aţi făcut-o?

C. C.: N-am prea făcut-o, am atins numai o schiţă de portret. Eu aveam pregătită o carte care mi-a fost confiscată la arestarea mea, cu un fel de portrete ale fruntaşilor P.N.J.

V. A.: Şi n-aţi încercat s-o recuperaţi?

C. C.: „De unde?

V. A.: Domnul Brucan şi-a recuperat dosarul de la

Securitate, dumneavoastră n-aţi reuşit să vă recuperaţi manuscrisul?

C. C.: Eu am încercat, în repetate rânduri, să obţin măcar ceva din lucrările care mi-au fost confiscate la arestare, în '47.

Mi s-a răspuns în scris că manuscrisele care mi-au fost confiscate au fost arse, având un caracter reacţionar. O carte, care era o biografie romanţată, a lui Maniu, intitulată Istoria unui tribun, ar putea fi eventual refăcută, dar o carte cu portrete ale fruntaşilor noştri

este de neînlocuit. Un manuscris pe care îl regret şi care m-a costat vreo doi ani de muncă şi de cercetări prin arhivele Ardealului, avea drept subiect luptele naţionale ale românilor din Transilvania, înainte de Supplex libellus valachorum. E o perioadă absolut neatacată de cercetătorii noştri, asupra căreia există foarte puţine documente.

Reuşind să culeg de prin arhivele episcopiilor, ale oraşelor mai vechi, ale primăriilor şi din arhive particulare anumite mărturii privind activitatea pe plan naţional a unor intelectuali români ca şi relatări despre anumite răzmeriţe săteşti împotriva stăpânirii austro-maghiare, le-am conspectat cu grijă şi am încropit din ele o modestă schemă a activităţii patriotice a românilor din secolul al XVIII-lea. După cum ştiţi, epoca aceea era complet lipsită de istorie. Istoria noastră documentară din Transilvania începe cam cu Supplex libellus valachorum. Era un manuscris pentru care mi-am exprimat, în diverse rânduri, regretul deosebit, fiindcă încorpora în el nu numai doi ani de muncă asiduă şi nenumărate deplasări pe la arhive, dar umplea un gol. Mi s-a răspuns că, fiind un material reacţionar, a fost ars.

V.A.: Credeţi că aşa a fost?

C. C.: Da, aşa cred. Am convingerea că la ora aceea nu se punea niciun preţ pe trecutul nostru istoric.

V. A.: Ca şi acum, în anumite privinţe.

C. C.: în faza din urmă, mă refer la epoca de după 1965.

Mi s-au ridicat, cu ocazia percheziţiilor, un mare număr de hârţoage; cred că mi s-a confiscat un sfert de vagon de hârtii.

Sunt convins că acestea nu sunt distruse/ fiindcă am avut proba evidentă a existenţei acestui material, din faptul că în anumite monografii istorice sunt reproduse texte din însemnările mele, care sunt complet necunoscute altor persoane. Nu le ştia nimeni şi odată ce au fost reproduse, iar cum în subsolul paginii se fac trimiteri la un număr de inventar din Arhivele

Statului, înseamnă că au fost selecţionate, cel puţin parţial păstrate. Sunt convins că în prima fază a puşcăriei, când şi personalul închisorilor şi al instituţiilor de anchetă judiciare erau de foarte proastă calitate, s-a procedat la distrugerea actelor găsite. Aşa se explică faptul că nici arhiva confiscată de la Maniu, de la Ghiţă Pop. Fostul secretar general, de la profesorul Hudiţă şi de la doctorul Virgil Şolpmon, ca şi arhiva confiscată de la mine n-au mai apărut nicăieri şi probabil au fost distruse, incendiate, în ultima vreme s-a renunţat la

acest sistem, probabil şi-au dat seama şi ei că aceste hârtii, aceste documente…

V. A.: Pot reconstitui o istorie!

C. C.: Da, pot fi utilizate chiar de către cercetătorii lor istorici, în sfârşit, să revin la defilarea mea prin închisori. De la Jilava am fost trimis la Craiova. Acolo am trecut printr-o experienţă interesantă, am fost zidit în celulă.

Comandantul puşcăriei era un fost muncitor, de inteligenţă foarte redusă, care era însă foarte devotat slujitor al partidului şi un executor zelos al ordinelor primite. La un moment dat, d-upă ce am fost transferat împreună cu profesorul Ion Hudiţă la închisoarea din Craiova, directorul respectiv a primit ordin de a proceda la strictă izolare a lui

Ion Hudiţă şi a lui Corneliu Coposu. Cum s-a gândit el să ne izoleze strict?! A condamnat uşa. Uşile de la închisoarea din

Craiova aveau o vizetă mare, prin care se putea introduce gamela cu mâncare şi se putea scoate tineta, un fel de vas de lut, de dimensiuni reduse, care era întrebuinţat pentru necesităţile fizice. Am rămas zidit în celulă vreme de opt luni de zile, lucru care era foarte confortabil, fiindcă scăpasem de percheziţiile frecvente ale gardienilor, care erau foarte neplăcute, fiind foarte amănunţite. Umblau să confişte sârme, cuie, ace. Cum nu existau de multă vreme creioane, hârtii, fiecare deţinut îşi făcea o mică zestre de scule indispensabile.

De exemplu smulgeam smocuri din măturile cu care se făcea curăţenie şi le transformam în ace de cusut. Destrămam saltelele şi cearşafurile şi cu firele respective, împreună cu

Acele făcute din paie de mătură, puteam coase. Am avut o cămaşă întreagă lucrată cu aceste ace. Erau ascuţite pe piatră şi la un capăt li se făcea cu o sârmă foarte subţire o mică gaură, prin care se introducea firul. Acele nu rezistau mai mult de jumătate de oră de întrebuinţare. Cu timpul gaura, datorită tragerii firului, slăbea, se deteriorara. Dacă aveai o rezervă de câteva ace, se putea coase foarte frumos cu acest sistem.

V. A.: în toţi aceşti ani aţi auzit vreodată de prezenţa vreunei delegaţii internaţionale interesată de condiţiile dumneavoastră de detenţie?

C. C.: în timpul acestor opt luni de zile nu ne-a vizitat nimeni. După acest interval s-a înregistrat la penitenciar vizita generalului

Sepeanu, care fusese ofiţer activ în vechea armată română şi având ascendenţi evrei în familie a fost dat afară din vechea armată. Ca urmare, în timpul războiului, s-a înregimentat în PCR, iar după 23 august şi-a revendicat drepturile ce decurgeau din persecuţia pe care a suferit-o. A

Fost încadrat imediat în Securitate. J s-au dat drept atribuţii supravegherea populaţiei evreieşti, în această calitate era un fel de suveran pe darurile şi ajutoarele trimise evreilor din ţară de către Joint. Acolo se pare că a făcut ceva matrapazlâcuri, în orice caz a fost schimbat, a fost transferat din Securitate în

Miliţie şi a ajuns un fel de inspector principal al gardienilor de puşcărie.

La un moment dat a făcut o vizită închisorii din Craiova.

Probabil că avea unele informaţii privind existenţa unor fruntaşi naţional-ţărănişti acolo şi întrebând de soarta noastră a fost adus în faţa celulelor zidite. Am auzit prin zid scandalul pe care l-a făcut, calificându-l pe directorul puşcăriei de dobitoc, de cretin. dându-i ordin ca imediat să desfacă zidul.

A intrat în celulă, îl cunoşteam. Tatăl lui activase în PNŢ şi

Mihalache îl făcuse chiar primar al sectorului de negru, sau ajutor de primar. A început cu mine o convorbire în limba franceză, întrebându-mă ce s-a întâmplat. „De unde să ştiu, am fost zidit în celulă”. „Vai de mine, dar ăştia sunt nişte cretini inimaginabili, închipuie-ţi că aşa au înţeles să execute ordinul de izolare severă”, în momentul acela am fost scoşi şi am beneficiat de plimbarea zilnică prin curtea închisorii, de un sfert de oră. Trebuie să spun însă că am regretat această scoatere din colivie, pentru că în timpul celor 8 luni de zile cât am fost izolat eram ferit de percheziţii şi puteam opera toată ziua în voie, puteam sta toată ziua în pat, nu eram plictisit de nimeni şi am reuşit, aidoma contelui de Monte

Cristo, după ce am desprins un colţar de fier dintr-o fereastră

Şi l-am ascuţit cu ajutorul cărămizilor din zid, să pătrund un zid lat de două cărămizi, în timp de vreo lună şi jumătate, făcând o gaură care corespundea în celula profesorului Hudiţă.

Era un lucru extraordinar; unul la un capăt al găurii, celălalt la al doilea capăt. Stăteam ceasuri întregi de vorbă, discutând şi făcând proiecte de viitor, fapt care în condiţii obişnuite nu se putea întâmpla. După ce am fost des-ziditi, această gaură prin zid, făcută cu mult efort,

vreme îndelungată, a fost descoperită imediat şi astfel am pierdut avantajul deosebit de a comunica cu vecinul de celulă. A fost o perioadă care are şi un epilog oarecum inedit. Generalul Sepeanu a dat ordin să fim duşi imediat la baie; nu ne spălasem de opt luni de zile. Am stat sub un duş cald vreme de un sfert de oră, după care am ieşit din piele, ni s-a desprins întreaga piele, cum s-ar desprinde pielea de pe un şarpe. Am scos de pe picioare ciorapi întregi de piele şi a rămas în urma duşului o piele roz, foarte subţire, de o culoare asemănătoare cu a noilor născuţi.

Sigur că baia asta s-a-soldat cu o pneumonie; am făcut amândoi pneumonie, în condiţiile de puşcărie, neavând amândoi decât zeghea de ocnaşi, deposedaţi fiind de carcasa groasă de piele nespălată luni de zile, am fost expuşi imediat la îmbolnăvire. Aceasta *a* fost consecinţa celor 8 luni de zile în care nu ne-am spălat.

V. A.: Vreau să vă spun că am cunoscut mulţi oameni politici care au făcut puşcărie în anii regimului comunist. Pe cei mai mulţi i-am cunoscut în timpul regimului Ceauşescu, pe alţii acum, după decembrie 1989, şi am observat la ei, ca de altfel şi la oamenii din exilul românesc, o anumită suspiciune. Se pare că Securitatea a acţionat din plin şi în puşcării, reuşind să dezbine pe deţinuţi. Văd şi acum că sunt resentimente între oameni care au pătimit împreună…

C. C.: Acesta este un fenomen carele poate întâlni numai la cei care au făcut puşcărie în comun, în momentul când eşti izolat, când eşti singur…

V. A.: Evident lucrurile se schimbă. Dar foarte mulţi au într-adevăr ce să-şi reproşeze? auzi deseori că ăla a fost un torţionar, că ăla a fost un turnător.

C. C.: E un fenomen foarte curios. Eu am făcut puşcărie lungă. Am făcut o constatare nu tocmai îmbucurătoare pentru intelectualii noştri. Aşa-zişii turnători de puşcărie – adică oameni care stăteau la dispoziţia gardienilor şi a personalului puşcăriei, în special la îndemâna securistului puşcăriei – erau aproape toţi recrutaţi dintre intelectuali. Se putea avea încredere în deţinuţii de drept comun, în borfaşi, în hoţi, în

Criminali, care nu trădau niciodată. La deţinuţii de drept comun este o lege nescrisă, are îndreptăţeşte sancţionarea imediată, chiar prin înjunghiere, a turnătorilor. Printre ei nu existau turnători, în schimb la „politici” nu se ducea lipsă de turnători recrutaţi dintre

intelectuali. Am avut ca turnători descoperiţi pe un fost prefect legionar, pe un preot cu grad de iconom stavrofor, oameni cu anumite studii, chiar oameni politici se pretau la a se transforma în informatori ai organelor represive din închisoare în schimbul unui polonic de mâncare.

Foamea a făcut ravagii extraordinare, îmi aduc aminte de şocul pe care l-am suferit în contact cu foştii demnitari ai regimului

Antonescu cu care am stat o perioadă, împreună, la Văcăreşti.

Ei erau aduşi pentru judecarea recursului, eu eram în depozit între două trimiteri în judecată. Doi foşti miniştri, cu gradul cel mai înalt în armată, generali, condamnaţi în procesul guvernului Antonescu, erau aduşi pentru recurs. Având o situaţie definitivată, care le dădea calitatea de deţinuţi condamnaţi, ei aveau dreptul să primească un pachet de 5 kg.

Lunar, în timp ce eu fiind în cercetări nu aveam acest drept.

Ingeniozitatea deţinuţilor reuşise să aranjeze un duş, bineînţeles clandestin, confecţionat dintr-o pâlnie de stropitoare pe care o sudaseră cu o ţeavă, mă rog; erau mari meşteşugari. Instalaţia permitea să te speli cu apă rece, să faci eventual duşuri zilnice. Era o inovaţie, de care ne bucuram aproape toţi.

Aceşti doi generali, mergeau pe rând la duş, dar în timp ce unul se dusă, celălalt, cu discreţie, îşi scotea pachetul cu mâncare de sub boarfele proprii (deţinuţii aveau dreptul să primească în pachet zahăr, biscuiţii cei mai ieftini, marmeladă şi alte câteva alimente primare) şi cu repezeală culegea vreo trei, patru cuburi de zahăr pe care le mânca, apoi îşi aranja la loc geamantanul şi aştepta sosirea camaradului. La rândul lui şi acesta proceda la fel în lipsa celuilalt. La început eu trăsesem concluzia că uite, dom'le, el are de abia 5 kg. De alimente şi îşi permite luxul să-şi servească colegul, din puţinul pe care-l primeşte. Cu timpul însă, spre surprinderea şi indignarea mea, am constatat că-n lipsa camaradului, generalul respectiv fura din pachetul celuilalt; era un furt reciproc! Atunci m-am gândit că oamenii ăştia, care au condus ţara, care s-aufridicat pe vârful ierarhiei sociale, se pretează la asemenea gesturi care dovedesc meschinărie şi lipsă de stăpânire. Când am făcut constatarea aceasta am fost foarte demoralizat, cu timpul însă, în cursul îndelungatei puşcării, pe care am suportat-o, am văzut lucruri şi mai îngrozitoare.

Am văzut în primul rând la ce degradare poate duce o foame

prelungită. Oameni care, dacă n-ar fi făcut puşcărie, ar fi rămas în memoria opiniei publice ca nişte caractere, ca nişte oameni de ţinută, şi-au degradat în închisoare demnitatea în asemenea măsură încât au rămas în amintirea tuturor ca nişte figuri deplorabile, care au dezonorat societatea în fruntea căreia s-au situat. Nu e bine să pomeneşti de nume. Face greşeală acel care condamnă anumite manifestări, pentru că omul are şi el, ca orice fel de material, o rezistenţă limitată.

Există un punct de rupere care pentru unii, ca la metalele mai rezistente, este îndepărtat, pentru alţii este destul de apropiat.

Am văzut, spre uimirea mea, oameni pentru care punctul de rezistenţă era foarte apropiat şi care capitulau la prima încercare mai dură. Concluzia este că e foarte riscant să tragi concluzii şi mai ales este neuman să dai sentinţe asupra comportării oamenilor din puşcărie, într-adevăr foamea a făcut ravagii deosebite. Am văzut oameni degradaţi de maniera de a fura alimente şi trebuie scuzaţi când te gândeşti că o înfometare îndelungată schimbă cu totul modul de comportare al unor oameni care în condiţii normale s-ar fi dovedit din toate punctele de vedere onorabili.

Să revenim la…

V. A.: Vreau să vă mai pun o problemă, într-un fel, în închisorile comuniste din 1950 se afla reprezentată întreaga clasă politică, ca şi înalţi prelaţi din epoca interbelică, dar erau, laolaltă, şi comunişti, ilegalişti comunişti, deci legionari, ţărănişti, liberali, de asemenea slujitori ai diverselor confesiuni: ortodocşi, greco-catolici, catolici, rabini etc. Din cauza mizeriei materiale în care trebuia să convieţuiască această lume s-a ajuns la o omogenizare a ei?

C. C.: Nu. S-a păstrat această lume mai mult în grupuri izolate…

V. A.: Evident, acolo unde se trăia în comun.

C. C.: Sigur, vorbesc de închisorile în comun. Din nefericire, eu nu am stat prea mult în închisorile comune şi traiul în comun, atâta cât am avut parte, nu mi-a lăsat impresii foarte dezagreabile, însă mai cu seamă în ultima perioadă a puşcăriei, în cei 8 ani de zile de izolare, au fost groaznici din toate punctele de vedere. Era un timp pentru care trebuia să cauţi preocupări, să-ţi umpli golul ăsta infernal cu fel de fel de probleme; jinduiam după detenţiunea în comun. Desigur, detenţiunea mea în comun avea dezavantajele ei, dar şi unele avantaje, în puşcăriile în comun se practica sistemul lecţiilor de limbi străine, a

introducerii în literatură, se istoriseau

Romane, se făceau speculaţii filosofice. Au fost deţinuţi de drept comun fără cultură, oameni simpli – muncitori, ţărani – care au învăţat atâta filosofic încât bietul profesor Ioan

Petrovici, spunea în glumă, dar nu fără oarecare grad de seriozitate, că el ar putea – după doi ani de prelegeri pe care le ţinea în cadrul puşcăriei în comun – să le dea licenţă în filosofic. Au fost deţinuţi de drept comun, care intraseră în închisoare aproape analfabeţi şi care au devenit buni vorbitori de limbă engleză sau de limbă franceză. Am cunoscut un hoţ de meserie, care avea la activul lui 14 condamnări pentru furt din buzunare şi care ajunsese la nivelul unui doctor în epistemologie; creierul lui de om nativ inteligent, care era complet virgin, înregistrase cu abilitate toate conferinţele pe care le auzise şi era în stare, la rândul lui, să ţină conferinţe de istorie a metafizicii. Au fost o serie de fenomene interesante. Solidaritatea de închisoare, pe care o manifestau deţinuţii de drept comun, m-a impresionat, în schimb, prin unele abateri de conduită morală, unii deţinuţi politici, ajunşi la capătul puterilor lor de rezistenţă, au făcut o figură detestabilă. Acum, ca să-i luăm pe Categorii, după opinia mea, cea mai bună comportare au avut-o preoţii greco-catolici. În rândul lor n-au existat fisuri, n-au existat exemplare de oameni cu ţinută nedemnă, de oameni care s-ar fi făcut vinovaţi faţă de etica pe care trebuie se păstreze omul în împrejurări grele.

Oamenii ăştia erau înzestraţi şi cu un curaj care îi determina să ţină zilnic predici şi să caute să instruiască religios pe semenii lor din puşcărie.

Acum mă duc la extrema cealaltă. Au dovedit o comportare condamnabilă, chiar şi unii ofiţeri şi unii preoţi ortodocşi. Din grupul de legionari înrăiţi, s-au recrutat foarte mulţi delatori, care erau utilizaţi de administraţia penitenciarelor şi, în special, de ofiţerul politic, pentru spionarea tuturor manifestărilor din închisoare.

V. A.: închisoarea avea un ofiţer politic, un politruc?

C. C: Toate închisorile aveau politruci.

V. A.; Şi ce sarcină avea politrucul, să vă reeduce?

C. C.: Nu, nu începuse reeducarea. Avea sarcina să înregistreze starea de spirit a deţinuţilor, să facă eventuale planuri de înfrângere a rezistenţei şi a protestelor care se puneau la cale, fiindcă, de multe ori, constrânşi de hrana cu totul insuficientă, de furturile de hrană pe care

le făceau administratorii penitenciarelor, lumea înnebunită de foame, era dispusă şi pregătită să facă demonstraţii de protest.

Plănuirea acestor demonstraţii erau dezamorsate înainte de

A fi aduse la îndeplinire, datorită turnătoriilor pe care le făceau anumiţi deţinuţi, care erau în directă legătură cu politrucul închisorii şi cu administraţia puşcăriei. Paznicii, dacă erau în stare să fie înţelegători cu deţinuţii de drept comun, în privinţa noastră manifestau o severitate lipsită de orice îngăduinţă.

S-a suferit mult de pe urma acestui comportament caracterizat prin acţiuni violente şi prin umilirea deţinuţilor politici.

V. A.: La arestarea lor unii erau studenţi, alţii abia terminaseră facultatea. Credeţi că s-a petrecut o modificare a psihologiei lor, anii aceştia de puşcărie au modificat gândirea lor?

C. C.: Sunt convins că au lăsat urme.

V. A.: în ce sens?

C. C.: Pentru unii printr-o duritate pe care n-o aveau înainte de puşcărie. Au fost exacerbate tendinţele de răzbunare. Au fost foarte puţini cei care au scăpat de pornirile oarecum justificate împotriva torţionarilor. Apoi, ca urmare a foamei de care au suferit toţi deţinuţii politici, ei au rămas cu o psihoză a foametei. Mulţi s-au eliberat de ea, alţii însă au rămas până la sfârşitul vieţii sub presiunea ei. Am cunoscut oameni, care până la moarte, vădeau o manie care se manifesta ridicol, prin încărcarea farfuriei cu alimente, o cantitate care depăşea capacitatea lor de îngurgitare. Dădeau dovadă de o lăcomie care nu putea fi potolită. Practicau un exces de alimentaţie prin imposibilitatea de a rezista în faţa unui platou de mâncare, sau în faţa unui paner cu fructe. Sigur că au fost mulţi care au reuşit să-şi înfrâneze această psihoză, care m-a persecutat şi pe mine, vreun an de zile, după eliberarea din închisoare. Din fericire am scăpat de această psihoză.

O foamete din aceasta care îţi creează o stare de excitaţie permanentă şi de insaturaţie, chiar după ce ai mâncat mai mult decât trebuie, se menţine în continuare şi te împinge din nou la alimentaţie. – V. A.: Filosoful Petre Ţuţea, mi-a făcut această mărturisire, de exemplu, că e persecutat de o…

C. C.: Bietul Ţuţea în puşcărie era un spiritualizat. Pe nopţile cu lună era obsedat de ideea că luna aceea invocă o mămăligă, pe care ar vrea s-q mănânce. Era înfometat de lună.

A fost groaznică foametea, închipuiţi-vă ca ani de zile să fii hrănit cu 4 – 500 de calorii, lipsite şi acelea complet de vitamine, de lipide. Eu am trecut printr-o experienţă, care putea să se termine cu moartea mea. În prima zi de după ieşirea din puşcărie am mâncat macaroane, cumpărate de la o prăvălie sătească, găsite în domiciliul obligatoriu din comuna în care

Am fost trimis. Având ceva bani asupra mea am cumpărat un pachet de macaroane şi l litru de ulei. Nu ştiam că macaroanele trebuie fierte în apă şi le-a prăjit în ulei. S-au întărit ca nişte bare de fier şi n-au mai putut fi mâncate, mai ales că la ora aceea dantura mea era aşa de flexibilă încât puteam să-mi ating cu dantura superioară nasul. Gingiile îşi pierduseră complet rezistenţa şi dovedeau o elasticitate de cauciuc. Sigur că n-am fost în stare să mănânc nicio macaroană friptă în ulei, dar am băut o jumătate de litru de ulei prăjit şi n-am avut nici măcar un deranj de stomac.

A venit a treia zi la mine, mama mea, care s-a instalat definitiv lajnine în domiciliul obligatoriu.

V. A.: în ce comună aţi fost trimis?

C. C: În comuna Rubla, între Viziru şi însurăţei.

V. A.: Acesta a fost un sat nou creat?

C. C: Da, nu existase înainte şi a fost apoi demolat în întregime. Vatra noului sat a fost redată Bărăganului, casele fiind dărâmate Erau case de pământ, făcute de cei cu domiciliul obligatoriu, care la început au fost şvabii aduşi de pe frontiera cu Iugoslavia.

V. A.: Vreau să insistăm asupra modificărilor în plan psihologic al celor ce au ieşit din puşcărie. De exemplu, după ce aţi ieşit, după 18 ani de puşcărie, aţi simţit că sunteţi mai puţin încrezător în oameni decât înainte?

C. C.: Nu, nu mi-am pierdut încrederea în oameni şi foarte curios, nu am fost persecutat niciodată de sentimentul răzbunării.

V. A.: Da, acesta este un lucru surprinzător.

C. C: De pildă i-am întâlnit pe unul dintre torţionari, pe fostul director al celei mai severe puşcării care era cea din

Râmnicu Sărat. Nu l-am recunoscut, m-a recunoscut el. A venit şi mi s-a adresat, zâmbind: „Domnule Coposu, îmi pare bine că vă întâlnesc, sper că mă recunoaşteţi”. Zic „nu”, într-adevăr nu-l recunoscusem, căci eu îl văzusem îmbrăcat numai în uniformă de colonel. De data aceasta era în civil şi avea o figură de individ prosper.

Mi-aducea aminte de ceva, dar nu reuşeam să-l identific. Zice: „Eu sunt fostul dumneavoastră director de închisoare de la Râmnicu Sărat”. Mi-am adus aminte imediat. Zice: „Nu se poate, domnule Coposu, ca eu care am avut atâţia deţinuţi să vă recunosc, iar dumneavoastră care aţi avut doar un singur director…”

V. A.: Avea şi el dreptate!

C. C.: Am discutat foarte amiabil cu el, l-am întrebat cum se descurcă, se pensionase, avea o pensie de 6.000 lei, o ducea

Foarte bine, se îngrijea de nepoţi. Da, n-am avut nici cel mai mic sentiment de repulsie faţă de el, pentru că am socotit că omul acesta, cu inconştienţa care-l caracteriza, a socotit că-şi face datoria faţă de partid şi de stat. Prin atitudinea lui de torţionar; dictase împotriva mea o serie de pedepse care puteau să determine moartea mea în puşcărie, m-a condamnat la izolări, mi-a scos salteaua din cameră, obligându-mă să dorm pe gratiile de fier. În timpul perioadei de sancţionare mi se dădea, la două zile doar o ceaşcă de apă caldă cu o bucăţică de turtoi şi abia a treia zi demâncare.

Depindea pe ce perioadă se întinde pedeapsa, în timpul pedepsei erai deposedat de mantaua de puşcărie şi bineînţeles de pătură şi în timpul acesta, mai ales iarna, sufereai de un frig cumplit, care nu te lăsa să dormi. Foc nu aveam în celulă şi sigur că aceste pedepse prelungite puteau să te scoată din circuit, în închisorile comuniste s-au făcut nişte experienţe, care probabil că nu se vor mai putea repeta niciodată.

V. A.: Să sperăm!

C. C.: Nu cred că va mai reveni vreodată vreo epocă comunistă sau vreuna dirijată de criminali care să-i transforme pe oameni în cobai. Am constatat, prin propria mea experienţă, ce fenomene se pot înregistra în puşcării datorită unei subnutriţii prelungite şi a efortului fizic supraomenesc care să fie prestat de deţinuţii politici. De pildă, pe Canalul

Dunăre-Marea Neagră, cunoscuţi de-ai mei, din rândul deţinuţilor politici, care erau obligaţi să presteze un efort deosebit, de care nu erau în stare, se prăbuşeau. Norma unui deţinut era de două ori mai mare decât norma stabilită de

Ministerul de Construcţii. De exemplu la săpătura în cariera de piatră la care Ministerul de Construcţii dădea norma de 3

Mc de piatră, norma impusă de puşcărie era de 6 m^3, iar cei care

trebuiau s-o îndeplinească erau nişte oameni secătuiţi de vlagă, nealimentaţi, dominaţi de detenţiunea prelungită.

Nerealizarea normei era pedepsită. Sancţiunea care se aplică imediat era carcera în timpul nopţii şi tăierea alimentaţiei, înfometaţi, cei pedepsiţi mergeau a doua zi la muncă şi după o noapte nedormită şi nealimentaţi munceau şi mai puţin, iar sancţiunea era aplicată în continuare. După trei, patru zile de nopţi nedormite şi de înfometare oamenii realizau norma.

Era cu totul inexplicabil. Lipsiţi de puterea de a presta un efort muscular ei lucrau cu nervii sau, probabil, intervenea instinctul de conservare şi de frica morţii realizau o normă, care în mod normal nu putea fi îndeplinită. Acest supraefort.

Avea însă consecinţe imediate. La Capul Midia, la lucrările grele, s-a constatat un fenomen neîntâlnit în practica medicală, o a patra paralizie, necunoscută în medicină. Paralizia de efort supraomenesc, care era aidoma, din punctul de vedere al simptomelor, cu paralizia cardiacă.

Adică pareza piciorului şi a mâinii stângi, strâmbarea gurii, imposibilitatea de a vorbi, toate simptomele clasicei paralizii era prezente la aceşti pacienţi. Ei se prăbuşeau în timpul muncii şi paralizau. Toţi care au fost atinşi de această paralizie de supraefort şi-au revenit după 3 – 4 luni de repaus, fără a mai prezenta sechele. Era o maladie necunoscută în medicină.

Un coleg de puşcărie, doctorul Ovidiu Munteanu – şi el deţinut – a făcut cercetări pe viu despre această paralizie necunoscută. A contribuit la progresul medicinii, prin stabilirea unei boli care era necunoscută, o maladie pe care n-a înregistrat-o niciun fel de tratat de medicină.

V. A.: Uşor, uşor, vom face elogiul puşcăriilor comuniste.

C. C.: Da. În al doilea rând, vreau să spun, că debarasat de tot balastul unei alimentaţii neraţionale, după ani de zile de înfometare, deţinutul politic se spiritualizează. Am trecut prin fenomenul acesta.

Când am ajuns la greutatea de 51 de kg.

V. A.: De la 114 kg.

C. C.: … Da şi de la înălţimea de 190 cm, aveam senzaţia că pot să zbor, eram eliberat de tot balastul, nu din punct de vedere fizic, care era lipsit de importanţă, ci din punct de vedere intelectual. Era o senzaţie curioasă, o uşurinţă nemaipomenită de versificaţie, o

memorie proaspătă, care mă conducea pe firul amintirilor până la evenimente întâmplate la vârsta de 2 ani. Niciodată n-am reuşit să depăşesc obstacolul celor cinci ani de la care începea şirul amintirilor din copilărie. Am înregistrat însă nişte întâmplări petrecute în prima copilărie, între vârsta de doi şi cinci ani, pe care, la ieşirea din puşcărie, le-am verificat şi mi-au fost confirmate de mama mea, că sunt autentice. Niciodată n-am avut nici timp şi nici interes să mă gândesc atât de departe cum mi s-a întâmplat în izolarea celulei.

V. A.: Am observat la oameni de vârsta dumneavoastră, care au trecut prin puşcării, că într-adevăr au o memorie excepţională, pe care probabil că şi-au exersat-o acolo, înseamnă că omul are nişte limite de rezistenţă, nemaipomenite, nebănuite.

C. C.: Da. Există un proverb românesc: „Să nu dea

Domnu' omului cât poate duce". Eu cred că rezistenţa din

Puşcărie a depăşit orice limite şi în ce priveşte suportarea bătăii, a frigului, a foametei, a mizeriei. Extraordinară e capacitatea de rezistenţă a omului. Aceste fenomene ar putea fi reconstituite prin nişte studii, întemeiate pe mărturisirile oamenilor care au trăit aceste senzaţii cu totul inedite şi necunoscute. Pentru că sper că pe viu nu se va mai repeta niciodată experienţa aceasta, care a transformat pe deţinuţii politici în nişte cobai, în orice caz, am înregistrat fenomene absolut de neînchipuit. Am văzut oameni care n-ar fi fost în stare să ridice 5 kg în halul de deteriorare fizică în care se prezentau şi care pocniţi de câteva ori cu biciul de la spate, ridicau bolovani de 30 de kg şi-i încărcau în vagon.

V. A.: Probabil că aşa s-au înălţat şi piramidele faraonilor.

Mai devreme v-am întrebat dacă încrederea dumneavoastră în oameni a fost modificată de anii de puşcărie şi mi-aţi spus că nu. Sunt îndreptăţit să cred că răspunsul este absolut adevărat pentru că la ieşirea din puşcărie, după un timp, aţi fost preocupat practic de ideea continuităţii partidului dumneavoastră…

C. C.: Nu ne-am considerat desfiinţaţi niciodată. Am continuat, bineînţeles în condiţiile care se puteau atunci, să ne considerăm existenţi politic şi să militäm în clandestinitate, în calitate de partid care nu recunoaşte desfiinţarea abuzivă făcută prin prezenţa armatei sovietice.

V. A.: Dar nu numai atât, dumneavoastră aţi făcut şi demersuri la filiala Internaţională creştin-democrată.

C. C.: Da, în 1987. Tot clandestin, în noaptea de 22

Decembrie 1989 am procedat la imprimarea primului apel către ţară, de o manieră foarte puţin democratică, ameninţându-i pe tipografii care refuzau să ne tipărească manifestul.

V. A.: Unde se întâmpla?

C. C.: La tipografia din strada Mitropolitul Nifon. Am intrat cinci inşi şi i-am obligat, pur şi simplu, pe muncitorii din schimbul de noapte să tipărească manifestul, care a apărut în noaptea de 22 decembrie. Adică în timpul revoluţiei, în care proclamam intrarea în legalitate a PNŢ, căruia îi adăugasem definiţia lui doctrinară de creştin-democrat, în urma adeziunii noastre la Internaţionala creştin-democratică.

V. A.: Când s-a făcut această afiliere?

C. C.: în 1987, 2 februarie, cu ocazia vizitei în ţara noastră, determinată de o misiune culturală, a vicepreşedintelui

Internaţionalei, întâmplător el avea o prietenă din studenţie, româncă, şi printre alte obiective a anunţat că vrea să-şi

Viziteze vechea cunoştinţă. Vechea cunoştinţă m-a sesizat şi mi-a asigurat o întâlnire clandestină cu vicepreşedintele

Internaţionalei.

Cu prilejul acesta, reuşind să pătrund în apartamentul ei, după discuţii prelungite cu vicepreşedintele, oaspete din

Franţa, m-am interesat dacă partidul nostru, care era desfiinţat oficial, dar activa în clandestinitate, se poate afilia la

Internaţionala creştin-democrată, întrucât statutul lui este întemeiat pe principiul moralei creştine, care de altfel, este unul dintre cele patru principii fundamentale ale partidului.

El s-a arătat foarte dispus să accepte afilierea noastră şi mi-a luat un angajament scris de adeziune. La rugămintea mea a acceptat ca această adeziune să nu o facă publică, pentru a nu mă expune la o arestare imediată. A respectat cererea şi a făcut publică adeziunea noastră, trei ani mai târziu, în 4

Februarie 1990, cu ocazia Congresului din 3 – 5 februarie ’90, pe care l-a avut Internaţionala la Bruxelles.

V. A.: Domnule preşedinte, înainte de căderea lui

Ceauşescu, la un moment dat, Securitatea română a intrat în mare alertă, pentru că posturile străine de radio anunţaseră existenţa PNŢ.

C. C.: Nu numai în 1987. Acţiunile de hăituire a

supravieţuitorilor din puşcărie, ai partidului nostru, au fost aproape permanente, în 1974 au fost descoperite unele întâlniri clandestine, care nu adunaseră mai mult de 20 – 25 de persoane, dintre vechii aderenţi ai partidului nostru şi s-a făcut o anchetă interminabilă care *a* durat doi ani, timp în care, fiecare dintre noi, am fost chemaţi aproape zilnic, la

Securitate. Intenţia era de a ni se face un proces de complot împotriva siguranţei statului. Până la urmă, dându-şi seama că nu dispun de elemente suficiente au renunţat, dar şi datorită faptului că unul dintre prietenii noştri, din păcate, a acceptat, sub presiune, rolul de informator şi Securitatea l-a înzestrat cu microfoane pe care aveau să fie înregistrate discuţiile noastre.

V. A.: Şi de ce nu s-au folosit de ele?

C. C.: Cred că n-aveau interes să facă un proces, care să demonstreze străinătăţii că există o acţiune masivă de contestare a puterii politice.

V. A.: Din interior.

C. C: Pe de altă parte, din punct de vedere strict juridic, nu aveau elemente componente pentru încadrarea în complot.

V. A.: Poate mai aveau şi un alt motiv, şi anume că existenţa partidului dumneavoastră ar fi putut fi scânteia care

Să declanşeze o anumită mişcare de opoziţie din interior.

C. C.: Ancheta aceasta m-a costat 50 – 60 de chemări la

Securitate. Uneori anchetele durau o zi întreagă. Eu eram atunci în slujbă şi îmi venea invitaţia de la organele de

Securitate şi pentru a justifica lipsa mea de la serviciu – lucram în construcţii – invitaţia era ştampilată şi se menţiona pe ea că am fost reţinut la Securitate până la ora cutare. A doua zi se repeta figura. Aveam un vraf întreg de invitaţii din acestea.

V. A.: Unde eraţi angajat în timpul acela?

C. C.: La o antrepriză de construcţii, la Centrala de construcţii-montaj a municipiului Bucureşti. Am o serie întreagă de documente de natura aceasta, pe care le păstrez ca amintire. De pildă am 27 de procese-verbale de percheziţie domiciliară cu specificarea amănunţită a materialului confiscat. Material care nu mi-a fost restituit niciodată, deşi am făcut demersuri până la nivelul Comitetului Central, solicitând să mi se restituie măcar materialul care nu avea nicio contingenţă cu Securitatea statului.

V. A.: Aţi făcut demersurile acestea inclusiv în 1990?

C. C.: Nu. Până în 1988, ultima mea arestare a fost în

1988, când am fost reţinut vreo 2 – 3 zile pentru o chestie legată de plecarea unuia în străinătate. A lui Horvath Guşti. De multe ori am fost reţinut câte o zi, două.

V. A.: Aceste anchete erau cuplate cu cercetările făcute împotriva domnului Carandino pentru memoriile sale, pentru volumul al II-lea?

C. C: Nu.

V. A.: Era o treabă separată…

C. C.: Pentru aceasta nu am fost plictisit; mi s-a cerut o simplă declaraţie…

V. A.: Dacă aţi citit sau nu memoriile?

C. C.: Fiindcă Carandino mi le dăduse ca să fac observaţii.

Şi am făcut observaţii pe vreo trei coli, în care-i solicitam insistent ca să elimine din memorii nişte pasaje inadmisibile, cum erau consideraţiile privind sinuciderea dubioasă, contestabilă a lui Gheorghe Brătianu. Carandino a privit aceste memorii exclusiv din punct de vedere literar şi nu a acceptat, cu toate insistenţele mele, să rectifice anumite erori, pe care nu s-ar fi cuvenit să le conţină jurnalul lui. De ce? Fiindcă el avea o anumită situaţie în partid. Chiar şi situaţia mea era prezentată eronat ca şi o serie întreagă de prieteni din partid.

El, superficial, nu ştia exact fiecare ce reprezintă…

V. A.: Totdeauna a fost un boem, un artist. Unii prieteni îl acuzau de lipsă de memorie, deşi a trecut prin ani de

Puşcărie.

C. C.: Nu. Nu cred că era lipsit de memorie, ci o superficialitate care era împletită cu lirism. Zicea că importantă este impresia pe care o produce cartea asupra lectorului şi nu are importanţă adevărul istoric. „Bine, îi reproşam, dar nu ai voie să comiţi nişte erori, chiar dacă ele ar produce impact asupra cititorului”. „Nu, zicea, important este să impresionez pe lectorul cărţii, restul nu mai are importanţă, eu nu scriu carte de istorie, nici nu urmăresc corectitudinea datelor, adevărul istoric…”

V. A…

— Acurateţea…

C. C: Greşeli de datare, greşeli de persoane, greşeli de funcţii, şi, în plus, evaluări cu totul eronate şi nişte concluzii pe care el le-a tras

recoltând informaţii pe căi ocolite, care nu puteau fi prezentate ca veridice, înainte de a fi confirmate

V. A.: Aveţi dreptate. Aşa este. Întrebarea pe care vreau să v-o pun acum e dacă în 1989 sau mai înainte, cineva din aripa să zicem, reformatoare a PCR, a contactat partidul dumneavoastră în perspectiva schimbărilor de regim politic în România?

C. C: Nu.

V. A.: Niciodată?

C. C.: Niciodată. De altfel eu contest intenţia de răsturnare a regimului lui Ceauşescu din partea aşa-zişilor reformatori comunişti. Sunt absolut sigur, că nimeni n-a avut nici cel mai mic curaj să facă cel mai mic demers care să poată fi considerat complotist sau conspirativ.

V. A.: Dar „scrisoarea celor şase" semnată de Silviu

Brucan şi ceilalţi?

C. C: Această scrisoare era redactată în numele unor apărători ai doctrinei comuniste, nu împotriva comunismului ci pentru apărarea liniei ortodoxe a PCR, linie încălcată de către Ceauşescu. Este o diferenţă esenţială, în realitate, acţiunea pomenită urmărea reabilitarea comunismului, nu răsturnarea lui Ceauşescu. Era somat Ceauşescu să revină la linia ortodoxă a partidului, de la care se îndepărtase. Aceşti şase semnatari acţionau în numele comunismului pe care, pretindeau ei, nu-l respectau cei de la conducerea ţării.

V. A.: Nu era respectat de Ceauşescu şi fusese chipurile respectat de Gheorghiu-Dej.

C. C.: Contest cu toată fermitatea că ar fi existat măcar o intenţie de răsturnare a lui Ceauşescu. Erau toţi nişte laşi

Ceea ce se pretinde acum că au făcut ei, unii generali comunişti sunt pur şi simplu nişte găselniţe ulterioare. De

Maniera de care pretind ei c-au acţionat, am acţionat şi noi.

Ne-am întâlnit de atâtea ori dar, spre deosebire de aceşti pretinşi revoluţionari, noi am fost arestaţi şi anchetaţi de

Securitatea comunistă, cu învinuiri concrete că am urmărit răsturnarea ordinii în stat. Ei nici măcar nu au fost arestaţi.

Cine îşi poate închipui că Ceauşescu ar fi tolerat măcar existenţa unui început de complot?! îl lichida fără niciun fel de reticenţă.

Dacă pe noi ne-au arestat şi ne-au anchetat luni de zile pentru nişte întâlniri în care, într-adevăr, s-a discutat politică, s-au discutat perspective, pe ei, care ar fi încercat să pună la cale o lovitură

împotriva lui Ceauşescu, îi lichida fără niciun fel de milă. Eu afirm categoric că n-a existat niciodată, nici cea mai mică tentativă de complot din partea aşa-zişilor comunişti reformatori. Ei au fost doar cei care au exploatat victoria revoluţiei tineretului român, care, într-adevăr, împins de o indignare şi de o pornire care n-a putut fi stăvilită a determinat prăbuşirea lui Ceauşescu. Apoi s-a făcut înscenarea criminală dintre 22 şi 29 decembrie care avea obiectivul de a timora opinia publică, de a timora populaţia

Bucureştiului ca la adăpostul acestei temeri ei să poată manevra, cu ajutorul Securităţii, şi să-şi consolideze puterea pe care o confiscaseră de la tineretul revoluţionar. fost o înscenare. Ei au operat în numele revoluţiei, fără să fi participat la ea. Eu am fost la mişcările de stradă şi-n 21 şi-n

22, nu numai eu, a ieşit toată familia mea şi au ieşit toţi prietenii mei de vârstă înaintată. Am fost prezenţi în Piaţa

Palatului, ca şi între Universitate şi Intercontinental. Am văzut cu ochii mei şapte tineri care au căzut răpuşi de gloanţe. Nu ştiu dacă erau morţi sau vii, când au trecut cu tancurile peste ei în aripa dreaptă a Universităţii. Am văzut şi am asistat – nu pot să zic că am participat – la această revoltă populară care era aşa de pornită, încât cred că ar fi reuşit chiar dacă mitralierele ar fi secerat 50.000 de oameni. Revoluţia ar fi reuşit oricum, pentru că în faţa pornirii, plină de indignare, a opiniei publice, nici chiar mitralierele nu pot să reziste. S-a lansat lozinca că de când s-a inventat mitraliera, au dispărut revoluţiile. Nu-i adevărat. Dacă există o pornire nestăvilită împotriva unei nedreptăţi strigătoare la cer, chiar dacă 50 de rânduri cad secerate de mitralieră, până la urmă se termină încărcătura mitralierei şi valul de oameni protestatari copleşeşte pe asasini. De aceea am convingerea certă că a existat aici o revoluţie, care a fost confiscată apoi printr-o înscenare. Vreau să mai adaug ceva. Acum lumea din Apus

Afirmă că nici n-a existat o revoluţie, că a existat o lovitură de palat susţinută de ruşi. Lucru neadevărat. A existat o revoluţie.

Această revoluţie a fost câştigată de generaţia tânără, care a determinat fuga dictatorului şi prăbuşirea comunismului. Ce a urmat este o altă secvenţă. Ea a aparţinut grupului de veleitari care, pentru a-şi asigura şi consolida puterea, a montat această oribilă înscenare, adică pretinsa luptă cu teroriştii, care a costat atâtea vieţi. Povestea cu teroriştii este o invenţie, în realitate, oamenii aceştia au avut cinismul

să pună armata să se împuşte reciproc pentru a crea impresia unei rezistenţe ceauşiste pe care ei, neocomuniştii, au lichidat-o. Prin această înscenare sângeroasă au vrut să fie legitimaţi ca salvatori ai revoluţiei. O minciună comunistă, ca multe altele. O minciună criminală.

Cap. VI:

<*titlu*>*Punct şi de la capăt*?

Vartan Arachelian: Văd că o ţinem dintr-o sărbătoare în alta. Am început această carte în seara zilei de 6 martie şi am evocat atunci guvernul Groza, iar astăzi, duminică 19 mai, aţi fost sărbătorit la sediul Partidului Naţional Ţărănesc Creştin

— Democrat pentru cei 75 de ani pe care-i împliniţi mâine. Mâine se împlineşte şi un an de la alegerile din ’90, primele…

Corneliu Coposu: Ne încurcăm în sărbători.

V. A.: Da, avem multe sărbători şi Parlamentul o ţine şi el într-una cu sărbătorile. S-ar zice că e un Parlament de duminică. Oricum cartea noastră trebuie să fie săvârşită cât mai curând deoarece editorul mi-a pus condiţia ca ea să fie în jur de 200 de pagini. De aceea cred că ar trebui să vedem ce s-a întâmplat cu dumneavoastră, şi cu partidul dumneavoastră, între 22 decembrie 1989 şi 20 mai 1990, când au avut loc alegerile.

C. C.: în 22 decembrie, din faţa spectacolului oribil, al unor tineri căzuţi sub gloanţe, peste care veneau tancurile în viteză, m-am refugiat în cotul dinspre Facultatea de Geologie, unde era, faţă de traiectoria gloanţelor, unghi mort. Am stat acolo, m-am uitat în dreapta şi-n stânga, erau refugiaţi o mulţime de oameni din faţa gloanţelor şi am făcut constatarea, desigur, umilitoare, pentru cei ascunşi acolo, că toţi cei puşi la adăpost erau oameni maturi sau de o oarecare vârstă, în timp ce tinerii rămăseseră neclintiţi în faţa gloanţelor ce continuau să şuiere, izbindu-se de zidurile Universităţii.

După aceea am plecat la Televiziune. Când am ajuns, deşi

Înăuntru se găseau prieteni de-ai noştri, unul din ei, astăzi secretar general al partidului nostru, i-a deschis chiar uşa domnului Iliescu, accesul în studio nu mai era permis pentru oricine. Se luaseră deja măsuri pentru interzicerea accesului la studioul nr. 4. Am trimis vorbă, prin mai multe persoane cunoscute, beneficiari de legitimaţie care le asigura accesul, că sunt acolo şi că vreau să ajung la Iliescu, care intrase deja pe post. N-am reuşit să pătrund înăuntru. I-am trimis un

bilet domnului Iliescu, la care nu a binevoit să-mi răspundă. Nu am insistat. Proclamaţia pe care am făcut-q noi noaptea nu am putut s-o citesc decât trei zile mai târziu. În acest timp am fost blocat la intrarea în Televiziune, care era împrejmuită de cordon militar, comandat de colonelul Oatu, dacă nu mă înşel, care era absolut refractar la toate insistenţele de a lăsa pătrunderea în Televiziune. El pretexta că există pericolul exercitat de terorişti.

Inutil să mai spun că atunci metroul nu oprea în dreptul

Televiziunii. Accesul în străzile învecinate era complet blocat de armată, care continua să tragă fără nicio noimă în imobilele din jurul Televiziunii sub motivarea că acolo s-ar ascunde terorişti.

Nimeni n-a văzut acolo nici terorişti vii, nici terorişti morţi, nici terorişti răniţi. Era perioada înscenării făcute de grupul de veleitari care voia să pună mâna pe putere, pentru a putea opera în voie şi pentru a-şi putea asigura de o manieră contractată colaborarea securităţii şi a armatei; au găsit de cuviinţă să instaureze o perioadă de teroare, pentru ca lumea, astfel înspăimântată, să nu aibă altă preocupare, decât de a se păzi de gloanţele teroriştilor. După faza aceasta şi după constituirea aşa-zisului Consiliu al Frontului Salvării

Naţionale am avut ocazia, în câteva rânduri, să stau de vorbă, în condiţii amiabile, cu domnul Iliescu.

După ce am analizat situaţia în cadrul organizaţiei noastre de partid, întrucât nu puteam ridica nicio excepţie la programul anunţat de Consiliu, am spus că, dată fiind perioada de incertitudine, de confuzie, de dezorientare, prin care trece ţara, este cazul ca toată lumea să fie solidară în jurul unui grup, care asigură tranziţia de la revoluţie la alegeri.

Angajamentul reprezentanţi lor puterii politice provizorii că nu vor participa la alegeri, că se consideră un grup independent, al cărui obiectiv rămâne numai girarea puterii politice în intervalul dintre revoluţie şi alegeri, alegeri care urmau să se desfăşoare cât mai curând, era la ora aceea ferm exprimat.

V. A.: Dacă-mi permiteţi aş vrea să revin asupra evenimentelor din decembrie ’89. Le consideraţi revoluţie, lovitură de stat, sau este bine să spunem în continuare

„Evenimentele din decembrie 1989”?

C. C.: Părerea mea, absolut sinceră, pe care mi-am format-o şi în timpul revoluţiei şi pe care am urmărit-o pas de pas şi după ea, este că

iniţial aveam de-a face cu o revoluţie, care pe urmă s-a desfăşurat printr-o înscenare ce nu avea nimic comun cu revolta populaţiei româneşti. Deci nu se poate contesta caracterul revoluţionar al manifestărilor de pe 17, începute la Timişoara, şi 22 decembrie, entuziasmul populaţiei şi pornirea absolut de neoprit cu care urmăreau răsturnarea comunismului. Toţi participanţii la aceste ieşiri în stradă s-au putut convinge de îndârjirea cu care populaţia

Bucureştilor – ca să nu mai vorbim de cea a Timişoarei, ca şi din alte oraşe – manifesta o pornire absolută împotriva regimului comunist.

Deci a fost vorba de o mişcare revoluţionară care a operat până la alungarea lui Ceauşescu. Faza următoare a fost o înscenare, care a durat între 22 şi 29 decembrie. Prin ea, aşa cum am mai spus, se urmărea timorarea populaţiei, pentru ca la adăpostul înfricoşării cetăţenilor grupul care confiscase revoluţia de la generaţia tânără să poată opera în culise pentru consolidarea puterii.

Aici mă îndepărtez de tezele occidentale, care pretind că n-a fost o revoluţie, că a fost o lovitură de palat, precum şi de cei care pretind că a fost o revoluţie prelungită din care a emanat guvernul Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

V. A.: Cum socotiţi afirmaţia făcută de Ceauşescu, după evenimentele de la Timişoara, despre ingerinţele unor agenţii internaţionale în treburile interne ale ţării?

C. C.: Eu nu le contest. Adică nu spun că n-ar fi fost posibil ca la Timişoarea să fi intervenit şi factori externi. Apoi, după fuga lui Ceauşescu, a fost tentativa de intervenţie a vecinilor de la Răsărit care s-a şi făcut publică, de a ne oferi asistenţă militară, care a fost refuzată de generalul Guşe. Era normal ca statele vecine să nu stea cu mâinile încrucişate într-un moment incandescent, de care depindea orientarea viitoare a României.

Este posibil să fi existat aceste intervenţii sau încercări de intervenţii, dar asta nu diminuează cu nimic frumuseţea, entuziasmul şi eroismul generaţiei tinere, care a răsturnat dictatura comunistă.

V. A.: Cum aţi considerat atunci şi cum consideraţi acum

Procesul şi executarea soţilor Ceauşescu?

C. C.: Abominabilă. A fost o primă chestiune care a întunecat imaginea ţării în străinătate. Nu ştiu în capul cui s-a născut această idee, dar încercarea de justificare a ei nu stă în picioare; este de

necrezut că ar fi existat o forţă puternică, care să fi putut determina răsturnarea revoluţiei câştigată deja şi care să-l fi putut salva pe Ceauşescu.

Cred că a fost un pretext. Nu se poate crede că încarce rât într-o cazarmă, apărată de armata română, să fi putut exista forţe militare care să-l despresureze şi să-i elibereze pe dictatori. Cred că toate justificările au fost invenţii, în orice caz, maniera în care s-a procedat şi care a fost condamnată de toată lumea cu simţ juridic şi chiar doar cu bun simţ – a produs o impresie penibilă. Totuşi, trecându-se peste acest incident neplăcut şi înjositor pentru concepţia unor oameni f care pretindeau că urmăresc instaurarea unui stat de drept trebuie să fac constatarea că simpatia de care s-a bucurat

România după reuşita acestei revoluţii a fost extraordinară.

Eu am avut ocazia să o sesizez în străinătate. Din coada statelor care ieşeau de sub dominaţia comunistă, noi am trecut pe primul loc şi dacă nu aveam „norocul" ca puterea politică să încapă pe mâna unor oameni exclusiv grijulii doar pentru prelungirea puterii lor, noi puteam exploata această stare excepţională de simpatie cu care eram înconjuraţi şi să rămânem în fruntea statelor care se lepădaseră de comunism.

Din păcate am fost din nou aruncaţi la urmă din cauza unor greşeli impardonabile, făcute de puterea politică provizorie.

V. A.: Credeţi că în afară de unii fruntaşi politici ai zilei din România, au fost interesate de executarea rapidă a soţilor

Ceauşescu şi puteri străine?

C. C.: Cred că nu. Părerea mea este că această execuţie rapidă a urmărit, în primul rând, nu dezamorsarea pericolului

Securităţii sau al celor devotaţi lui Ceauşescu, ci amuţirea lui

Ceauşescu pentru a nu putea spune anumite lucruri supărătoare pentru unii. Acesta cred eu c-a fost motivul. Felul în care s-a înscenat şi desfăşurat procesul a fost cu totul lipsit şi de bun simţ şi de concepţie juridică; înscenarea aceasta a lăsat un gust amar pentru toţi dar mai cu seamă în Occident, unde ideea de justiţie este comună tuturor cetăţenilor. Simţul lor de democraţie a fost violentat de această manieră.

V. A.: Şi în sfârşit, ultima întrebare, înainte de a închide paranteza, ce rol credeţi că a jucat Securitatea în evenimentele din decembrie?

C. C.: Opinia mea este că Securitatea – sau o parte din

Ea – a fost ostilă lui Ceauşescu şi a profitat de prilejul ivit pentru a întoarce cu 180° ţinuta sa. De altfel, eu pot să confirm că în anchetele din ultimii doi-trei ani, când am fost confruntat cu zeci de colonei anchetatori, parte din ei lăsau să se vadă o atitudine net ostilă familiei Ceauşescu şi dictaturii. O parte dintre ei, care erau mai grijulii, încercau să ponteze o desprindere din angrenajul comunist, pentru a se putea preta la o atitudine cel puţin neutră faţă de ordinele categorice pe care le primeau. Existau însă şi unii devotaţi. Din anchetele îndelungi pe care le-am avut mai tot timpul mi-am dat seama că există tendinţe centrifugale în cadrul Securităţii. Nu ştiu dacă întâmplarea a făcut să fiu anchetat doar de grade înalte.

Am găsit nu numai oameni inteligenţi, dar aş îndrăzni să-i calific pe unii şi de bună-credinţă, care îşi făceau datoria, unii cu greaţă, alţii pur şi simplu, încercând să transforme obligaţiile lor represive în simple formalităţi şi aşteptând şi ei, ca toată populaţia României, scadenţa unei prăbuşiri sau a unei răsturnări.

De aceea cred că Securitatea sau o parte a ei, căci, desigur, nu se poate generaliza – a fost foarte bucuroasă de răsturnarea întâmplată la 22 decembrie şi nu a avut de gând să se sacrifice, apărând dictatura care se prăbuşise. Nu ştiu în ce măsură Securitatea s-a făcut vinovată de crimele din 21-22, ca şi de cele de la Timişoara din 17. Dar, în orice caz, impresia mea este că nu Securitatea a fost cea care a tras.

V. A.: Am încheiat deci paranteza. Să ne întoarcem la raporturile în care v-aţi aflat cu Consiliul provizoriu al F.S.N.

C. C.: Noi am dat şi un comunicat că susţinem declaraţia de principiu a F.S.N., că îndemnăm populaţia României la solidaritate pentru ca toţi românii, strâns uniţi, să ajute la trecerea peste momentul de criză cu care era confruntată ţara.

Am acţionat în sensul acesta, iar relaţiile cu exponenţii puterii politice erau foarte amiabile. Ba, mai mult, la cererea reprezentanţilor mai răsăriţi ai acestui grup, care girau treburile publice, mi-am permis să le dau şi unele sfaturi, foarte bine venite, cred, în legătură cu atitudinea pe care trebuiau s-o aibă faţă de evenimentele care se desfăşurau.

De exemplu, după o manifestaţie revendicativă a unor elemente încă necunoscute, au intrat în panică. Mă găseam chiar în localul Preşedinţiei şi mi-am exprimat opinia că nu trebuie să se cedeze la

nişte presiuni exercitate de o stradă neidentificată, care nu ştie ce vrea şi care manifestă în iureşul determinat de schimbările de regim, în altă ordine de idei am spus că ar fi greşit dacă s-ar decreta scoaterea din lege a PCR

Sau să se reînfiinţeze pedeapsa cu moartea. N-am fost ascultat, fiindcă oamenii de decizie intraseră în panică –, ei au proclamat nişte decrete pe care au trebuit să le retragă a doua sau a treia zi. Aceeaşi atitudine obiectivă şi binevoitoare am manifestat-o până la 23 ianuarie 1990.

V. A.: Aş vrea să rămânem puţin asupra momentului din

12 ianuarie. Atunci au fost formulate unele cereri foarte importante şi s-a făcut promisiunea unui referendum asupra sorţii pe care trebuie s-o aibă partidul comunist.

Nu consideraţi că vărsările de sânge de la Bucureşti şi

Timişoara între 17 şi 22 fiind dictate de conducerea PCR erau suficiente dovezi pentru scoaterea din legalitate a PCR? Mă gândesc căîntro situaţie oarecum similară mişcarea legionară a fost interzisă în 1941.

C. C: Aici concepţia mea este puţin diferită. Aceste crime pot fi reproşate exponenţilor partidului, care aveau putere de decizie, şi nu membrilor de partid care n-au fost consultaţi niciodată. Opinia mea este că într-un stat de drept, care se întemeiază pe concepţie democratică, nu poţi să vii cu interdicţii de felul de a scoate din circulaţie o concepţie politică. Concepţiile politice trebuie să se prezinte cu egale şanse în faţa opiniei publice, singura chemată să opteze pentru una sau alta dintre ele. Ba, mai mult, noi avem tot interesul să ne confruntăm cu aberaţiile pe care le cuprinde conceptul marxist-leninist şi să denunţăm opiniei publice lipsa totală de conţinut a programului comunist, pentru ca lumea convinsă de ineficienta, de absurditatea şi de lipsa totală de logică a tuturor organizaţiilor de tip comunist să se lecuiască pe vecie de acest flagel, flagel care, după părerea mea, a fost mai grav, pentru sud-estul Europei, decât al doilea război mondial. Din punct de vedere principial nu puteam fi de acord cu un decret pentru scoaterea din legalitate a comuniştilor.

V. A.: Atunci, domnule preşedinte, pot să vă pun o altă problemă în faţă. Consideraţi legală măsura luată de mareşalul Antonescu pentru a scoate în afara legii mişcarea legionară, din cauza puciului din ianuarie 1941?

C. C.: Aceea a fost o măsură de necesitate, pe care opinia publică a aprobat-o. De ce? Pentru că exista o tendinţă de anarhizare a vieţii publice româneşti. Măsura nu putea fi luată împotriva unor lideri, care se puseseră la adăpost, plecând în

Germania. A fost o necesitate de moment. Să nu uităm că era vorba de o măsură luată de o dictatură militară şi nu de o măsură luată de un stat de drept, cu concepţii democratice.

V. A.: Şi atunci credeţi că măsura aceea mai este valabilă astăzi, când vrem să edificăm un stat de drept?

C. C: Nu. Măsura poate fi justificată istoric, dar eu cred că mareşalul Antonescu, după ce lichidase rebeliunea legionară, nu era obligat să aducă decizia de desfiinţare a unei concepţii politice. Niciodată concepţiile politice nu pot fi desfiinţate prin decrete.

V. A.: Să revenim la 23 ianuarie 1990.

C. C: Am aflat cu surprindere că la 23 ianuarie 1990.

Consiliul FSN a hotărât, cu majoritate de voturi – o majoritate dubioasă, fiindcă la antrenarea ei n-aveau importanţă decât vreo două, trei persoane, restul erau nişte mameluci antrenaţi în vot, şi care nu reprezentau nimic şi nici nu aveau o concepţie organizatorică sau programatică – transformarea în partid politic.

V. A…

— V-a surprins?

C. C: M-a surprins. Cu câteva zile înainte, în nişte discuţii amiabile, domnul Iliescu mi-a spus că ei nu au nicio veleitate de guvernare, că vor să rămână înscrişi în istorie prin maniera lor de a trece de la un regim dictatorial la un regim democratic.

Cu ocazia aceasta i-am spus: „Domnule, prin aceste măsuri, dumneavoastră reparaţi toate inadvertenţele pentru care aţi putea fi făcut vinovat pentru trecutul dumneavoastră şi veţi binemerita de la patrie”. Afirmaţia aceasta de poziţie neutră şi de lipsă de orgoliu m-a impresionat plăcut, şi chiar la un moment dat am spus. „Domnule Iliescu, dacă dumneavoastră sunteţi gata de a vă pune pe poziţia aceasta, noi suntem gata să vă oferim orice fel de poziţie, după opţiunea dumneavoastră, chiar pe lista partidului nostru”. Am rămas foarte surprins, deci, când am aflat despre hotărârea FSN-ului de a deveni partid. „Bine, domnule, dar de ce nu vă respectaţi angajamentul?” – l-am întrebat. Spre uimirea mea mi s-a spus că ei nu şi-au luat un asemenea angajament. Mai mult, au căutat să-mi

demonstreze, cu ajutorul unor fragmente de pe reportofon, că nu a fost vorba de aşa ceva. Din iuţeală însă nu apucaseră să taie de pe bandă decât angajamentul ferm că n-au de gând să facă politică şi să participe la competiţia electorală, dar rămăsese remarca mea prin care rezumam poziţia lor. „În urma acestei declaraţii a dumneavoastră că nu vreţi să faceţi politică şi nu vreţi să vă transformaţi în partid politic…" ş.a.m.d.

V. A.: Iertaţi-mă, dar sunt surprins că aţi putut crede că domnul Iliescu şi nucleul de comandă al FSN nu vorparticipa în viaţa politică. Iată eu, care sunt doar gazetar, la sfârşitul

Anului 1989 am adresat o scrisoare deschisă, care a fost publicată în primul număr al „Liberalului", în care ceream domnului Iliescu să rămână în afara luptei politice, să arbitreze trecerea spre democraţie, desfiinţarea PCR şi împărţirea averii

PCR la noile partide care apăruseră. Eram convins că domnul

Iliescu va călca angajamentul pe care şi-l făcuse public de a nu participa la alegeri. Ambiţiile sale nu erau chiar atât de tăinuite.

C. C.: Eu nu aveam elemente ca să trag concluzia pe care aţi tras-o dumneavoastră. Să ştiţi că n-a fost singura dată când am fost indus în eroare. La un interviu în care am fost solicitat să spun care cred că au fost greşelile pe care partidul nostru le-a făcut în perioada post-revoluţionară, am menţionat că prima greşeală a fost că am crezut în cuvântul unui om de care nu aveam motive să mă îndoiesc pentru că nu-l consideram ca făcând parte din clanul comuniştilor care mint în permanenţă, care mistifică adevărul.

V. A.: Da, dar doamna Doina Cornea a intuit chiar din primele zile…

C. C: Da, a spus că nu-l cunoaşte…

V. A.: Chiar pe postul de televiziune.

C. C.: Este adevărat. Am mai recunoscut atunci că a doua greşeală pe care am făcut-o e că m-am lăsat manevrat de un angajament în scris, pe care l-am luat cu Consiliul FSN, la 2

Februarie, şi care a fost călcat apoi în picioare cu cinism de cealaltă parte contractantă. Pur şi simplu ne-au râs în nas, au falsificat, prin interpretări tendenţioase şi neacoperite de conţinutul angajamentului, clauzele care au fost stipulate, pentru a obţine o majoritate zdrobitoare în noul mecanism care s-a creat atunci CPUN. La cererea noastră insistentă că nu se mai poate tolera în continuare

titulatura de Consiliu

FSN, depreciată prin nerespectarea angajamentului luat în faţa naţiunii şi prin atitudinea reprezentanţilor ei, s-a acceptat atunci, fără nicio rezistenţă, titulatura de…

V. A.: Consiliu Provizoriu de Unitate Naţională.

C. C.: Din nou am făcut o greşeală. Mai ales că de data aceasta eram avertizat de reaua credinţă a celeilalte părţi contractante. Trebuia să mă gândesc la eventualele speculaţii ce puteau fi făcute şi aceste speculaţii s-au făcut de următoarea manieră. S-a hotărât atunci, ca partidele deja înscrise în registrul tribunalului şi care erau în număr de 33

Să delege câte 3 reprezentanţi în noul organism, iar cealaltă jumătate a noului organism să fie lăsată la latitudinea aşa-zisei emanaţii a revoluţiei, în această a doua jumătate a noii

Puteri politice, care se constituia atunci, urmau să intre reprezentanţii minorităţilor naţionale, reprezentanţii ligilor studenţeşti, reprezentanţii sindicatelor şi aşa-zisele personalităţi care se evidenţiaseră în revoluţie. Această integrare nu a fost respectată şi s-a negat contractarea ei.

Până aici nu era nimic grav, întrucât se stabilise principiul că toate hotărârile vor fi luate cu majoritate de două treimi.

Au făcut o socoteală aritmetică. Chiar dacă din reprezentanţii celor 33 de partide vor fi unii care vor fi manevraţi de FSN, nu vor putea întruni 2/3 pentru a vota legi, fără asentimentul opoziţiei. Cum am fost înşelaţi? S-au mai inventat nişte partide satelit, care au deranjat echilibrul, şi în cele din urmă feseniştii au reuşit să-şi asigure o majoritate, care chiar dacă nu atingea 2/3, totuşi făcea acţiunile posibile. Lovitura de graţie ni s-a dat când CPUN-ul a hotărât prin vot ca hotărârile să se ia nu cu o majoritate de două treimi ci cu o majoritate simpjă.

În momentul acela, situaţia era pierdută.

Aceasta este o greşeală inadmisibilă pe care am făcut-o nu numai eu, ci şi reprezentanţii celorlalte partide politice.

V. A.: Şi mai ales pentru o personalitate politică, care a mai suferit o asemenea păcăleală politică şi cu 45 de ani în urmă.

C. C.: Sigur, aveam experienţă. Eroarea a fost că am socotit că exponenţii cu care stau de vorbă nu pot fi asimilaţi cu comuniştii; că metodele lor s-ar diferi de metodele practicate de stalinişti şi, în

general, de tot sistemul operaţional al comuniştilor.

V. A.: Această chestiune, cu CPUN-ul, a apărut în urma unei mari manifestaţii iniţiate şi condusă de partidul dumneavoastră.

C. C: La 23 ianuarie am somat, de o manieră fermă, pe reprezentanţii puterii constituite, putere provizorie, dar până atunci acceptată şi susţinută de noi, ca să renunţe la monopolul puterilor în stat, care era tolerat, fiindcă toată ţara românească, fericită că a scăpat de dictatura comunistă şi având certitudinea că a scăpat definitiv de cataclismul comunist, era de acord ca puterile în stat să fie exercitate de mâna de oameni care vor gira provizoriu treburile curente până la alegeri. Faţă de această somaţie a noastră, reprezentanţii puterii politice s-au angajat, în mod solemn, că vor abandona monopolul puterilor politice. Am aşteptat în 24, 25, 26 ianuarie, trei zile la rând, ca reprezentanţii puterii politice să apară la televizor şi să anunţe că, având în vedere

Schimbarea lor de atitudine şi dorinţa de a intra în competiţie cu partidele politice, ei renunţă la monopolul puterii politice, urmând să găsească un sistem provizoriu de exercitare a acestor puteri. Nu s-a respectat acest angajament. Am urgentat prin repetate chemări telefonice. Cea din urmă, chiar din 26, cu avertismentul că dacă nu se vor pune în practică şi nu se va executa angajamentul care trebuie luat, noi vom reclama, printr-o manifestaţie de stradă, îndeplinirea acestui angajament, întrucât nu s-a respectat promisiunea, am anunţat într-un mod absolut reglementar, prin primărie şi prin organele de poliţie, intenţia noastră de a face o manifestaţie în ziua de duminică 28 ianuarie, lucru ce nu ne-a fost refuzat, în ziua de 28 ianuarie am făcut această manifestaţie, cu o largă participare, manifestaţie care, chiar aşa cum a fost anunţată la televizor, în dimineaţa zilei prin reprezentanţii noştri, avea drept obiectiv exclusiv, să forţăm abandonul monopolului puterilor politice, care era deţinut de guvernanţii provizorii.

Manifestanţii au avut instrucţiuni categorice să nu utilizeze lozinci la adresa unor persoane şi că obiectivul manifestaţiei este cel anunţat ţării la Televiziune şi comunicat autorităţilor. De asemenea, că ei, manifestanţii, să nu se apropie la mai puţin de l o în de garda care împrejmuia palatul din Piaţa Victoriei şi să manifesteze fără violenţă, în mod civilizat, pentru revendicarea obiectivului propus. Aceste cerinţe au fost respectate, dar, este adevărat, pe parcurs s-au strecurat nişte agenţi provocatori. Ei au încercat un fel de agresiune, pe care

oamenii noştri de ordine au lichidat-o imediat, interzicând, în acelaşi timp manifestanţilor noştri să se alinieze la grupul acestor provocatori care mai târziu au început să spargă geamurile intrării dinspre partea stângă a palatului din Piaţa Victoriei.

Manifestaţia a decurs fără violenţă, în schimb FSN a mobilizat muncitori, după sistemul stalinist, folosit la începutul dictaturii comuniste, cu intenţia vădită de a determina ciocniri între manifestanţii noştri şi grupul de muncitori. Aceştia veneau înarmaţi cu răngi şi cu tot felul de obiecte contondente. Se căuta un pretext de a motiva existenţa unei tentative de lovitură de stat.

Toate încercările de a se produce o confruntare între cele două tabere au eşuat. De altfel, numărul muncitorilor era destul de mic, iar numărul manifestanţilor era uriaş; noi am interzis să se răspundă la provocări. Manifestaţia s-a încheiat seara târziu, fără incidente?

V. A.: Ar fi interesant de evocat aici, ce s-a întâmplat în

Spatele uşilor închise ale Puterii.

C.C.: Am primit informaţii că în noaptea de 27 spre 28

Ianuarie s-a operat la instigarea muncitorilor, dar nu în toate locurile cu succes. Am avut înregistrări pe casete cu agitaţiile care s-au făcut în diverse întreprinderi industriale pentru o contra-manifestaţie dar nu toate incitările au dus la/rezultatele dorite de către FSN; mulţi muncitori au refuzat, în cele din urmă au reuşit să mobilizeze câteva sute de manifestanţi care s-au adunat duminica respectivă în Piaţa Banu Manta de unde au pornit spre Piaţa Victoriei…

V. A.: Întâmplător?

C. C.: Doamne sfinte! în apărarea puterii politice provizorii. Erau puţin numeroşi faţă de numărul uriaş al manifestanţilor.

În seara zilei de duminică şi în tot timpul nopţii s-a trecut la instigarea populaţiei, încercând să se demonstreze că acţiunea noastră reprezintă un pericol pentru destabilizare şi o tentativă de lovitură de stat. Bineînţeles, nu exista niciun fel de temei obiectiv. Concomitent, în noaptea de 28 spre 29, s-a pregătit o contramanifestaţie. Ea s-a înjghebat la preşedinţie, de unde a fost pusă în mişcare toată aparatura de propagandă comunistă, s-au inventat lozinci, care mai de care mai năstrușnice, şi s-a organizat o contramanifestaţie care avea ca scop să intimideze opoziţia.

V. A.: J→pentru luni, 29 ianuarie.

C.C.: într-adevăr, luni 29 ianuarie s-a produs această represiune

oficială împotriva noastră. Casa mea a fost asediată, agresată. Au adus muncitori, mulţi în stare de ebrietate, care au început să ţipe, să ne ameninţe cu linşarea, în această situaţie a venit domnul prim-ministru Roman, împreună cu domnul Cazimir Ionescu, pretextând că vor să oprească indignarea opiniei publice împotriva noastră.

Bineînţeles că totul era o înscenare. La ora aceea, cei care lansaseră lozincile împotriva noastră şi care erau total neinformaţi, mă acuzau că abia venisem din străinătate, cu buzunarele doldora de dolari ca să cumpăr ţara, să-mi reiau moşiile şi întreprinderile care mi-au fost confiscate. Fel de fel de lozinci absurde.

V. A.: De când nu mai fuseseţi plecat din ţară"?

C. C: Din 38.

V. A.: Din 1938!

C.C.: Ei bine, n-aveau de unde să ştie adevărul, li se spusese doar că am venit de câteva zile din străinătate şi că vreau să destabilizez situaţia. S-au lansat fel de fel de

Minciuni, prin care am fost acuzaţi direct de represiunea din

1907, de asasinarea muncitorilor ş.a.m.d.

V. A.: Care a fost sentimentul pe care l-aţi trăit atunci, când aţi văzut în ce hal puteţi fi denigrat şi calomniat?

C. C: Mai întâi m-am uitat la masa contestatarilor, care era formată din nişte oameni iresponsabili, marginali, pe care îi strânseseră din cea mai periferică stare umană, pe care îi îmbătaseră şi care ţipau în neştire.

V. A.: „NOI MUNCIM, NU GÂNDIM", „NU NE VINDEM

ŢARA"!!!

C. C.: Erau fel de fel de lozinci absurde, la care nici nu se putea răspunde. Ba, la început, de bună credinţă, am invitat pe delegaţii lor să vină să ne spună ce doresc. Am aflat din gura lor că ei vor ca noi să nu destabilizăm ţara, să nu o cumpărăm, pentru că ei ţin la patrimoniul naţional, care este în primejdie de a fi vândut străinilor, că ei ne contestă fiindcă am asasinat muncitori, că există un grup de patrioţi care vor să salveze ţara iar noi ne opunem ş.a.m.d. Nu se putea discuta cu ei.

Cred că cei mai mulţi din delegaţie erau turmentaţi.

Atunci a intervenit domnul prim-ministru ca să ne „salveze".

Bineînţeles că în loc să ne salveze, a ieşit în balcon şi a incitat mulţimea împotriva noastră, întâmplător, fiind aproape de domnul

Roman, l-am somat să spună că eu n-am fost în străinătate şi că am participat activ la revoluţie, lucru pe care dânsul a REFUZAT să-l spună, adăugând doar cu o jumătate de gură că nu toţi fruntaşii noştri au fost în străinătate.

În realitate nu se putea referi decât la o singură persoană care fusese în străinătate şi nu la comitetul de conducere al partidului. Am fost îndemnat să plec, ca să scap de furia mulţimii, am refuzat categoric, în cele din urmă, la insistenţa domnului Roman, am acceptat să merg la Televiziune, pentru ca apariţia noastră să liniştească lumea, pentru a feri ţara de confruntări şi de incidente grave. Din nou am fost păcălit, fiindcă toată înscenarea era pentru a se filma cum sunt salvat eu de un TAB, din faţa mulţimii furioase, care era pornită împotriva acţiunii noastre.

V. A.: Nu vă rămâne decât să vă luaţi revanşa şi atunci când se va mai duce, dacă se va mai duce domnul prim-ministru Roman la vreo întreprindere, să-l salvaţi din faţa mulţimii!

C. C.: în cele din urmă am ajuns la Televiziune, unde să înregistrat o peliculă, urmând să fie transmisă la ora 5 după amiaza. Nu s-a transmis niciodată, înscenarea era vădită. De

Acolo, de la Televiziune, am fost invitat la domnul general

Militaru, ministrul apărării din acea vreme, care mi-a spus că îmi oferă protecţie pentru a mă salva de furia mulţimii. Am refuzat categoric, spunând că nu concep aşa ceva, că nu le-am cerut niciun moment să mă salveze, că nu am nevoie de salvare şi am cerut să fiu imediat dus la locuinţa mea. Am găsit-o într-un hal de nedescris, după agresiunea pe care o comisese un grup de vreo 30 de măturători de stradă beţi, care fuseseră transportaţi la locuinţa mea, să vocifereze, să spargă geamuri etc. Toată această contramanifestaţie de la

29 ianuarie, care fusese ticluită, avea obiectivul de a ne intimida. Nu a reuşit.

Trebuie să menţionez că în ziua de duminică, 28 ianuarie, când am ajuns în Piaţa Victoriei, am intrat foarte senin în palat, ca să le expun din nou ceea ce spusesem de dimineaţă la Televiziune, că nu mai au îndreptăţirea de a păstra monopolul puterilor în stat şi că somaţiunea noastră este de a abandona acest monopol, reconstituindu-se exponenta puterii politice în România. Cu ocazia aceasta s-a recurs din nou la o înscenare. Am fost invitaţi la conducătorii puterii politice, în sala cu masă rotundă unde se instalase

Televiziunea. Domnul preşedinte a ţinut un rechizitoriu împotriva „tendinţei" noastre de „destabilizare", având grijă însă ca să se taie legătura cu microfoanele din dreptul nostru, pentru ca opinia publică să afle numai aşa-zisele acuzaţii care ni se aduc şi nu replica noastră. Cu acest prilej a fost inventat şi un comunicat fals, care se pretindea că l-am fi dat noi la

Rompres sau Agerpres, lucru care era cu totul de domeniul invenţiei; noi n-am dat niciun fel de declaraţii acestei agenţii de presă, ci, în drum spre sala consiliului, acostat de gazetari francezi, am vorbit exclusiv în limba franceză, spunând că obiectivul nostru este de a obţine abandonul monopolului puterilor politice de la un organism care, de la natura lui de girant al treburilor publice s-a transformat într-un simplu partid politic şi, deci, nu mai are îndreptăţirea de a exercita acest monopol. Falsul comunicat, aşa cum a fost prezentat opiniei publice, a putut acredita intenţia noastră de acaparare, prin violenţă, a puterii. Cu ocazia aceasta, bineînţeles, raporturile amiabile existente între exponenţii puterii provizorii şi opoziţie au fost total rupte. Acest moment fierbinte, a fost depăşit la 2 februarie, când, la apelul domnului Iliescu, partidele politice au răspuns pentru a face o încercare de restabilire a situaţiei. Cu acest prilej au avut loc discuţiile de care am pomenit şi din care opoziţia a ieşit păcălită. Cred

Că aceasta a fost greşeala principală, care a determinat evoluţia situaţiei în cadrul lucrărilor CPUN-ului şi a ceea ce s-a întâmplat mai târziu.

V. A.: Din acest moment s-a intrat pe o linie de confruntare între Putere, între cei care s-au autointitulat emanaţia revoluţiei, şi partidul dumneavoastră. Mai mult, cotidianul dumneavoastră „Dreptatea", poartă pe fronton însemnul „tribună de luptă împotriva comunismului", fapt care a accentuat această atitudine foarte combativă a partidului dumneavoastră într-o ţară în care erau aproape patru milioane de membri de partid.

C. C. – Aicea vreau să fac o precizare. Una dintre acuzaţiile politice pe care ni le-au adus guvernanţii de atunci a fost că am incitat populaţia, prin presa noastră la rebeliune şi la luarea cu asalt a puterii. Bineînţeles că în graba mare şi în precipitarea de care au dat dovadă exponenţii puterii politice şi de data aceasta au călcat în strâchini, pentru că au uitat că prima apariţie a gazetei noastre a fost în prima decadă a lunii februarie. Deci la 28 ianuarie nu aveam cum să incităm

populaţia prin presă, când accesul nostru la imprimeriile de stat era complet blocat. Această interdicţie s-a menţinut şi mai târziu, încât noi nu am reuşit să tipărim în ţară nici măcar manifestele electorale din luna aprilie, şi mai şi, a trebuit să facem apel la prietenii noştri din Franţa şi Grecia pentru asta.

În tot acest timp s-a minţit în mod absolut revoltător, dar neexistând posibilitatea de a contracara aceste minciuni, ele au devenit credibile pentru o parte a opiniei publice româneşti.

A urmat perioada CPUN-ului, în care din nou s-a trişat, mai întâi cu proporţionalitatea dintre reprezentanţii partidelor politice şi jumătatea rezervată vechiului consiliu al FSN, s-a trişat cu schimbarea luării hotărârilor prin vot majoritar, prin scoaterea din vigoare a clauzei care pretindea unor decrete

2/3 din voturi, inclusiv decretul Legii electorale. Nu s-a ţinut seama de angajamentul solemn al puterii politice, ca Legea electorală, înainte de a fi pusă în vigoare, va trebui să aibă în mod obligatoriu acceptul partidelor politice istorice. Această clauză nu a fost respectată.

O caracteristică a atitudinii guvernamentale a fost obsesia permanentă că-şi va pierde puterea. La fiecare manifestaţie benignă, care nu avea niciun accent de violenţă, aceşti exponenţi ai guvernului s-au temut că îşi vor pierde puterea şi au acţionat într-un mod brutal, chiar, aş putea spune, lipsit complet de înţelepciune şi de logică.

Probabil că anturajul fruntaşilor FSN, care era compus din nişte oameni total lipsiţi de experienţă politică şi de echilibru moral, a fost cel care a determinat această reacţie violentă împotriva opoziţiei.

De-a lungul tuturor evenimentelor care s-au perindat de la 23 decembrie ’89 încoace, se observă, ca notă caracteristică, această panică în care au intrat factorii de decizie, cu ocazia unor evenimente care nu aveau caracter de primejdie sau un caracter de ameninţare, dar, în panica în care au intrat, au recurs întotdeauna la măsuri absurde.

Una din măsurile absurde, poate cea mai gravă, a fost şi chemarea minerilor în Capitală. Ca şi celelalte măsuri anterioare, ca şi celelalte înscenări, cu care acum puterea politică ne-a obişnuit, ea a aplicat catehismul stalinist cu foarte mare loialitate. Noua putere a repetat fidelitatea faţă de mijloacele de reprimare, cu care se făcuseră vestite guvernările staliniste, dovedind şi lipsă de seriozitate, de

înţelepciune politică şi de evoluare a consecinţelor dezastruoase pe care recursul la violenţă le are asupra ţării.

Ca să revin, de măsurile care s-au luat se fac răspunzători, bineînţeles, câţiva oameni. Ţin să fac observaţia că oamenii aceştia nu erau dintre cei mai echilibraţi şi aşa se explică abuzul pe care-l fac cu măsuri drastice inutile şi care au repercusiuni grave asupra ţării.

Repet, doar câţiva factori de decizie au fost cei care au imprimat conduita guvernului provizoriu în cursul evenimentelor pe care le-am înregistrat. Sigur că au fost şi reacţii contrare, nu toată lumea a fost de acord cu măsurile preconizate. Printre altele, Dumitru Mazilu s-a opus categoric contrademonstraţiei condusă de Dan Iosif, din „Banu Manta".

La 28 ianuarie. Au fost şi alte persoane care şi-au manifestat dezaprobarea şi unele dintre ele au tras chiar consecinţe.

După decretarea, de către Consiliul FSN, a transformării

Frontului în partid sau formaţie politică, o seamă de personalităţi care făceau parte din conducerea Frontului au demisionat din acest organism, protestând astfel împotriva schimbării fundamentale a principiilor enunţate de Front şi a atitudinii pe care el o adoptase iniţial.

V. A.: Probabil că vă gândiţi la Ana Blandiana, la Doina

Cornea.

C. C.: La figurile reprezentative…

V. A.: Mihai Sora, da?

C. C.: Da… figurile reprezentative, de bună credinţă, care au fost însumate în Front, fără o consultare prealabilă, dar

Care au dat gir moral unui grup de veleitari, în care cei mai mulţi erau complet necunoscuţi.

V. A.: Şi tot atunci *a* început o campanie uriaşă de defăimare a adevăraţilor adversari ai comunismului din

România, oameni care, realmente, au suferit în perioada comunistă, pentru atitudinea lor tranşantă.

C. C.: A urmat o redresare a Frontului care, ca o primă măsură, a rechemat în activitate pe acei ofiţeri de securitate ce fuseseră îndepărtaţi în primele zile post-revoluţionare.

Aceştia au primit sarcina de a constitui servicii speciale.

Primul, pentru organizarea violenţei, al doilea, pentru lansarea de calomnii împotriva opoziţiei sau al reprezentanţilor ei şi pentru dezinformarea şi intimidarea populaţiei. Aceste servicii au acţionat cu

un succes deosebit şi în perioada alegerilor şi mai continuă să funcţioneze şi astăzi. Sunt compuse din oameni de meserie, care, primind o directivă, ştiu cum s-o ducă la îndeplinire. Sigur că opinia publică românească, ruptă complet de realităţi, care nu cunoaşte istoria naţională, care era absolut străină de evoluţia politică din România şi de contactul cu lumea civilizată a fost o pradă uşoară pentru campania de calomnii. S-au inventat cele mai aberante minciuni, unele de-a dreptul ridicole, absolut toate defăimătoare, al căror obiectiv era să compromită personalităţile din rândurile opoziţiei care ieşiseră în relief.

Toată campania a fost bine susţinută, având şi o bază materială importantă, de propagandă; toate resursele financiare ale ţării ca şi averea uriaşă a PCR, au slujit feseneului să-şi organizeze, în perfecte condiţii, campania de dezinformare şi de derutare a opiniei publice din România.

V. A.: Cum vă explicaţi faptul de psihologie colectivă prin care majoritatea populaţiei acceptă că domnul Iliescu a fost

tnarginalizat de Ceauşescu, deşi toată lumea românească ştie că domnul Iliescu a deţinut, după această dată, diverse funcţii, ca prim-secretar la Iaşi, ca secretar cu propaganda la

Timişoara, ca ministru, după ce mai fusese în guvern ca ministru al tineretului? E evident că nu a fost, aşa cum afirmă el, un marginalizat şi un adversar al regimului Ceauşescu şi, totuşi, repet, majoritatea populaţiei admite că Domnul Iliescu a fost persecutat de Ceauşescu şi, în acelaşi tâmp, o acuză pe

Doina Cornea, bunăoară, care a fost un adversar temerar al regimului.

C. C.: S-a ridicat chiar la rangul de simbol al rezistenţei anticomuniste din România!

V. A.: ...şi acceptă tot felul de minciuni puse pe seama

Ei. De unde vine acest tratament cel puţin straniu? Nu cumva există o explicaţie mult mai gravă, care atinge o tară morală cum ar fi aceea că dintr-o anumită laşitate, se acceptă nişte minciuni convenabile.

C. C.: Să ştiţi că s-a lucrat cu o aparatură complexă, cu tot felul de mijloace, care frizează videşugul asiatic. Au fost trimise persoane cu legitimaţia Doinei Cornea, falsificată, pentru a crea diversiuni. Ele s-au dus prin comune, făcând propagandă împotriva României afirmând că

Doina Cornea ar vrea să-şi recapete industriile sau latifundiile pierdute. Au fost sesizate persoane care s-au identificat în numele ei.

Sigur că această campanie a fost complet lipsită de loialitate, complet lipsită de fair-play şi s-a abuzat de stadiul de opacitate, de necunoaştere al opiniei noastre publice, dar şi de capacitatea extraordinară de recepţionare a calomniilor pe care o are lumea neinformată, după 43 de ani de dictatură.

Au avut de-a face cu un teren, ca să zic aşa, secătuit, care cerea să fie îmbibat cu apă. Acest teren secătuit, a recepţionat, aş putea zice, chiar cu pasiune, toate calomniile care s-au inventat. Am auzit, despre mine, informaţia lansată din toate punctele îndepărtate ale ţării că încercând să ţin o cuvântare la o întrunire oarecare am fost în aceeaşi zi linşat la Sighetul

Maramureşului, şi la Suceava, şi la Constanţa şi la Craiova, şi că sunt internat în spitalele respective, exact în aceeaşi zi şi în aceleaşi condiţii. Aceasta avea drept scop, bineînţeles, intimidarea opiniei publice.

După aceea s-au lansat ştiri alarmante, că am fost sesizat în judeţul Teleorman cu intenţia de a-mi recăpăta latifundiile, în acelaşi timp am încercat să recuperez suprafeţele întinse, pe care le-am posedat în judeţele din Ardeal, şi în judeţe din

Moldova, întâmplarea a făcut că nu am avut niciodată şi nu am nici acum măcar un în^2 de suprafaţă, ceea ce nu înseamnă că nu onorez cu admiraţia mea pe toţi proprietarii de pământ şi pe toţi iubitorii de pământ. Dar, ce vreţi, întâmplarea a făcut să nu am nicio proprietate, nici urbană, nici rurală.

Aceasta nu i-a împiedicat însă pe calomniatori să lanseze ştirea că am avut moşii în aproape toate judeţe ţării, că am avut sute de imobile, că am fost proprietarul unor industrii pe care vreau să le smulg din mâna clasei muncitoare şi multe alte prăpăstii de soiul acesta. N-au lipsit nici denigrările de alt gen, asupra vieţii mele intime, că am fost iubitul sau soţul

Doinei Cornea, că am fost colaborator şi informator al

Securităţii lui Ceauşescu, Ba, unii iresponsabili, care aveau

Şi situaţii în guvern, au lansat, spre justificarea acestor calomnii, minciuna că mi-a mers foarte bine pe timpul lui

Ceauşescu, că am deţinut chiar roluri importante, ba unul dintre ei a avut năstruşnica idee să afirme că aş fi fost absolvent al Academiei

„Ștefan Gheorghiu”.

V. A.: Cred că nu v-ar fi stricat „Ștefan Gheorghiu” pentru că aţi fi ştiut să acţionaţi mai exact în faţa comuniştilor. Un curs de „construcţie de partid” v-ar fi prins bine.

C. C.: N-am făcut decât să zâmbesc la toate aberaţiile acestea, trebuie să recunosc că au prins în opinia publică.

Foarte multă lume, fără să facă efortul de a verifica toate aceste minciuni, lansate de la centru către toate colţurile ţării, printr-o aparatură complexă care era bună executantă de dezinformare a rămas cu impresia că „oamenii” aceştia au avut dreptate, cu atât mai mult cu cât afirmaţiile lor erau susţinute şi de o presă care era creditată că nu poate să ospitalizeze minciuni chiar aşa de sfruntate. Lumeaa început acum să se dezmeticească. Realitatea este că în timpul campaniei electorale era foarte greu de dezminţit aceste zvonuri, care erau lansate de un aparat întreg, compus din mii de oameni, salariaţi de regim, care nu aveau altă ocupaţie decât să dezinformeze şi să calomnieze.

Minciuna a fost una din armele de căpetenie, care a precedat campania electorală. La aceasta s-au adăugat violenţele, ameninţarea, starea de groază în care trăia opinia publică, care, odată cu recrudescenţa violenţei, se vedea întoarsă în atmosfera de pe vremea dictaturii comuniste.

Această stare a determinat, de exemplu, intrarea în panică, în special, a populaţiei rurale care se ferea să-şi manifeste opţiunile politice, fiind sub permanenta ameninţare a unor elemente marginale. Ele au reuşit să împiedice complet contactul opoziţiei cu opinia publică de la sate. Datorită acestui fapt, în timpul alegerilor, foarte numeroase birouri electorale au organizat votarea fără prezenţa reprezentanţilor opoziţiei, a delegaţilor acestora – ei au fost pur şi simplu scoşi cu forţa din centrele de vot. Votarea s-a făcut, exclusiv, în prezenţa preşedintelui şi a biroului, numit cu grijă din cadrul aderenţilor FSN. Bineînţeles că rezultatele au fost comunicate telefonic, fără respectarea unui minim de formalităţi impuse de decretul Legii electorale, în multe localităţi rurale voturile nici n-au fost numărate.

V. A.: Partidul dumneavoastră, prin tradiţie, a fost un partid de masă şi în acelaşi timp şi un partid de stânga în perioada interbelică.

C. C.: Centru – stânga.

V. A.: Acuma, probabil, pe eşichierul politic sunteţi de

centru-dreapta.

C. C.: Da, că avem în stânga noastră o serie de formaţii, în orice caz, prin programul partidului nostru, faţă de situaţia politică interbelică, când eram la stânga centrului, acum în stânga noastră se înşiră o serie întreagă de partide cu o ideologie mai radicală, unele mergând chiar spre anarhie.

V. A.: Şi tot prin tradiţie, partidul dumneavoastră avea electoratul în Transilvania şi în mediul rural.

C. C.: Rural, da.

V. A.: Ce s-a schimbat în perioada post-revoluţionară, post-ceauşistă?

C. C.: Mai întâi s-a diminuat foarte mult numărul populaţiei de la sate, mai apoi populaţia rurală a fost izolată complet de tentativa noastră de a lua contact cu ea. Personal, în 30 de zile de campanie electorală, n-am putut pătrunde decât în 3 comune. Deci, în timp de 30 de zile mi-a fost barată intrarea în comunele pe care voiam să le vizitez.

V. A.: Puteţi să-mi daţi un exemplu?

C. C.: Pot să vă dau câte vreţi. Pentru că am fost rugat să colaborez cu poliţia ca să-mi fie asigurată securitatea, anunţam din timp itinerariul, dar itinerariul acesta comunicat poliţiei ajungea imediat la conducerea Frontului care trimitea în întâmpinare echipele de şoc cu tractoare şi cu camioane, exact cu o jumătate de oră înainte de sosirea mea în localitatea anunţată. Ele îmi barau accesul în comună, cu ameninţări grave. Desigur că nu era să înfrunt cincizeci de ciomăgaşi care ne aşteptau gata să distrugă maşina şi eventual să mă linşeze. Renunţam, mergeam mai departe şi din nou întâlneam echipele de şoc. V-am spus că am reuşit în trei comune să fac întruniri electorale deoarece erau programate seara târziu, când componenţii echipelor feseniste erau într-o stare de ebrietate care le făcea imposibilă orice intervenţie;

Nu mai puteau să se mişte sau să vorbească. Pentru încurajarea eroismului lor civic derbedeii erau aprovizionaţi din belşug cu băuturi alcoolice, pe lângă salariul pe care îl primeau. Menţionez că ei au fost angajaţi special şi proveneau dintre elementele marginale ale societăţii: ţigani fără ocupaţie, deţinuţi de drept comun, care, la ieşirea lor din puşcărie, prin amnistia dată în preajma alegerilor, au fost angajaţi de manieră permanentă ca să constituie aceste echipe de

intimidare şi de şoc, care aveau drept obiectiv să împiedice accesul opoziţiei, în special al partidului nostru, la ţară.

Prin programul din anul 1936 noi am anunţat că nu suntem un partid de clasă, ci un partid de masă care urmăreşte armonia socială, care susţine şi respectă proprietatea particulară şi care are, prin programul lui, reformele indicate pentru prosperitatea ţării şi pentru protejarea tuturor categoriilor sociale cu un sprijin special dat acelor categorii care fuseseră lipsite de posibilitatea afirmării în regimurile trecute. Programul nostru, care a fost adus la zi după revoluţia din 22 decembrie 1989, cred că este cel mai indicat pentru a asigura o evoluţie corespunzătoare a societăţii româneşti în cadrul armoniei sociale, eliminarea tuturor confruntărilor de natură etnică, religioasă a divergenţelor artificiale între categoriile sociale. Programul nostru nu a putut fi afirmat, deoarece alegerile din 20 mai nu au avut un caracter de dispută programatică. Posibilităţile de afirmare ale programului au fost nule.

V. A.: Dacă e să ne referim la programul partidului dumneavoastră, ar trebui să vă întreb care a fost motivul pentru care afirmarea naţională nu figurează în platforma unui partid, cum e al dumneavoastră, care a fost artizanul principal al Unirii Transilvaniei cu ţara.

C. C.: Să ştiţi că noi niciodată n-am fost excesivi în demonstrarea patriotismului nostru. Noi am păstrat în inimile noastre devotamentul patriotic şi nu l-am afişat la colţurile de stradă cum fac patriotarzii de circumstanţă din zilele noastre. N-am supralicitat niciodată în patriotism, pentru că am considerat că este indecent să-l afirmi, să afirmi că eşti bun român. Dar aceasta nu ne obligă să nu refuzăm lecţiile de patriotism date de anumiţi români, în special de fostele slugi ale dictaturii comuniste, care, bineînţeles, nu au autoritatea morală să fluture drapelul patriotismului românesc, în orice caz, în anumite regiuni ale ţării, unde există şi populaţii minoritare, afirmarea acestui patriotism poate degenera într-o diversiune.

De altfel o asemenea diversiune se operează prin agitarea naţionalismului românesc şi prin dezinformarea organizată care pretinde că ar exista un pericol pentru integritatea teritoriilor româneşti. Acest soi de patriotism e demagogic şi extrem de dăunător pentru că deturnează atenţia de la pericolele reale ale mersului României spre democraţie.

V. A.: Sunteţi singurul şef de partid, dintre partidele mari, evident, care n-a fost ales în Parlament A fost de fapt nota de plată pentru combativitatea şi comportamentul dumneavoastră?

C. C.: în judeţul în care am candidat erau stabilite, prin

Legea electorală, 5 locuri, în mod cu totul surprinzător, la repartizarea mandatelor s-a tăiat un mandat de la judeţul

Sălaj şi s-a atribuit judeţului Prahova. De fapt s-a procedat de o manieră care a fost foarte greu de demonstrat în faţa observatorilor străini, care nu puteau concepe asemenea manopere.

Exista o lege, mai bine zis un decret, care stabilea pentru fiecare judeţ un număr de candidaţi. Fără niciun fel de dispoziţie legală, nici măcar un ordin sau un jurnal al

Consiliului de miniştri, s-a procedat cu totul abuziv, împărţindu-se mandatele după bunul plac al celor de la

Comisia electorală şi astfel judeţul Sălaj, care avea repartizate

5 mandate, s-a pomenit lipsit de unul din mandate. Astfel se face că în prezent are numai 4 reprezentanţi în Parlament, deşi legea prevedea 5. A fost un abuz, evident. N-am regretat deloc nealegerea mea fiindcă nu aveam niciun fel de dorinţă de a popula acest parlament ridicol, nereprezentativ, care nu face cinste României.

V. A...

— Acum două zile, pe 17 mai, partidul dumneavoastră a marcat anul-care a trecut de la alegeri printr-un marş urmat de un miting, întâmplarea a făcut să nu fiu în Bucureşti, să nu pot vedea nici la televizor măcar reportajul de la acest eveniment.

Aş vrea să-mi spuneţi, amintindu-ne de valul acela de noroi, de denigrări, cu care a fost partidul şi dumneavoastră, ca lider al acestui partid, asaltaţi în perioada preelectorală, cum aţi fost primiţi de populaţia Bucureştiului?

C. C.: Spre satisfacţia noastră, de data aceasta am observat o afluenţă considerabilă venită din sânul opiniei publice spre partidul nostru. Nu a fost o surpriză pentru că în ultimele întâlniri pe care le-am avut la Bădăcin, la Cluj şi la

Piteşti, am observat o schimbare radicală de atitudine a populaţiei faţă de noi.

La Piteşti, de exemplu, ca să mă rezum numai la întâlnirea aceasta, sala mare a fost suprapopulată şi atunci a trebuit să ieşim în stradă. Ceea ce mi s-a părut inedit, faţă de campania electorală şi de

lunile care au precedat-o, a fost faptul că populaţia Piteştiului care, profitând de prima zi frumoasă de primăvară, era ieşită pe străzi, a întâmpinat pe fruntaşii partidului nostru cu aclamaţii.

Datorită măsurilor luate de poliţie, pentru a asigura ordinea, maşinile noastre au fost precedate de o maşină cu girofar a poliţiei, care a atras asupra noastră atenţia mulţimii

Uriaşe de pe străzi, prin mijlocul căreia am trecut. Am fost ovaţionaţi, am fost opriţi de grupuri de fete şi de doamne care ne-au oferit flori.

V. A.: Cum v-aţi simţit?

C. C.: Am marcat o schimbare de atitudine. De data aceasta n-am fost întâmpinaţi cu fluierături, cu huiduieli, aşa cum eram obişnuiţi din campania electorală.

V. A.: Eu ştiu care este explicaţia, dar vreau să mi-o confirmaţi şi dumneavoastră.

C. C.: Eu cred că lumea simplă a început să se dezmeticească, pentru că, fără îndoială, ea a înregistrat toate promisiunile demagogice care au fost făcute de exponenţii puterii politice în perioada preelectorală, în timpul alegerilor şi ulterior prin interviuri şi declaraţii, prin apariţiile la

Televiziune ale factorilor de decizie. Oamenii şi-au dat seama că toate promisiunile nu sunt decât păcăleli, că situaţia este gravă, că oamenii sunt în pragul lichidării poziţiei lor profesionale, foarte mulţi sunt daţi afară din serviciu, magazinele sunt goale, că toate promisiunile feseniste sunt minciuni, iar realitatea post-electorală e teribil de vitregă mai ales pentru păturile cele mai sărace – care sunt şi cele mai numeroase – ale ţării.

Cap. VII:

<titlu>Ieşirea din haos

Vartan Arachelian: Iată s-a împlinit un an de când funcţionează guvernul Petre Roman şi după cum am aflat din interviul pe care l-a dat Televiziunii, este un guvern cu rezultate istorice în aplicarea reformei „excepţionale" – ca să-l citez pe domnul Roman – Prin actuala guvernare, ni s-a spus, s-a redus la jumătate termenul de desfiinţare a economiei etatiste.

Consider că sunt nişte afirmaţii absolut neîntemeiate, cele făcute de domnul Roman, în interviul de la Televiziune, dar oricum realitatea este că trăim într-un haos, iar după precizările domnului

Roman, într-un haos foarte bine dirijat.

Cum vedeţi ieşirea din marasmul economic şi moral în care se află România?

Corneliu Coposu: Cred că actualul guvern, care şi-a dovedit în mod strălucit incapacitatea totală de a scoate ţara din impas şi din eşecul absolut al tuturor tentativelor lui de a urni din loc economia noastră şi de a încerca o restructurare a ei, nu mai poate avea pretenţia de a-şi mai prelungi agonia în lipsă totală de soluţii. Acest guvern n-a avut un program

Economic, nu a avut nici măcar o platformă. S-a întemeiat pe aşa-zisa calitate de emanat al revoluţiei, o revoluţie pe care a confiscat-o de la generaţia tânără, care a *realizat* prăbuşirea comunismului; e! nu mai poate să facă faţă situaţiei şi ar fi trebuit de multă vreme să se retragă, urmând sfaturile pe care le-a primit chiar de la politologii proprii. Faptul că el se cramponează în continuare de guvernare dovedeşte că are o aviditate şi o sete de putere care nu pot fi potolite, dar care nu este justificată prin nimic, nici prin programul pe care a încercat să-l realizeze, fără rezultat şi nici prin perspectivele care i se pun în faţă. Prin urmare soluţia ieşirii din impas este plecarea guvernului şi instalarea unui guvern, după opinia noastră, un guvern neutru, de independenţi, care să gireze afacerile curente până la asigurarea de alegeri libere. Rezultatul acestor alegeri ar urma să determine constituirea unui parlament care să aibă legitimitate şi care să fie reprezentativ.

Actualul parlament este o adunătură de oameni nereprezentativi, un mozaic al cărui singur liant este un interes material de moment, care nu justifică existenţa lui.

Incapacitatea lui totală de a răspunde chemării în momentele grele prin care trece ţara, a fost dovedită cu ocazia dezbaterii proiectelor de legi de importanţă fundamentală pentru viitorul ţării.

V. A.: Aş vrea să insistăm puţin asupra sorţii guvernului

Roman. Dumneavoastră credeţi că acest guvern ar părăsi la ora aceasta puterea în absenţa unor garanţii de imunitate juridică?

C. C.: Sunt convins că în niciun fel de împrejurări nu ar fi dispus să părăsească puterea, decât ca efect al unor presiuni morale insuportabile. Nemulţumirea opiniei publice determinată de criza acută prin care trece ţara, combinată cu protestele energice şi cu grevele sindicatelor, sigur că vor pune capăt acestei guvernări, în lipsa

acestor presiuni deosebite nu văd cum acest guvern, care şi-a dovedit dorinţa de a-şi prelungi existenţa prin orice mijloace, ar părăsi puterea. Dar s-ar putea ivi ocazia ca acest guvern să nu mai poată suporta presiunile excesive, manifestaţiile de stradă şi paralizarea economiei prin grevele ameninţătoare ale sindicatelor nemulţumite şi în ipoteza aceasta nu ar avea altă soluţie, decât să cedeze puterea unui guvern de tranziţie, unui guvern neutru, care ar putea asigura alegeri libere. Fără îndoială că actualul guvern nu este în măsură să garanteze alegeri libere, pentru că, aşa cum a dovedito în 20 mai 1990, ar fi dispus să fraudeze din nou şi să mistifice alegerile. Nu se poate avea

Încredere în el. Mai cu seamă dacă ministerul de interne şi ministerul de justiţie nu ar fi neutralizate. Eu cred că pentru a asigura alegeri libere, ţara ar avea nevoie de un guvern neutru, de tehnocraţi şi de reprezentanţi supraveghetori ai alegerilor care ar trebui să se răspândească în timpul campaniei electorale în toate părţile ţării. Ceea ce a reprezentat pentru alegerile trecute supraveghetorii veniţi din străinătate a fost absolut inexpresiv pentru a asigura obiectivitatea alegerilor.

Repet, alegerile au fost viciate încă din campania electorală. Se putea prevedea, din timpul campaniei electorale, tendinţa opresivă a guvernului care urmărea anihilarea opoziţiei şi obţinerea de rezultate similare cu cele din timpul dictaturii lui Ceauşescu.

Este nevoie neapărat de observatori străini, în număr mare, care să fie prezenţi în toate centrele de votare dar şi de un guvern independent, care să dea o oarecare garanţie că opţiunile opiniei publice vor fi respectate. Nu aş putea avea nici cea mai mică încredere în obiectivitatea, în seriozitatea şi în onestitatea acestui guvern de a proceda la noi alegeri.

Chiar alegerile administrative, care sunt în perspectivă, trebuie să fie precedate, în mod obligatoriu, de desfiinţarea structurilor administrative feseniste, care au înlocuit vechile structuri provizorii, cu alte structuri tot provizorii, dar de data aceasta ca o emanaţie a partidului de guvernământ.

Aceste alegeri administrative nu se pot desfăşuram mod logic, decât în nişte condiţii stabilite în prealabil. Iar una dintre condiţii este desfiinţarea structurilor administrative actuale, structuri provizorii, care sunt constituite tot pe schema vechilor administratori comunişti. Aceste structuri comuniste, împreună cu Securitatea, transformată în

SRI, nu sunt o garanţie pentru alegeri libere, oneste.

V. A.: Discuţia pe care o facem, care este ultima din această carte, are loc la începutul zilei de l iunie 1991. Fac această precizare pentru că poate foarte multe din prognozele pe care încercăm să le schiţăm acum, vor fi, confirmate sau infirmate de viitorul imediat.

Cum vedeţi viitorul imediat al României, domnule preşedinte?

C. C.: Eu cred că dacă nu vor interveni nişte confruntări violente, violenţe care nu sunt de dorit şi care ne-ar împinge într-un nou haos, din punct de vedere politic şi social, am putea evolua spre un stat de drept, spre instituţiile democratice, dacă s-ar respecta un minimum de practici

Politico-sociale aşa cum sunt cunoscute în ţările occidentale democratice. Dacă acest guvern, urmând sfaturile foarte serioase primite de la politologii lui proprii, ar găsi de cuvânt să se retragă şi să nu-şi prelungească guvernarea contestată de majoritatea opiniei publice, aşa cum rezultă chiar din sondajele guvernului, sondaje care nu îndrăznesc să atribuie în momentul de faţă un procentaj mai mare de 30 la sută

Frontului, procentaj care cred că este exagerat, în trei, patru luni, după opinia mea acest procentaj se va evapora şi alegerile viitoare administrative vor găsi partidul de guvernământ într-o pierdere totală de popularitate. Opinia publică care, fără îndoială, este în continuare dezinformată, a început însă să se dezmeticească, în toate întrunirile pe care le-am avut în ultima lună, am putut verifica pe viu această pierdere de popularitate a FSN şi o adeziune masivă spre partidul nostru, în general se observă lesne o orientare spre partidele de opoziţie, fie că este vorba de partidele istorice, fie că este vorba de Alianţa Civică, în orice caz este o orientare spre opoziţia democrată şi o adversitate care nu mai este ascunsă. Nu cred că motivul acestei adversităţi este numai criza economică. Cred că unul din motivele principale este instaurarea minciunii la rang de dogmă de guvernare. Lumea românească a început să-şi dea seama că a fost minţită şi acest guvern nu se mai bucură de niciun pic de credibilitate.

La aceasta se mai adaugă şi incapacitatea totală pe care o manifestă în administrarea treburilor publice şi la falimentul pe care l-a demonstrat în încercarea de aplicare a propriului lui program, lucru ce a determinat nu numai o îndepărtare a opiniei publice de puterea politică actuală, dar chiar şi o ostilitate, care nu se mai ascunde,

antipatie manifestata în toate ocaziile, în faimoasele fiefuri electorale ale FSN, unde înainte eram întâmpinţi cu pietre şi cu manifestaţii de ostilitate am fost primit cu flori şi cu urale. Această pierdere totală de credit a guvernului este justificată de împrejurarea că opinia publică indusă în eroare de acţiunile de dezinformare şi de calomnii, organizate în mod dirijat de puterea politică, FSN, guvernul şi bineînţeles Securitatea, această dezinformare s-a spulberat pentru că lumea s-a dezmeticit, a sesizat toate metodele demagogice practicate de guvern, a sesizat incapacitatea guvernului de a traversa o perioadă de criză gravă. Opinia publică îşi caută orientarea în altă parte. Această orientare nu este încă stabilită, nu este închegată; opinia publică ştie că nu mai vrea actualul FSN, nu se ştie încă în ce direcţie îşi va îndrepta însă opţiunile.

V. A.: E foarte important ce spuneţi. Acest lucru mă face să vă pun o altă întrebare. Se vorbeşte foarte insistent că partidul pe care l-a emanat Vatra Românească şi Partidul

România Mare sunt invenţii ale FSN încă din anul trecut.

Puterea actuală ştia că va pierde foarte mult din popularitate prin reforma aceasta haotică aplicată în economia românească şi că oamenii care părăsesc baza electorală a FSN, se vor îndrepta, dacă nu în totalitate spre aceste două formaţiuni extremiste, oricum în bună măsură. De altfel nu întâmplător a apărut acest curent naţionalist, care este o diversiune clară pentru a abate atenţia de la mizeria materială şi morală în care se află poporul român. Ce părere aveţi?

C. C.: Diversiunea la care se pretează actuala putere politică nu este o inovaţie. Totdeauna regimurile totalitariste recurg la diversiuni pentru a îndrepta în altă direcţie atenţia opiniei publice, obsedată de crizele politice, economice, sociale, morale, deşi, aceste diversiuni, dacă sunt bine dirijate, sunt în măsură să inducă în eroare opinia publică.

De data aceasta, marele detaşament de securitate, care se ocupă în mod special de lansarea de calomnii şi de întreţinere a campaniei de dezinformare a opiniei publice, a lansat, exacerbând ideea, artificială, existenţa unor primejdii acute care pasc Ţara Românească şi integritatea ei teritorială.

Fără îndoială că românul, în special din Transilvania, care a trecut prin experienţa tragică a arbitrajului de la Viena, nu poate fi convins că pericolul dezintegrării frontierelor româneşti nu ar fi de

actualitate, în special lumea mai puţin informată şi foarte sensibilă la ideea integrităţii teritoriale a

României, a independenţei şi suveranităţii ei poate fi uşor cucerită cu o acţiune de dezinformare care vizează tocmai aceste puncte sensibile ale patriotismului existent în fiecare cetăţean, dar cu cât cetăţenii sunt mai desprinşi de realităţi şi mai puţin cunoscători ai istoriei, mai puţin informaţi asupra perspectivelor cu care poate fi confruntată ţara într-un viitor apropiat cu atât sunt mai dispuşi spre a recepţiona aceste false argumentări care propagă calomnii privind existenţa unui pericol real pentru frontierele ţării. De aceea, nu în mod întâmplător, diversiunea a luat în atenţie tocmai aceste puncte sensibile pentru opinia publică. Din nefericire diversiunea prinde teren.

Cu acţiunile de fals patriotism pe care chiar guvernul le alimentează, fără îndoială că toate mijloacele acestea ultranaţionaliste, dăunătoare şi prestigiului ţării în străinătate şi echilibrului şi armoniei în interior, sunt de natură de a câştiga

Adepţi în special din rândul opiniei publice mai puţin informate.

V. A.: Nu numai partidul dumneavoastră şi dumneavoastră personal sunteţi într-o creştere de popularitate deosebită în ultimele luni dar şi regele Mihai. Întrebarea pe care v-o pun – nu pot să uit că ea e de fapt adresată unui om care a avut de suferit o condamnare de lezmajestate – e, ce părere aveţi despre soluţia regelui Mihai?

C. C.: Am sesizat, cu prilejul ultimelor mitinguri pe care le-am organizat pe tot cuprinsul ţării – în Ardeal, în Oltenia, în Muntenia, în Moldova – că din iniţiativa participanţilor la aceste mitinguri se aud la un moment dat lozinci promonarhiste. Ele exprimă dorinţa opiniei publice pentru restaurarea monarhiei. Consider că este un fenomen firesc.

Opinia publică românească, care a fost păcălită de lozincile demagogice ale actualei puteri politice, ale cărei insuccese sunt evidente, care nu mai pot fi camuflate, care sunt chiar recunoscute de oficialităţi, nu vede o altă soluţie a ieşirii din impas decât prin restaurarea monarhiei. Să nu uităm că de această monarhie se leagă, pe de o parte, încrederea tradiţională în naţiune, pe de altă parte, certitudinea, că odată cu instaurarea monarhiei, va dispărea definitiv pericolul resurecţiei comunismului; nu se poate concepe într-o ţară monarhică recrudescenţa partidului comunist. Nu ştiu în ce măsură

afirmaţiile protagoniştilor vechiului partid comunist, reapărut pe scena politică românească, sunt reale, dar se fac afirmaţii îngrijorătoare despre numărul mare de aderenţi pe care l-ar avea acest partid comunist, pornindu-se de la faptul că foarte multă lume recurge la constatarea că pe vremea vechiului partid comunist era mai bine decât acum.

Pe de altă parte opinia publică ajungând să se convingă că restructurarea economiei româneşti nu poate fi făcută fără ajutorul investiţiilor străine, leagă mari nădejdi de prezenţa regelui Mihai în ţară, prezenţă care ar fi de natură să atragă, odată cu încrederea opiniei publice internaţionale, şi investiţiile străine indispensabile restructurării economiei româneşti. Cred că acestea sunt motivele determinante ale creşterii uriaşe de popularitate a regelui şi a tendinţelor exprimate de opinia publică românească de a vedea restaurată monarhia. Aceste tendinţe sunt sesizabile acum în toate ocaziile şi întrunirile publice care se organizează în ţară. Nu ştiu în ce măsură procentul de adeziune la teza dinastică poate fi apreciat, dar în orice caz se observă o tendinţă de sporire a prestigiului regelui şi, din ce în ce mai mult, speranţele opiniei

Publice sunt legate de instituţia monarhică.

Nu cred că este un efect exclusiv al crizei economice prin care trece ţara, dar este şi o inaderenţă a opiniei publice româneşti, o inaderenţă la experienţele care au făcut din poporul român un cobai pentru încercările nereuşite ale puterii politice de a instaura aici o democraţie de tip original.

Este indubitabil că tendinţele guvernului s-au soldat cu un eşec. Eşec ce nu poate fi ascuns acum nici masei de oameni simpli care reacţionează după propria ei intuiţie. Sigur că această tendinţă e uşor de contracarat prin posibilităţile infinite de care dispune guvernul, care manipulează structurile administrative, care are la dispoziţie Securitatea, restructurată

— Dacă nu cumva Securitatea are la dispoziţie puterea politică

— În orice caz mijloacele de propagandă şi de inducere în eroare a opiniei publice sunt multiple. Faţă de acestea opoziţia, complet lipsită de zestrea logistică indispensabilă propagandei, de mijloace elementare de propagandă, trebuie să facă faţă monopolului hârtiei, al imprimeriilor, al difuzării de presă, tuturor şicanelor administrative de strangulare a propagandei şi a presei; presă care,

chiar dacă aparent este liberă, este supusă totuşi restricţiilor de ordin administrativ, cu o tendinţă evidentă de anihilare a opoziţiei. Cred că orientarea opiniei publice spre alte direcţii decât cele dorite de actuala putere politică este destul de bine consolidată şi va determina un eşec al guvernului şi al FSN la următoarele alegeri. Bineînţeles, cu condiţia ca aceste alegeri să nu fie manipulate şi violentate de asemenea manieră încât să fie imposibilă verificarea opţiunilor populare.

V. A.: într-o discuţie pe care am avut-o cu mai mulţi fruntaşi ai Alianţei Civice am observat o anumită îngrijorare în privinţa alternativei monarhice, în general opoziţia cred că se uneşte în jurul ideii de readucere a regelui în ţară, de a reînnoda firul brutal rupt în 1947, prin dictatul sovieticilor, prin guvernul comunist român.

Perspectivele aducerii regelui, care depinde de o amplă informare a opiniei publice, amână, de fapt, mi-au spus aceşti fruntaşi ai opoziţiei, apariţia şi dezvoltarea unor lideri politici.

Credeţi că este o chestiune reală sau o falsă problemă?

C. C.: Nu cred că este o chestiune reală. După opinia mea noi n-avem acum nevoie de lideri politici. Şi iată de ce. Liderii politici, în epoca de confuzie, sunt selectaţi după criterii lipsite complet de obiectivitate. Liderul politic recrutat după talent retoric, după prezentare mediatică la televiziune, nu-şi are rolul în epoca de criză gravă prin care trece ţara. Noi avem

Acum nevoie de economişti. Una din principalele vine ale actualului guvern este că a constituit o echipă lipsită de economişti într-o epocă în care cuvântul hotărâtor trebuie să-l aibă oamenii care sunt versaţi în probleme economice. De aceea şi programul guvernului a fost absolut dezechilibrat, de aceea şi punerea în aplicare a primelor măsuri, care trebuiau să determine trecerea noastră la economia de piaţă, au fost greşit concepute, fără a se respecta o protecţie minimă care să facă suportabilă dificultatea inerentă trecerii spre liberalizarea preţurilor.

Liberalizarea preţurilor trebuia făcută concomitent cu liberalizarea salariilor şi trebuia precedată, în mod obligatoriu, de crearea unor condiţii de funcţionare a legii cererii şi ofertei, lucru la care guvernul, preocupat exclusiv de prelungirea puterii politice, nu s-a gândit. În orice caz, traumatismul economic de care suferă ţara putea fi foarte bine evitat. Şocul produs de trecerea de la economia cea mai colectivizată din lume, care a fost economia românească, la o

economie de piaţă, care în mod obligatoriu trebuia făcută cu anumite sacrificii, cu anumite restricţii, resimţite de toată populaţia, a produs la noi o durere insuportabilă şi inacceptabilă pentru opinia publică. Salariile au rămas în urmă, preţurile s-au înzecit, lumea nu mai poate să-şi procure obiecte de primă necesitate; începând cu proviziile alimentare, nu se mai găseşte nimic pe piaţă, şi vina principală pentru treaba aceasta o are lipsa de experienţă şi de prevedere a celor care au fost consideraţi unicate în momentul constituirii guvernului şi care s-au dovedit a fi nişte amatori, absolut lipsiţi de intuiţie şi lipsiţi de capacitatea de a pune în aplicare o măsură de liberalizare şi o încercare de trecere la economia de piaţă, printr-o privatizare raţională, care depăşea puterea lor de judecată, limitată la concepţiile marxist-leniniste.

Oameni cu asemenea concepţii puteau foarte greu să fixeze scheletul unei organizaţii economice, menite să abandoneze colectivismul sever, riguros care a oprimat ţara, iar aplicarea inabilă a măsurilor obligatorii pentru trecerea la economia de piaţă a produs nişte şocuri inadmisibile, care, bineînţeles, au revoltat opinia publică şi au determinat ostilitatea evidentă care se manifestă împotriva actualului guvern.

V. A.: Dar acest guvern, pe cât de inocent în aplicarea aşa-zisei reforme economice, se dovedeşte în schimb foarte eficient în planul îmbogăţirii membrilor săi. Presa independentă aduce foarte multe dovezi în acest sens. Asupra

Membrilor guvernului, şi în general a celor care constituie puterea actuală, planează foarte multe suspiciuni. Pe de o parte ei sunt tributarii unei utopii economice, iar pe de altă parte sunt foarte eficienţi în îmbogăţirea personală.

De aceea, mă gândesc, că un viitor guvern şi vreau să cred, că opoziţia în foarte scurt timp va acceda la putere, va avea foarte mult de luptat împotriva unei oligarhii financiare care se naşte astăzi. Va fi extrem de greu să scoţi o economie din eşecul ei total şi, în acelaşi timp, să faci operă de igienizare socială.

C. C.: Aveţi perfectă dreptate.

V. A.: Lucrurile au devenit şi mai complicate.

C. C.: Fără îndoială că acest guvern va lăsa o moştenire dezastruoasă.

Nu ştiu ce să cred! Să fi fost singurul obiectiv al acestui guvern,

crearea unei suprastructuri de oameni îmbogăţiţi în mod ilicit, sau pur şi simplu acest guvern s-a ghidat după principiul: după mine potopul? Oricum măsurile care au fost luate cu aşa-zisa privatizare, care în realitate nu este decât o scumpire inadmisibilă de preţuri şi o tendinţă de îmbogăţire a unor categorii care fac parte din lumea apropiată puterii.

V. A.: Din clientele Frontului!

C. C.: Fără îndoială că acest guvern va lăsa o moştenire foarte grea. A avut şansa de a începe guvernarea în nişte condiţii excepţionale, în momentul în care România se bucura de simpatia lumii întregi şi în momentul în care existau toate condiţiile, ca România, beneficiind de admiraţia lumii întregi pentru revoluţia sângeroasă prin care a reuşit să doboare comunismul, să aibă acces la ajutorul întregului Occident şi să depăşească, venind din urmă, toate statele care şi-au scuturat jugul comunist înaintea noastră. Dacă momentul decembrie 1989 – ianuarie 1990 a fost foarte favorabil – noi fiind situaţi înaintea ţărilor, care făcuseră o revoluţie de catifea, fără victime şi care se bucurau de simpatia opiniei publice pentru trecerea de la comunism la un început de democraţie – am cedat între timp avantajul avut: la noi începutul de democraţie nu s-a făcut, începutul de privatizare nu s-a făcut, iar toată guvernarea s-a limitat la nişte aranjamente meschine, toată privatizarea este redusă la nişte afaceri murdare care au început acum să fie etalate de presa independentă, iar măsurile adecvate pentru trecerea la economia de piaţă nu se văd. Ţin să adaug că legea aceasta de privatizare o consider catastrofală pentru viitorul României.

Este ultima expresie a unor tendinţe evidente de îmbogăţire

A clientelei politice feseniste şi de simulare a unei privatizări care în realitate nu va însemna decât îmbogăţirea celor care se bucură de favorurile puterii politice. Este foarte greu de conceput cum va ieşi din acest impas grav, un guvern viitor, care va trebui să facă eforturi pentru restaurarea instituţiilor democratice şi pentru legiferarea unor măsuri adecvate pentru deschiderea drumului spre economia de piaţă.

Va trebui să trecem şi prin acest impas şi am încredere că alternativa pe care toate partidele de opoziţie, în parte şi împreună, pot să o ofere e mult superioară guvernului actual:

Un guvern care, repet, s-a dovedit a fi absolut lipsit de orice fel de perspectivă şi de orice fel de tendinţe reale de privatizare.

V. A.: Dacă la proxima ocazie, deci la alegerile viitoare, opoziţia democrată ar veni la putere, cu ce ar trebui să înceapă guvernarea?

C. C.: întâi cu abrogarea tuturor legilor reacţionare aduse de puterea politică vreme de 45 de ani şi cu amendarea serioasă, radicală a legilor care s-au adus pe timpul CPUN-ului şi al actualului parlament, pe care noi îl socotim ilicit şi nereprezentativ, După aceea primele legi ar trebui să se ocupe de privatizarea agriculturii, de scoaterea din proprietatea statului a terenurilor păstrate fără nicio justificare sub autoritatea şi administraţia sa, cu o lege autentică, valabilă, care să prezinte o schemă reală de privatizare şi de depăşire a sărăciei generale în care se găseşte ţara. Bineînţeles că liberalizarea preţurilor trebuie făcută. Este mai greu acum de suplinit golurile şi racilele lăsate de guvern în ierarhizarea, măsurilor care trebuiau să determine începutul de privatizare.

Bineînţeles că trebuie desfiinţate monopolurile de stat şi aplicată treptat privatizarea în toate domeniile. Statul nu mai are ce să caute ca proprietar, nici în agricultură, nici în domeniul proprietăţii urbane, nici în comerţ şi nici în industrie. Există anumite compartimente care, obligatoriu trebuie să fie girate de stat, dar în afară de aceste domenii totul trebuie privatizat. Bineînţeles că pentru a fi eficientă această privatizare se presupune schimbarea dotei industriale de care dispune statul, zestre care suferă nu numai de uzură morală ci şi de uzură fizică, de aici rezultă necesităţi de investiţii mari, caresânt indispensabile pentru restructurarea noastră economică. Trebuie deschise larg porţile investiţiilor străine şi protejate aceste investiţii, lucru pe care nu-l poate face decât un guvern care se bucură de credibilitate şi stabilitate. Odată cu aceste investiţii se va putea restructura

Economia, prin rentabilizarea industriei falimentare şi prin lichidarea acelor departamente din industria naţională care şi-au dovedit ineficienta. Legea fondului funciar trebuie revizuită, trebuie restaurată situaţia din 1946.

Restituirea proprietăţilor confiscate de regimul comunist trebuie făcută integral şi fără niciun fel de restricţii. Trebuie să înceapă privatizarea bunurilor rurale, a fondurilor de comerţ. Trebuie încurajate meseriile şi trebuie create condiţii adevărate pentru apariţia unei concurenţe particulare în epoca de tranziţie, fără prezenţa monopolistă a statului, în toate domeniile productive. Legea

cererii şi a ofertei va reglementa în scurtă vreme preţurile şi va împiedica o exagerare a devalorizării şi a creşterii preţurilor care sunt intangibile acum la nivelul actualelor salarii. Odată cu reglementarea pieţii libere, se va ajunge şi la stoparea inflaţiei şi eventual la convertibilitatea leului, o condiţie pentru integrarea noastră în economia mondială.

V. A.: Guvernul Roman a anunţat că în toamnă, leul va fi convertibil. Cred că va fi din nou o lovitură foarte serioasă dată economiei româneşti.

C. C.: Convertibilitatea leului este o condiţie absolut obligatorie, însă şi ea trebuie făcută în anumite condiţii. Nu poate fi făcută la nivelul actualei evoluţii economice a ţării.

V.A.: Involuţie de fapt.

C. C.: Da. Productivitatea în toate întreprinderile a scăzut la mai mult de jumătate. Lumea nu lucrează pentru că nu vede nicio perspectivă apropiată de ieşire din impas, în condiţiile aceste economia stă pe loc, industria se degradează şi se poate ajunge la un faliment total, faliment din care nu poate fi scoasă ţara nici măcar de investiţiile străine în momentul în care vor fi orientate spre ţara noastră.

V. A.: Şi pentru că aţi vorbit de investiţiile străine aş vrea să vă spun un lucru. Puterea actuală face foarte mult caz de patriotismul ei, dar sunt cel puţin două fapte care dovedesc contrariul, în primul rând este chestiunea Basarabiei, în care n-a făcut nimic, şi, în al doilea rând, este vorba de cramponarea de putere, deşi puterea actuală ştie că dacă se va încăpăţâna să rămână la conducere, investiţiile străine vor întârzia să vină, pentru că principala piedică, principalul obstacol pentru ca ele să fie orientate spre România, este chiar ea, actuala putere.

C. C. – Da. Adică lipsa ei de credibilitate.

V. A.: Puterea este conştientă de lipsa ei de credibilitate şi totuşi continuă să se cramponeze, punând interesul egoist deasupra celui naţional.

C. C.: Ea caută nişte investiţii minore, care să-i prelungească agonia şi se mulţumeşte ca în mod provizoriu să încerce cu împrumuturi, cerşite în toată lumea, caută să suplinească nevoile acute ale populaţiei, fără să se gândească la perspectivele economice viitoare.

Din. păcate, noi avem obligaţia de a schimba aproape integral, nu numai tehnologia noastră dar şi zestrea noastră industrială, pentru că cele mai multe maşini şi unelte cu care se lucrează în economia românească sunt de mult depăşite.

Noi trebuie să afirmăm cu hotărâre şi cu convingere, că avem muncitori buni, avem ingineri deosebit de înzestraţi, avem oameni cu iniţiativă, inventatori, oameni cu nivel superior în domeniile lor profesionale, dar care, în lipsă de aparatură, nu pot să facă faţă concurenţei unui Occident cu tehnologie modernă, care lucrează cu mijloace absolut superioare, electronice, în timp ce noi am rămas la nivelul ciocanului şi al nicovalei. Sunt convins că dacă tehnicienii români, începând cu muncitorii, până la specialiştii de înaltă ţinută ar avea la îndemână posibilităţile occidentale de producţie ar intra în concurenţă şi am fi competitivi în toate domeniile productive, în condiţiile actuale nu se poate pretinde de la nişte oameni pe care nu-i încurajează nici măcar perspectivele, să facă faţă unei concurenţe pe care Occidentul civilizat o face slujindu-se de tehnologie şi aparatură ultrasofisticate.

V. A.: Parcă ne aflăm la un raliu automobilistic la care

Occidentul pilotează maşini de formula I iar românii aleargă cu trotinete. Cam aceasta-i diferenţa la ora actuală. Cred că felul în care se aplică această falsă reformă economică prelungeşte foarte mult perioada de tranziţie, care, într-adevăr, o ştim cu toţii, este foarte dureroasă. Din păcate noi avem impresia că timpul nu lucrează deloc în favoarea noastră, nu ne apropie deloc de limanul spre care năzuim cu toţii şi tocmai din cauza actualei puteri care se consideră emanată de o revoluţie şi se pretinde reprezentativă pentru opţiunea politică a majorităţii.

C. C.: Se vădeşte, fără niciun fel de putere de contestare a realităţii, că nu există o tendinţă obiectivă şi sinceră, de privatizare şi democratizare. Tot ceea ce se face, se face la suprafaţă, pentru a demonstra oarecum Occidentului că noi ne-am angajat pe drumul contractat prin angajamentele noastre; în realitate totul se face de circumstanţă, toate măsurile sunt de aparenţă, în fond batem pasul pe loc şi nu încercăm nici măcar tendinţele de democratizare care ar putea fi foarte uşor făcute, pentru a demonstra buna credinţă a

Puterii politice.

V. A.: Ce are de făcut opoziţia pentru a scoate ţara din această

înfundătură?

C. C.: Din păcate opoziţia parlamentară s-a dovedit a fi ineficientă şi ineficace.

V. A: Ca şi opoziţia extraparlamentară, pentru că puterea este atât de arogantă, încât nu este atentă deloc la vrerea ei.

C. C.: Este adevărat, dar vin anumite momente, în care totuşi voinţa străzii se poate impune. De exemplu, dacă guvernul ar fi confruntat cu o grevă generală care ar paraliza industria ţării în mod inevitabil guvernul va trebui să tragă consecinţele.

V. A.: Deci acest rău ar fi spre binele ţării.

C. C.: N-ar fi de dorit. Ar fi de dorit ca guvernul, care a sesizat perfect care este atmosfera în opinia publică, care este contestaţia masivă care se manifestă împotriva actualei conduceri, să tragă consecinţele înainte de a se aştepta la confruntări care la un moment dat nu mai pot fi controlate şi care ne-ar împinge într-un nou haos.

Bucureşti, 6 martie – 25 iulie 1991

<coperta a IV-a>

Colecţia Caractere

Vartan Arachelian: …Cred că trebuie să ne întoarcem puţin în timp şi vă cer să aveţi amabilitatea să-mi vorbiţi despre primul dumneavoastră contact cu politica. Când v-aţi dat seama că printre multe alte lucruri din lumea celor maturi poate să intre în domeniul adolescenţei politicul?

Corneliu Coposu: Cred că am intrat în politică, fiind foarte tânăr, fiind încă copil… N-aş putea preciza exact data la care m-am pomenit şi eu ca făcând parte din rândurile Partidului Naţional, bănuiesc că a fost în jurul vârstei de 10 – 12 ani, când am început să-mi dau seama de evoluţia situaţiei politice şi odată cu înaintarea în vârstă, pe la 14 – 15 ani, eram un luptător convins în rândurile Partidului Naţional… Începând cu anul 1937, vreme de 10 ani, până la arestarea mea şi a lui Maniu, am fost permanent alături de Maniu. Din anul 1937 şi până în 1940, când PNŢ era în ilegalitate, am fost secretarul permanent al lui Maniu, după 1940 am avansat în grad, primind titlul de secretar politic.

…Am fost arestat în 1947, având calitatea de secretar general adjunct al partidului şi secretar al delegaţiei permanente. Au urmat 17 ani şi jumătate…

*

ISBN: 973 – 9577 – 5-x
</coperta a IV-a>
147 pag.